

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΕ. ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ — ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ, 1950 ΑΡ. 183—184

ΤΙ ΘΑΣΟΥΝ;

Τῆ νειότη σου κρατῶ τὴν ἀνθισμένη,
ποῦ χόρτασε τὰ μάτια μου μὲ φῶς,
παντοτινὰ στοὺς στίχους μου νὰ μένει,
νὰ τοὺς φωτᾷ τὰ θάθη, ἥλιος κρυφός.
Μετρώντας πάω στοὺς μόχτους μου ἕναν-ἕνα
καὶ λέω: Τί θά 'μουνα χωρὶς ἐσένα ;
Τί, δίχως τὴν ἀγάπη σου, καλή ;
Μὰ τί θά 'σουν κ' ἐσὺ χωρὶς ἐμένα,
τὰ χρόνια ὡς ἔρθουν τὰ σκοτεινιασμένα,
κ' ἡ νύχτα ποῦ δὲν ἔχει ἀνατολή ;

(Ἀνέκδοτο)

Η ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ....

Ἡ ἀγάπη μου ἀπ' τὸ δρόμο διαν διαβαίνει,
κάποιο στὴ γῆς σὰ νὰ 'ναι οὐράνιο θάμα,
νὰ πνίγει με ἀγρικῶ ξάφνου σὰν κλάμα,
ποῦ τώρα πιά θά 'ναι γιὰ μένα ὡς ξένη.

Πόσες φορές, σφιχτὰ χεροπιασμένοι,
ἔραδῦ ἢ πρῶτῃ, εἶτε συννεφιά εἶτε κάμα,
τὸ δρόμο αὐτὸν οἱ δυὸ παίρναμε ἀντάμα,
ξέροντας, ναί!, πὼς πουθενά δὲ θγαίνει.

Μὰ ἄς χαίρεται, ποῦ ἀνθεῖ, τὸ χρυσὸν ἥλιο!
Στὸ δικό της ἢ ρήγισσα βασιλῆιο
νὰ μπεῖ, ρόδα σκορπῶ, τῆς φέρνω κρίνα,
νὰ 'ναι ὁ καιρὸς γιὰ μέ, στὸ πέρασμά του,
(οἱ μέρες μου ὅσο ζοῦν, μῆνας τὸ μῆνα)
χαρά, ποῦ πάει σὲ σκόνταμα θανάτου!

(Ἀνέκδοτο)

Η Ρ Θ Α....

Τὸν ὕπνο τὸν παρθενικὸ κοιμόσου,
ἀτέλειωτο γλυκόνειρο λευκό,
τὰ φτερά μου σὰν ἤρθανε ν' ἀπλώσου
ἐπάνω σου ἕναν ἴσκιο μυθικό!
Ἦρθα μὲ τὴ μεγάλη μου τῆ λύρα,
σὰν κάτι ἀφεύγατο, βαθὺ σὰ Μοῖρα,
καὶ σοῦ τραγούδησα λόγια παλιά
ξύπνησες, στὰ φτερά μου καὶ σὲ πῆρα,
κι' ὡς σ' ἔφερα ψηλά, στὸν κόσμον γύρα,
σ' ἀπόθεσα στοῦ ἡλιοῦ τὴν ἀγκαλιά!

(Ἀνέκδοτο)

ΚΙ' ΗΡΘΑΝ ΟΙ ΡΙΜΕΣ

Κ' ἦρθαν οἱ ρίμες καὶ κελάϊδισαν,
 κ' ἦρθαν τ' ἀηδόνια,
 καὶ ξύπνησε τὸ δάσος, πού ἔδεναν
 μάγια, τὰ χιόνια.

Καὶ τὰ νερά, βοερά ροβόλησαν,
 νὰ μεταειποῦνε,
 πὼς εἶδανε δυὸ μάτια σήμερα
 νὰ τὰ φωτοῦνε.

('Ανέκδοτο)

ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΣΟΥ...

Τὰ μάτια σου πού κοιτάξε, σ' ἄλλα πιά μάτια δὲ μπορεῖ
 τὸ φῶς νὰ ἰδεῖ τ' ὠραῖο
 καὶ τῆς αὐγῆς τὸ φίλημα στὰ θλέφαρά του εἶναι θαρῶ,
 θαρῶ τὸ φῶς τὸ νέο.

Καὶ πού τὰ λόγια σου ἄκουσε, ἀπ' ἄλλα χεῖλη βολετὸ
 δὲν εἶναι λόγια ἀγάπης
 ν' ἀκούσει, μάταιο θρόῖσμα τοῦ ἀγέρα ἀλήθεια θαρετὸ
 στὴν καλαμιὰ μιᾶς ράπης.

Μὰ πού δὲ σ' εἶδε ν' ἀγαπᾶς, δὲν εἶδε στὸν ὠκεανὸ
 τὰ κύματα πὼς κάνουν
 σὰν κυνηγιοῦνται, κ' ἔνα τους τὰ καθαλάει, τὸ πιὸ τρανό,
 κ' ὄλα βογκοῦν καὶ σπάνουν!

('Ανέκδοτο)

ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΑ

Οἱ ποταμοὶ ; Τοὺς διάβηκα. Οἱ θάλασσες ; Τίς εἶδα
 καὶ μέτρησα τῶν ὠκεανῶν τὰ πλάτη καὶ τὰ μάκρη
 ξέρ' ὡς πού φτάνει τ' ὄνειρο, πού σταματᾶ ἢ ἐλπίδα
 μὰ τῆς Ἀγάπης ποιὸς Θεὸς μπορεῖ νὰ βρῆ τὴν ἄκρη ;

* * *

Ὅλ' ἀγρυπνοῦνε μέσα μου, τὰ μάτια ἐγὼ κι' ἂν κλείσω
 λευκὸ στὸν ὕπνο μου ὄνειρο νὰ γύρης δὲν προσμένω
 στὴ νύχτα, νοῦς μου καὶ ψυχὴ σ' ἔσενα τρέχουν πίσω
 μὰ ἔρμος ὁ δρόμος πού περνῶ κι' ἢ στράτα πού διαβαίνω.

* * *

Ἄσπλαχν' ἀπόψε μ' ἔδειραν ὅλες οἱ ἄγριες μπόρες
 μὰ κάπου σὰ νὰ μ' ἔκραξες, καλὴ, μὲ τ' ὄνομά μου,
 γέμισε ὁ νοῦς τριαντάφυλλα καὶ γιασεμιά ἢ καρδιά μου,
 κι' οἱ σκέψεις μου γονάτισαν μπροστά σου, μυροφόρες.

* * *

Κάθε ματιὰ ἀπ' τὰ μάτια σου μὲς στὴν καρδιά μου ὡς πέφτει,
 κάτι μοῦ δίνει ἀτίμητο, κάτι ἀκριβὸ μοῦ κλέφτει
 δίνει τὴ γλύκα τοῦ θραδουοῦ καὶ τὴ χαρὰ τῆς μέρας,
 καὶ παίρνει ὅ,τι εἶναι μέσα μου μουρμούρισμα κι' αἰθέρας.

('Ανέκδοτα)

Α Π Ο Ψ Ε Ι Σ

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΤΗΣ ΙΩΝΙΑΣ

Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» ἀφιερώνουν τὸ σημερινὸ τεύχος τους στὴ μνήμη τοῦ τρυφεροῦ ποιητῆ τῆς ἀγάπης, τοῦ τραγουδιστῆ τοῦ ξεριζωμένου Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς, τοῦ Ἄγγελου Σημηριώτη.

Μέσα στὴν τοραγμένη ἐποχὴ μας, οἱ ἥρεμοι καὶ γαληνιαῖοι στίχοι του, προβάλλουν σὰ χαρούμενο μήνυμα ἐνὸς ἐμπνευσμένου μύστη τῆς ἀγάπης, ἐνὸς πραγματικοῦ π ο ι η τ ῆ , ποὺ ἔζησε ἐντατικά τὸ πάθος τῆς ἀγνῆς ὠμορφιάς, τὴν πίστη τῶν μεγάλων ἰδανικῶν καὶ τὴν τρυφερὴ νοσταλγία τῶν χαμένων πατρίδων. Πολὺ σπάνια μέσ' ἀπὸ ἓνα ποίημα πηγάζουν τόσο αὐθόρμητα καὶ τόσο ἀβίαστα — χωρὶς φιλοσοφικὲς περιπλοκὲς καὶ διανοητικὲς ἐκζητήσεις — τὰ ἀπλὰ καὶ βασικὰ αὐτὰ αἰσθήματα, τῆς ἀγάπης, τῆς ὠμορφιάς καὶ τῆς παριδολατρίας, ὅσο ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Σημηριώτη. Καὶ τοῦτο γιατί πολὺ σπάνια ποιητὲς συνταίριασαν τόσο πολὺ τὴ ζωὴ καὶ τὴ φιλολογικὴ δημιουργία τους, ὅσο αὐτός. Γεννημένος στὴ Μικρασία, τὴν κοιτίδα αὐτῆν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, καὶ μεγαλωμένος μὲ τὶς βαθύριζες Ἑλληνικὲς παραδόσεις τῆς Ἰωνίας, διατήρησε βαθειὰ στὴν ψυχὴ του τὴ λεπτὴν αὐτὴν ποιότητα τῆς Ἑλληνικότητος, τὴν ἐμποτισμένη ἀπὸ τὴ λιτὴ ὠμορφιά καὶ τὴν κλασσικὴ γαλήνη τῆς Ἰωνικῆς κληρονομίας, τὸ πάθος καὶ τὴν πίστη τοῦ Βυζαντινοῦ κόσμου καὶ τὴν τραγικὴ νοσταλγία τοῦ ξεριζωμένου Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἔτσι, μοναδικὴ πηγὴ τῆς ποιητικῆς του ἐμπνευσης ἔμειναν μέχρι τέλους τὰ Ἑλληνικὰ ἰδεώδη τῆς ζωῆς, ἡ ὠμορφιά, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ πίστη. Τὰ ἰδεώδη αὐτὰ, ἀπλοποιημένα, συνταιριασμένα μὲ τὸν ἀγῶνα, μὰ πρὸ πάντων μὲ τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς, τοποθετημένα σ' ἓνα κλίμα δροσερῆς ζωϊκῆς εὐεξίας καὶ αἰσιόδοξης ἀναμονῆς, μὰς τὰ τραγούδησε ὁ ποιητὴς τῶν «Μαύρων Κρίνων» μὲ τὴ μουσικώτατη λύρα του, σ' ἓνα τόνο ἀπλό καὶ σεμνόν, συγκινητικόν καὶ ἥρεμο, χαρούμενο καὶ εὐγενικό. Ἡ ποίησή του δὲν εἶναι κατὰ βάθος παρὰ ἓνα πολυσύνθετο μουσικὸ ξεχείλισμα τῶν τριῶν αὐτῶν ἰδεωδῶν, ἓνα γνώριμὸ μουσικὸν μήνυμα, ποὺ ἴσως νὰ μὴ συγκλονίζει καὶ νὰ μὴ οἰστρηλατεῖ, ποὺ συγκινεῖ ὅμως καὶ βρίσκει πάντα βαθύτατη ἀπήχηση.

Ὁ Σημηριώτης ἔχει στὴν ποίησή του τὸ πάθος τῆς ὠμορφιάς· ἓνα πάθος ὅμως πειθαρχημένο, συγκρατημένο καὶ ἀπλό, ἀποπνευματοποιημένο. Ἀγαπᾷ τὸ ὠραῖο παντοῦ ὅπου τὸ ἀντιμετωπίζει, στὴ φύση, στὴ ζωὴ, στὸν ἄνθρωπο, καὶ τὸ τραγουδᾷ μὲ τὴν ἀπλὴ κατανόηση τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ζεῖ, αἰσθάνεται καὶ πιστεύει στὸ θαῦμα τῆς ζωῆς. Ἡ ὠραιολατρεία του δὲν εἶναι ἀφηρημένη. Ὁ λυρικός μανδύας μὲ τὸν ὅποιον τὴν περιβάλλει εἶναι τόσο διάφανος κι' ἀνάερος, ποὺ τὰ ἀντικείμενα τῆς ἐμπνευσῆς του διακρίνονται πίσω καθαρά, οὐσιαστικὰ γνώριμα — τίς πιὸ πολλὰς φορὲς — ἀναπόσπαστα μέρη τῆς ζωῆς καὶ τοῦ φυσικοῦ μας περιβάλλοντος.

Τὸν ἴδιον ἀκριβῶς χαρακτήρα διατηρεῖ μέσα στὸ ἔργο του κ' ἡ δευτέρη πηγὴ τῆς ἐμπνευσῆς του, ἡ ἀγάπη. Ἡ ἀγάπη γιὰ τὸ Σημηριώτη εἶναι ὅ,τι γιὰ τὸν ἀρχαῖο φιλόσοφο ἡ φ ι λ ὅ τ η ς . Εἶναι ἡ οὐσία ποὺ συνέχει τὰ πάντα, καθορίζει τὴν ποιότητα καὶ δίδει τὸ νόημα τῆς ζωῆς. Ἀναδρῦζει ἀπὸ παντοῦ, γιομάτη φῶς, χαρὰ καὶ δημιουργικὸ παλμό. Ἐξυφώνει καὶ φρονηματίζει, γεμίζει τὴν ψυχὴ μὲ δύναμη, μὲ πίστη κι' αἰσιοδοξία. Πολύμορφη καὶ πολύπλευρη, εἴτε σὰν ἀγνὸς καὶ βαθὺς ἔρωτας, εἴτε σὰν στενώτερος σύνδεσμος μὲ τὴν ὠμορφίαν τῆς φύσης, εἴτε σὰν τρυφερὸν ὄνειροπόλημα, εἴτε ἀκόμη σὰν ἀόριστη καὶ διάχυτη ζωϊκὴ διάθεση, ἡ ἀγάπη ἀποτελεῖ στὴν

ποίηση του Σημηριώτη τὸν κεντρικό, τὸν ἀπαραίτητο πυρήνα. Γύρω ἀπ' αὐτὸν παίρνουνε θέση ὅλα τ' ἄλλα. Καὶ τοῦτο, γιατί ὁ ποιητὴς ἀντιμετωπίζει τὸ αἶσθημα αὐτὸ μὲ τὴν πλατειὰ καθολικότητα τοῦ μορφωμένου καὶ καλλιεργημένου ἀνθρώπου· σὰν ἓνα πνευματικὸ δῶρο, ποῦ σκορπᾶ παντοῦ τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ :

«... Ἀστραφες ἔξαφνα ἐντός μου,
καὶ ξεχύθης, Ἄγάπη, ὡς πλημμύρα,
ὄλη φῶς καὶ συμπόνοια καὶ μύρα,
ν' ἀγκαλιάσεις τὴ θλίψη τοῦ κόσμου,
νά μοῦ γίνεις ἡ πρῶταρχη μοίρα.
Δὲ χτυπῶ πιά κανεὶς νά μ' ἀνοίξει'
δὲ ρωτῶ τ' ἄστρα ἂν εἶναι βγαλμένα'
ποιὸς τὸ δρόμο, δὲ λέω, θὰ μοῦ δείξει.
Ἄπο σένα στὸν ἕνα, μόνο ἓνα
ἦταν ἄλμα,—καὶ τόχω πηδηξει.»

τραγουδᾷ στὴ συλλογὴ του «Ὀνειρῶν Ἦσικιοι» ὁ ποιητὴς.

Μὰ πιὸ πολὺ ἐμᾶς τοὺς Κυπρίους μᾶς συγκινεῖ ἡ πίστη του στὰ ἰδανικὰ τῆς φυλῆς κ' ἡ εὐγενικὴ πατριδολατρεία του. Ὁ Σημηριώτης δοκίμασε, σὰν ἀλύτρωτος Ἕλληνας, νὰ τὸν συγκλονίζει βαθύτατα τὸ ὄραμα τῆς ὀλοκλήρωσης τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Παρακολούθησε μὲ ἀγάπη καὶ πίστη τὶς ἐθνικὲς περιπέτειες τῶν τελευταίων χρόνων. Ἐξῆσε τὸ θρίαμβο τῆς νίκης καὶ τραγούδησε τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἰωνίας, τῆς πατρίδας του:

Ἦρθες, ἦρθες, Λυτρωμέ,
μὲ τοῦ Μᾶη τ' ἀθόνια,
τὸν καινούριο ζεστόν ἥλιο,
τοῦ γιαιλοῦ τοῦς ἀλαφροῦς,
εὐκολόσθητους ἀφροῦς,
τὸν ὀλάνθιστο τὸν τίλλιο,
τὶς γαλῆνες τὶς πλατιές,
στὶς ἀστρόλαμπρες νυχτιές!

Μ' ὅσα στὴν ὀχτιά ἱερό,
λέει τοῦ Μέλῃ τὸ νερό,
τ' ἀνατριχίασμα τοῦ φύλλου,
τὸ βοητὸ τοῦ μελισσιοῦ
σὲ μιὰ ζάλη μεθισιοῦ,
ἦρθες στὰ φτερά τοῦ θρύλου
καὶ κελάηδησες βαθιά,
«Χαίρε, ὦ! Χαίρε, λεφτεριά!»

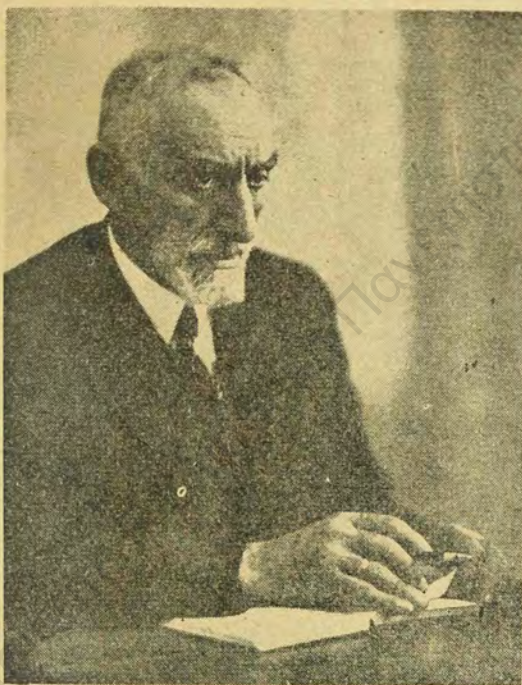
ἔφαλε στὰ «Τραγούδια τοῦ Λυτρωμοῦ» του. Μὰ ἡ μοίρα τοῦ ἐπεφύλασσε σκληρὴ δοκιμασία. Ὑστερα ἀπὸ τὶς νίκες, οἱ συμφορές· τὸ κάψιμο τῆς Σμύρνης, ὁ θάνατος κ' ἡ αἰχμαλωσία, ἡ προσφυγιά καὶ τὸ ξερίζωμα... Ὁ ποιητὴς τάζησε καὶ τὰ τραγούδησε μὲ πόνο καὶ ὀδύνη βαθύτατη, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀπόλυτη πίστη στὰ πεπρωμένα τῆς φυλῆς. Ὁ τρυφερὸς τραγουδιστὴς τῆς ἀγάπης δὲν ἔχασε καὶ τότε τὴν αἰσιοδοξία του. Οἱ μῆνες ζύπνησαν ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων. Τὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς εἶναι ἀκατάλυτο.

«Ἀκατάλυτο ἐγὼ καὶ δὲν πεθαίνω'
τ' ἀνέσπερο εἶμαι Πνεῦμα τῆς Φυλῆς'
καιρῶς καὶ χρόνους μ' ἔλεγε χαμένο'
μὲ γύρεψες; — Στὰ στήθεια σου μὲ κλείς.
Λιγύμχος μὴν εἶσαι, δὲν ταιριάζει!
Ἐπάνωθὲ μᾶς ὁ οὐρανὸς περνᾷ;
Μιᾶς μπόρας εἶναι οἱ τύρανοι χαλάζει,
νικήτρα ἡ ξαστεριά παντοτεινά.
Κ' ἐκεῖ ποῦ λές, ποιὸς ζωντανὸς πιά μένει;
Τὰ κόκκαλα στὰ μνήματα βλογῶ,
καὶ νά, στὸ φῶς πετιοῦνται οἱ ἀντρειωμένοι.
Φως καὶ ζωὴ κ' ἀνάστασ' εἴμ' ἐγώ.»

τραγουδᾷ ὁ Σημηριώτης καὶ ζεῖ ὡς τὶς τελευταῖες στιγμὲς τῆς ζωῆς του μὲ τὸ χαμένο, μὰ πάντα ζεστὸ κ' ἀγαπημένο ὄραμα τῆς Ἰωνίας, τῆς ἀλύτρωτης γῆς τῶν ἀδελφῶν καὶ τῶν προγόνων του.

Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα», τὰ ὁποῖα ὁ ποιητὴς ἀγάπησε καὶ τίμησε — ὅσο ζοῦσε — μὲ τὴν πολύτιμη συνεργασίαν του, ἀποτίουν μὲ τὸ σημερινὸν τοῦ ἀφιέρωμα ἐλάχιστον φόρον τιμῆς στὸν ποιητὴ, τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν Ἕλληνα, κ' ἐκφράζουν τὴν εὐχὴ σύντομα νὰ δοθῇ ἀπ' τοὺς ἀρμοδίους ὁλοκληρωμένη κι' ἄρτια μελέτη τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου του.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Ἄγγελος Σημηριώτης.

Ὁ Ἄγγελος Σημηριώτης γεννήθηκε στὸ Δικελὴ τῆς Μικρασίας, κι ἀκολούθησε μαθήματα νομικῆς στὴν Ἀθήνα. Ταξίδεψε στὴ Γαλλία, Ἑλβετία, Ρωσία, Αἴγυπτο καὶ Παλαιστίνη. Ἐκαμὲ καθηγητὴς τῶν Γαλλικῶν στὴν Πόλη, στὴ Σμύρνη καὶ στὴν Ἀθήνα.

Ἀπὸ τοὺς πρώτους δημοτικιστὲς τῆς Πόλης, ἐξέδωσε ἐκεῖ τὰ «Θανάσιμα», τὴν πρώτην τοῦ ποιητικῆ συλλογὴν, στὰ 1896. Ἀκολούθησαν τὰ «Μαῦρα Κρίνα» τὸ 1905, τὰ «Τραγούδια τοῦ Λυτρωμοῦ» τὸ 1920, «Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλώνας» τὸ 1927, «Ὀνειρῶν Ἠσίοιοι» τὸ 1935, καὶ «Ὅσο φέγγει» τὸ 1939.

Ἐγραψε τὰ δράματα «Στάσα Σιδέρη», «Φρόσω Νοταρά», «Ἀστραία» καὶ «Ἀντιφωνητής».

Γιὰ τὴν ποίησιν τοῦ Ἄγγελου Σημηριώτη, ὁ Τέλλος Ἄγρας ἔγραψε: «Τὸ κάθε τι ποῦ θὰ πει, εἶναι τὸ κομμάτι ἀπὸ τὸ βάθος τῆς ψυχῆς, τὸ πολυσύνθετο, ἐκεῖνο ποῦ σκορπιέται ἀπ' ἔξω σὰν ξεχειλό κύμα — κ' εἶναι πότε ἓνα μάτσο λουλούδια καὶ πότε ἓνα ποτάμι δάκρυα· ἐκεῖνο ποῦ δὲν ἔχει ἄλλο νόημα κανένα, παρὰ μονάχα τὴν ὁμορφίαν τῆν ποιητικὴν...».

Ὁ Ἄγγελος Σημηριώτης πέθανε τὸν Ὀχτώβριον τοῦ 1944.

Τ Ο Π Ο Ι Η Τ Ι Κ Ο Ε Ρ Γ Ο Τ Ο Υ Α Γ Γ Ε Λ Ο Υ Σ Η Μ Η Ρ Ι Ω Τ Η

Κάποια τελευταία μέρα του 'Οκτώβρη του 1944, μιὰ μενεξεδένια ώρα που ή 'Αθήνα γιόρταζε τή λευτεριά της από τήν πολύχρονη κατοχή κι ένα κύμα χαράς πλημμύριζε τις καρδιές τών 'Ελλήνων, ό "Αγγελος Σημηριώτης, ό ποιητής τής 'Αγάπης, δέν ήταν πιά κοντά μας.

Τό αγαθό πνεύμα του είχε μισέψει στους κόσμους εκείνους, που αγάπησε και τραγούδησε με τόσο λυρισμό και πάθος, και τήν ώρα εκείνη τό κουρασμένο του κορμί ώδηγόταν στον ταπεινό του τάφο.

'Η 'Αττική γή τόν αγκάλιασε στοργικά.

Οί Μούσες τή μέρα κείνη τής χαράς, θάπρεπε νάταν δακρισμένες.....

* * *

Εύλαβης προσκυνητής και τιμητής του ποιητή που σκόρπισε ανάμεσά μας τὰ ώρασιότερα του πνεύματος λουλούδια, προσφέρω τό ταπεινό μου αυτό μελέτημα, σαν θυμίαμα τής αγάπης μου στη μνήμη και στο έργο του.

Πίστεια και πιστεύω πάντα, πώς αν θέλουμε να νιώσουμε ολοκληρωτικά ένα έργο τέχνης—και τό πνευματικώτατο παρουσιάσμά της είναι ή ποίηση—και να κατορθώσουμε να μιλήσουμε γι' αυτό σωστά και δίκαια, πρέπει να σκυφούμε σ' αυτό με πολλή αγάπη. 'Η αληθινή αγάπη είναι πάντα δημιουργική. "Ετσι και στην εξέταση ενός έργου δέ μπορεί παρά να δημιουργήσει όρεξη κρίση και να γίνει ό πιό καλός κι' άσφαλής όδηγός τής σκέψης μας.

'Ο Γκοίτε μας λέει:— «"Όταν δέ μιλά κανένας για τὰ πράματα που θέλει να μιλήσει, με μιὰ μεροληψία γεμάτη αγάπη, ό,τι λέει είναι περιττό να ειπωθεί. Χωρίς τόν ένθουσιασμό και τήν αγάπη, ή κριτική δέν είναι τίποτε άλλο παρά μιὰ στείρα λογοκρισία κι' άρνηση».

Κι ό Παλαμάς, ή τρανή αυτή νεοελληνική λύρα, τονίζει:— «'Ο θαυμασμός πυρώνει τὰ θυμιατήρια για να κάψει τό τέρο μοσκολίβανο στην τέχνη».

Και πραγματικά, κάθε μεγάλο μονάχα μ' ένθουσιασμό και θαυμασμό επιτυχαίνεται. Μόνο όταν κανένας αισθάνεται για κάτι αληθινό και βαθύ ένθουσιασμό, μπορεί να τόν μεταδώσει και στους άλλους. 'Η αγάπη δέ κι ό ένθουσιασμός που μας χαρίζει ή Τέχνη, είναι συνοισθήματα που δέν μας κουράζουνε ούτε και ποτέ μας χορταίνουν.

Κι άφορμές κι αιτίες για να ένθουσιαστούμε και θαυμάσουμε τό ποιητικό έργο του άξέχαστου Μικρασιάτη ποιητή "Αγγελου Σημηριώτη δέ μας λείπουνε.

Στό πολύμορφο και πλούσιο έργο του άνειρίζουμε τις εκδηλώσεις τής πιό γνήσιας ποιητικής φλέβας. Είναι έργο άρτιο, ολοκληρωμένο, μεγάλο σε αξία.

'Ο "Αγγελος Σημηριώτης, όπως κι ό ίδιος μας λέει, «βουλήθηκε στής ζήσης τ' άκρογιάλι να χτίσει ένα παλάτι. Και βουλήθηκε να μάθει τήν τέχνη τών ρυθμών, αυτήν και μόνε». Και τό παλάτι αυτό περίλομpro τό έχτισε.

'Ο Σημηριώτης ήτανε ό,τι σημαίνει ακριβώς ή λέξη π ο ι η τ ή ς δηλοδή νοūs και αίσθημα, συγκίνηση και πάθος, μουσική και άρμονία, "Ενας ποιητής τής 'Ομορφιάς, με δυνατή φαντασία, μ' ένσ λυρισμό άκρατο άπ' τόν όποιο στάζει τό μαγικό φίλτρο τής συγκίνησης, σεμνός πάντα στην τέχνη του, όπως σεμνή ύπήρξε κι όλη του ή ζωή.

Γιατί πάντα ύπήρξε στο βίο του μιὰ ευγενικιά σιωπηλή ψυχή, από κείνες που ό Καρλάιλ τής άποκαλεί τό «ά λά τ ι τ ή ς γ ή ς», με μιὰ καλοσύνη που «μοσκομύριζε στής σκέψης του τήν ήμερη όμορφιά». Καλόβουλος κι ύπομονητικός, έζησε—ύπερα μάλιστα από τό Μικρασιατικό δράμα—με σπαρτιατική λιτότητα και με ήρωική αξιοπρέπεια, μ' αυτά δέ τὰ δυο μόνα όπλα πολέμησε κάθε έναντιότητα. Δέν εύρισκε άλλο βέληγτρο στον κόσμο έξω από τήν Τέχνη του. Κι ή άδολη αυτή ή λατρεία του είναι ή πιό συγκινητική όψη τής ζωής του. Πριν από κάθε τί ό "Αγγελος Σημηριώτης τοποθετούσε τήν Ποίηση, γιατί στην ψυχή του «άστειρευτη γλυκολαούσε μιὰ βρύση», ή κρυστάλλινη πηγή τών ρυθμών. Μέσο στα στήθια του ένιωθε να λαλούνε πλήθος άηδόνια, όπως μās τό λέει ό ίδιος στο τραγούδι του με τόν τίτλο ό «Ποιητής»:

Καθώς στο δάσος, τό θαθύ, μέσ' στα πλατειά μου στήθεια,
π' άννίζει δάχτυλο Θεού, λαλούν άηδόνια πλήθεια,
που τό καθ' έν' άνείπωτα κι' άλλα τραγούδια ξαίρει

κι' ὡς ἀνεμόδαρτη θογγᾶ τοῦ ὠκεανοῦ ἢ ἀνάερα,
σέ μένα κωμάτα πυκνά μακρυβοΐζουν μαῦρα,
γιατ' εἶμαι δάσος καὶ πουλί καὶ θάλασσα κι' ἀγέρι.

(«Μαῦρα κρίνα», σελ. 10).

Ὁ Ἄγγελος Σημηριώτης ἔκρουσε ὅλες τὶς χορδὲς τῆς λύρας του, ἔκανε θριαμβευτικὲς πορείες ἀνάμεσα σὲ κόσμους παλῆρους καὶ νέους, καὶ τραγοῦδησε τὴ ζωὴ σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς πλατιάς καὶ δυνατά. Ἄνετα, φυσικά, δημιουργεῖ μέσα του λυρικές καταστάσεις κι ὅτι ἀπ' τὴ ζωὴ του ἀντιχτυπᾶ στὴν ψυχὴ του, γίνεται αἴσθημα, μελωδία, ἔμπνευση. Τραγουδᾷ ὅλα τὰ συναίσθηματά του ἀνθρώπου καὶ ψάλλει μὲ ὕμνουσ θερμοῦς τῆ φύση καὶ τῆ ζωῆ.

Ὁ ποιητὴς τῆς ἀγάπης.

Μὰ τὰ πιὸ ψηλά του φτερουγίσματα στὸν κόσμον τῶν ρυθμῶν, εἶναι σὰν τραγουδάει τὴν Ἀγάπην. Ὁ ἔρωτας εἶναι τὸ μεγάλο κέντρισμα γιὰ τὴν ποίησιν του. Παντοῦ ἡ εὐλογημένη ἀγάπη, τοῦ τραγουδιοῦ του εἶναι τὸ πνεῦμα». Ὁ μεγαλύτερος καὶ πλουσιώτερος ποιητικὸς του κύκλος εἶναι ἐκείνη. Ποιά; Ἡ Λάουρα, ἡ Βεατρίκη; Δὲν ἔχει σημασία τ' ὄνομα: ἡ Μούσα, ἡ Ἀγάπη. Μὲ γάργαρα λυρισμὸ τραγουδᾷ τὸ θαυτὸ καὶ τρανὸ αὐτὸ συναίσθημα. Τὴ λύρα του πέρα ὡς πέρα ἐμπυχνᾷ ἡ Ἀγάπη—ὁ πασίχαρος αὐτὸς πόθος—καὶ μελωδικὲς ἀρμονίες ξεχύνονται γι' αὐτήν. Πιστεύει πῶς ἡ ψυχὴ τῶν ρυθμῶν, ἡ πεμπουσία τῶν ὀνειρῶν καὶ τῶν ἀσύλληπτων ἡμέρων, αὐτὴ ἡ δόνηση τοῦ ἰδεώδους, ἡ χρυσὴ χίμαιρα, ποῦ ἡ ἀνθρωπότητα αἰώνια κυνηγᾷ μὲ τὰ φτερά τῆς Τέχνης, δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἡ Ἀγάπη, ἡ Ἀγάπη ποῦ θερμαίνει τὶς καρδιὲς μὲ ὅλες τὶς φλογερὲς ἀχτίδες τοῦ ἡλίου, ποῦ τὶς πλημμυρίζει μὲ τ' ἀσήμια τοῦ φεγγαριοῦ, ποῦ τὶς ἀναφτερώνει γιὰ τὰ μεγάλα λυρικά πετάγματα, ποῦ τὶς θαραίνει μὲ στεναγμούς, τὶς πνίγει μὲ μελαγχολία.....

Κάθε του τραγοῦδι εἶναι κι ἓνα θυμίαμα γιὰ τὴν Ἀγάπην ποῦ τὴ νιώθει σὰν πλατὺ ποτάμι νὰ κυλᾷ στὴ ψυχὴ του:

Σ' ἀ μῆς πηγῆς ἀνάεφρσμα θαυθ.
ἡ ἀγάπη μέσα στὴν ψυχὴ μου τρέχει,
κι' ἔχει πλατὺ ποτάμι ξεπλωθῆ....

(«Ὀνειρῶν ἥσκιοι», σελ. 20).

Καὶ βλέπει ὁ ποιητὴς στὰ καθάρια τῆς νερὰ νὰ σκύβουν τὰ ρόδα, νὰ ρίχνουν κόκκινους ἥσκιους οἱ ἀνεμώνες, κι ἓνας Ἀπριλῆς, μιὰ ἀνοιξὴ ν' ἀνασταίνεται ξεφνικά.

Τὸ ἐξάισιο τοῦ ἔρωτα λαμαμπῆθι σκορπιζει κατακλυσμὸ ἀπὸ ἀστραπὲς, ἔνα φῶς λαμπρόχρωμο, ποῦ κάνει νὰ λαμπυρίζουν οἱ στίχοι τοῦ ποιητῆ σὰ διαμάντια. Ὁ ἔρωτας εἶναι τὸ μοναδικὸ καλὸ ποῦ ὁ οὐρανὸς μᾶς χάρισε νὰ μοιραζόμεστε μὲ τοὺς θεοὺς, καὶ κάτι περισσότερο: μ' αὐτὸν μποροῦμε νὰ φτάσουμε τὸ Θεὸ ἀκόμα. Μαζὶ μὲ τὴν ἀγάπην, μ' ἓνα μονάχα ἄλλα, εἶναι δυνατὸ καὶ τὰ οὐράνια ν' ἀγγίξουμε. Κι αὐτὸ τὸ πέτυχε ὁ ποιητὴς:

Καθὼς ἀστραπὲς ἔξαφνα ἐντὸς μου,
καὶ ξεχύθης, Ἀγάπη, ὡς πλημμύρα,
ὅλη φῶς καὶ συμπόνοια καὶ μῦρα,
ν' ἀγκαλιάσεις τὴ θλίψη τοῦ κόσμου,
νὰ μοῦ γίνεις ἡ πρῶταρχὴ μοῖρα.

Δὲ χτυπῶ πιά κανεὶς νὰ μ' ἀνοίξει,
δὲ ρωτῶ τ' ἀστρα ἀν εἶναι ἑθαλμένα
ποιὸς τὸ δρόμο, δὲ λέω, θὰ μοῦ δείξει
ἀπὸ σένα στὸν ἕνα μόνον ἕνα
ἦταν ἄλλα,—καὶ τόχω πηδῆξει.

(«Ὀνειρῶν ἥσκιοι», σελ. 73).

Στὸ μοσχοδόλημα τῆς ἀγάπης μεθᾶνε οἱ σκέψεις του. Μεθᾶ, μεθᾶ κι ἡ καρδιά του. Τ' ἀψὺ τοῦ ἔρωτα κρασὶ τὸν ζαλίζει καὶ στὸ θεῖο αὐτὸ μεθῆσι νιώθει ὁ ποιητὴς νὰ τραγοῦδᾷ ὀλόκληρη ἡ πλάση μέσα του. Τόσο θερμὰ, τόσο ἀναδρυστικά, μ' ἓνα τέτιο ὕμνητικὸ τόνο καὶ φλόγα πάθους μᾶς τὸ λέει:

Μὲ τῆς ἀγάπης τὸ πιετό,
τὸ φῶς μὲ μέθησε τοῦ κόσμου.
Κι' ἡ πλάση τραγουδάει ἐντὸς μου.
Μ' ὅσα μιλοῦν κι' ὅσα σιωποῦν,
κάτι σὰ νάχουν νὰ μοῦ εἰποῦν
κι' ὡς νᾶναι ὁ ἴδιος ὁ ἐαυτὸς μου.
Τὰ οὐράνια ἔγιναν οὐρανὸς μου,
καὶ τ' ἀστρα, σμᾶρι, τὸν τρυποῦν.

(«Ὀνειρῶν ἥσκιοι», σελ. 75).

Ὁ ποιητὴς ἀκούει ὅ,τι τοῦ ὑπαγορεύει ὁ Ἔρωτας κι ἔτσι μέσα του πολλαπλασιάζεται ὁ ἀντίλαλος τοῦ Ἄσματος τῶν Ἀσμάτων. Σ' ἓνα ἄλλο του τραγούδι μὲ τὸν τίτλο οἱ «Ἐραστὲς», τὸ πιστὸ τῆς ἀγάπης κάνει τοὺς δυὸ ἀγαπημένους νὰ μεθοῦν ἀπὸ εὐτυχία, νὰ τρικλίζουνε ἀπὸ χαρὰ:

Καθὼς περνοῦμε αἰσθαντικοὶ κι ὠραίοι,
ὁ κόσμος γύρω μας τῶν ὁραμάτων,
στὴν καρδιά μας ὡς ἄσμα ἀσμάτων ρεῖι,
ποτάμι ἀπ' τὸ θουνὸ τῶν ἀρωμάτων.
Κι' ἀκοῦμε
χρυσὲς κιθάρες νὰ παίζουνε στὰ κλώνια
μᾶς τραγουδοῦν τὰ νερά καὶ τ' ἀηδόνια,
γιατὶ ἀγαποῦμε,
τρικλίζουμε,
δακρῦζουμε,
κι' οἱ διαβάτες μᾶς δείχνουνε καὶ λένε:
—Νὰ δυὸ, ποὺ μεθησμένοι πᾶν καὶ κλαίνε....

(«Ὀνειρῶν ἡσκιοί», σελ. 75).

Κι ἂν στῆς ἀγάπης τὸν κόσμο εἶναι δυὸ τους μόνοι, ἡ ἀγάπη εἶναι πλάστρα καὶ μύρια πλάσματα κάνει κείνους:

Ὅσο σὲ νιώθω στὸ πλευρὸ μου,
ἡ Μοῖρα σὰ νὰ μοῦ γελά,
θαρρῶ τὸν κόσμο ὅλο δικό μου,
καὶ λόγια μοῦ μιλοῦν τρελλά.
Μέσ' στὴν ψυχὴ μου σμίγει ἡ πλάση
τ' ἄστρα, τὰ πέλαγα, τὰ δάση,
μὲ τὴ δική σου σ' ὅ,τι διὼ
μακαρισμένη παρουσία
κι' ἓνας ἐγώ, μὲ σένα, μία,
εἴμαστε μύριοι ἐμεῖς οἱ δυὸ.

(«Ὀνειρῶν ἡσκιοί», σελ. 26).

Τὸ ἐρωτικὸ πάθος τοῦ Σημηριώτη εἶναι ἰδανικό. Δὲ φανεράνει τίποτε ἀπὸ ἐκείνα ποὺ ἀσκημίζουνε, ποὺ πασαμορφώνουνε καὶ μειώνουνε ἢ καὶ ποὺ καταστρέφουνε κάποτε, αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουμε ἐρωτικὸ πάθος. Ὁ ποιητὴς τῶν «Μαύρων Κρίνων» εἶναι ἓνας ἰδεαλιστὴς, ἓνας ὄνειροπόλος. Τραγουδᾷ τὸν ἔρωτα, τραγουδᾷ τὴ γυναῖκα ἢ τὴς γυναῖκες, — «ὄνειρων ἡσκιοὶ κι ὄνειρα ἐνὸς ἡσκιοῦ», ὅπως τὴς ὀνομάζει—, μὲ μιὰ διάθεση ποὺ παίρνει τόνους μυστικούς καὶ φτάνει σ' ἕκσταση, γιατί ἡ γυναῖκα παρουσιάζεται ἐξιδανικευμένη. Τὴν ἀτενίζει μὲ ὅλη τὴ δέρμη τῆς ψυχῆς του, μὲ ἀγάπη, μὲ θρησκευτική, θάλεγε καεῖς, εὐγνωμοσύνη. Ἀντλεῖ ὅλα τὰ χρώματα μέσα ἀπὸ τὴν πλοῦσια παλέτα τῆς ψυχικῆς του εὐαισθησίας καὶ μὲ χάρη τραγουδᾷ ἐκείνη ποὺ γι' αὐτὸν ἦτανε μιὰ μοσκόβολη πηγὴ:

Κι' ἦρθες σὰν τὴς πνοῆς τοῦ Ἀπρίλη
καθὼς πυκνῶναν οἱ σκιές,
σὰν τὴς μοσκόβολες πνοῆς,
μέσ' στὸ μouxρὸ ποὺ φτάνουν δεῖλι,
μυστηριακῆς, καὶ μᾶς φίλοῦν,
στὰ μάτια, ποὺ ἄθελα σφαλοῦν,
καὶ μᾶς φιλοῦν καὶ μᾶς μιλοῦν
γλυκὰ γιὰ κάποια περασμένα,
τριαντάφυλλα ξεφυλλισμένα
σὲ μαῦρο ρέμα ποὺ κυλοῦν.

(«Ὀνειρῶν ἡσκιοί», σελ. 14).

Ἡ Ἀγάπη, πύρινη γλώσσα, καὶ τὸ πέρασμα τῆς φλόγης σκορπᾷ. Σπιθὲς τῆς φωτιάς αὐτῆς εἶναι καὶ τὰ δυὸ μικρὰ λαμπερὰ αὐτὰ τραγουδάκια τοῦ ποιητῆ:

Ἦλθε γλυκὸ καὶ φύσηξε τὸ ἀγέρι,
κι' εἶπα: τὸ ἀγέρι θὰ τὴ φέρει,
μὰ ἐκεῖ δὲν ἦταν
καὶ ἦλθε ὁ σεισμός κι' ἦλθε ἡ φωτιά,
κι' ἦλθε ἡ φωτιά μὲ τὸ δρολάπι,
κι' ἦταν ἐκεῖ ἡ ἀγάπη.

(«Ὅσο φέγγει», σελ. 113).

Καὶ τὸ ἄλλο:

Εἶν' ἓνα τραγούδι
μέσο μου ποὺ κλαίει,
εἶν' ἓνα λουλούδι
ποὺ μοσκοβολᾷ,
κι' εἶναι καὶ μιὰ ἀγάπη
ποὺ βαθιὰ μου καίει,
φλόγα ποὺ πετιέται
ὅλο πῶ ψηλά,

(«Ὅσο φέγγει», σελ. 109).

Καί συνεχίζει ὁ ποιητής τὸ δικό του τραγούδι καὶ τὰ μιλήματα γιὰ τὴν ἀγάπη κι οἱ στίχοι του γύρω ἀπὸ τὸ ἀπλό μὰ τόσο ὑψηλό αὐτὸ συναίσθημα ἀποκαλύπτουνε μιὰ ἀγνή ὁμορφιά. Θὰ μπορούσε ἀφοῦ νὰ ἐπαναλάβει ὁ ποιητής ἐκεῖνο ποῦ εἶπε ὁ γίγας τῆς «Θείας Κωμωδίας»: — Ἐπὶ κείνους εἶμαι, ποῦ ὄντας μὲ συνεπαίρνει ἡ ἀγάπη, γράφω ὅπως αὐτὴ μιλάει».

Ποῖος δὲ θὰ νιώσει βαθεῖα συγκίνηση διαβάζοντας τὶς ἀπλές αὐτὲς στροφές; Οἱ στίχοι, οἱ φράσεις, οἱ λέξεις σοῦ παρουσιάζουν ζωγραφιστὴ στὰ μάτια σου, μὲ ζωηρὰ χρώματα τὴν εἰκόνα:

Ἀπόβραδο καὶ ξεκινήσαμε,
πιασμέν' οἱ δύο μας χέρι χέρι,
τὸν κόσμο πίσω μας ἀφήσαμε,
νὰ πάμε, ποῦ; κανείς δὲν ξαίρει.
Στῶν τρόμων τῶν ὀρθῶν τ' ἀγέρι,
καθὼς σὲ πέλαγα ἀρμενίσαμε
κι' ἀνθόφυλλα σκορποῦσε ὁ νοῦς
σκοντάψαμε, παραπατήσαμε
κι' ὅλη τὴ νύκτα ὡς περπατήσαμε
στοὺς πλείους ἤβγαμε οὐρανοῦς.

(«Ονειρῶν ἡσκιο», σελ. 79).

Ὁ αἰσθαντικός του λυρισμὸς κάνει τὸν Σημηριώτη ἔνανε ἀπὸ τοὺς πιὸ μελωδικούς τραγουδιστές. Καὶ δὲν ξαίρω γιὰ τὸν ποιητὴ τίτλον εὐγενέστερο καὶ τιμητικώτερο, λέει ὁ Παλαμάς, ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ τραγουδιστῆ. Ἡ ποίηση ὅποιους κόσμους κι' ἀνίσως βαλθεῖ νὰ μᾶς ξαναπαραστήσει, τὴν ἡδονοστάλαχτη ὁμορφιά τῆς παιδούλας ἢ τὸν πανθεϊσμὸ τοῦ φιλοσόφου, δὲν ἀξίζει ὅταν καὶ στὸ πάθος καὶ στὴν ἔκσταση δὲν μᾶς θυμίζει τραγούδι. Ὁ ποιητὴς καλὰ κολὰ εἶν' ἓνα γλυκόλαλο πουλί. Τὸ εἶπαν κι ἄλλοι καὶ σοφά, τὸ πιστεύουμε κι ἐμεῖς. Κι ἡ ποίηση τοῦ Σημηριώτη εἶναι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἴσαμε τὸ τέλος ἓνα μελωδικὸ κελᾶδημα, ἓνα τραγούδι ἀπ' τὰ πιὸ ἀρχοντικά. Ἡ ψυχὴ του εἶναι γεμάτη ἀπὸ μουσικούς ρυθμούς κι' ἀπὸ ἤχους ἀρμονικούς, κι' ἀκόμη πιὸ μελωδικὰ γίνονται τὰ τραγούδια του, ὅταν εἶναι τονισμένα στὴν ὀκτάδα τοῦ Ἐρωτα.

Τὴν ψυχικὴ του διάθεση, τρυφερὴ συγκίνηση, νασταλγία, μελαγχολία, τὴ μεταδίδει ὁ Ἄγγελος Σημηριώτης στὸν ἀναγνώστη του ξανοίγοντας του ψυχικὰ τοπεῖα, μὲ ἐξαισιές φασμαγορίες, εὐρύνοντας τοὺς ψυχικούς του ὀρίζοντες, προεκτείνοντας τὴ μουσικὴ του σκέψη, σὲ μιὰ ἠλεκτρισμένη ἀπὸ λυρικούς σπιθίθρες ἀτμόσφαιρα.

Τὸ πιὸ ἀπλό τετράστιχο, ὁ πιὸ εὐκόλος στίχος, εἶναι ποίηση, ὅταν θὰ μείνει στὰ βάθη τῆς ψυχῆς μας, καὶ σὲ μιὰ ξέχωρη ὥρα, χαοῦς ἢ πόνου, θὰ τὸν σιγοψιθυρίσουνε τὰ χεῖλη μας.

Τί ἄλλο γυρεύουμε ἀπὸ τὸν ποιητὴ; Τί ἄλλο γλυκύτερο ἀπὸ τὴ μαγεία αὐτὴ ποῦ λέγεται ποίηση; Τί νὰ τὰ κάνει κανεὶς τὰ μεγαλόπνοα—δάβους καὶ ὕψους—ποιήματα, σὰ δὲ δονοῦν τὶς λεπτές χορδές τῆς καρδιάς μας.

Πόσο τὸ νιώθουμε αὐτὸ καὶ πόσο μᾶς συγκινεῖ ἓνα τραγούδι σὰν τὸ παρακάτω:

Ἄνοιξη καὶ βρεθῆκαν ἀνοιχτές
οἱ πόρτες τῆς ψυχῆς μου καὶ τὰ παραθύρια,
μὲ τῶν ἀνθῶν καὶ μῆκες τὶς γιορτές
καὶ τοῦ φωτός τὰ πανηγύρια.

Μῆκες ὠραία, ὠραία καὶ τόσο γελαστή,
σὰ μιὰ παλιά, παλιά φίλια λαχταρισμένη
σειοῦσε, λυγοῦσε τὸ αἰθερόπλαστο κορμί,
σὰν ἀπὸ γνώριμη ἀρμονία κυβερνημένη.

Κι' ἐγὼ τὶς πόρτες ἔκλεισα μὴ μιὰ
καὶ σφάληξα τὰ παραθύρια,
μὴ φύγεις καὶ μαζί σου τ' ἀνθη φύγουνε τὰ γιορτερά
καὶ τοῦ φωτός τὰ πανηγύρια.

(«Ονειρῶν ἡσκιο», σελ. 131).

Στὰ ἐρωτικὰ του ποιήματα βλέπεις κάποιες φορές ἓνα φιλοσοφικὸ σύμβολο — στοιχεῖο ποῦ διακρίνει κανεὶς πιὸ συχνὰ στ' ἄλλα του ποιήματα:

Καὶ πήραμε τὸ δρόμο,
τὸν ἔρωτα νὰ βροῦμε,
τοῦ σύμπαντος τὸ νόμο,
ν' ἀγγίξουμε, νὰ ἰδοῦμε.

(«Μαῦρα κρίνα», σελ. 60).

Ἔτσι ἀρχίζει ἡ «Ἀγάπη» ποῦ τὴν ψάλλει ὁ ποιητής μὲ θρηνητικὴ λύρα. Τὸ ποιήμα αὐτὸ εἶναι μιὰ πλήρεια ἀπόγνωσης, ἓνας υπέρτατος ἐρωτικὸς θρήνος. Οἱ στροφές του βαδίζουν στὴν ἀρχὴ ἀναφεραμένες, μὰ ἡ ἀποκαρδίωση τὶς κάνει ξαφνικὰ νὰ κλείνουν τὰ δυνατὰ φτερά τους καὶ νὰ μαρμαρώνουν. Τίποτε ὅμως τὸ ἀρρωστιάτικο καὶ τὸ νοση-

ρὸ στὸ λυρικό αὐτὸ ποίημα ποὺ εἶναι βαθιὰ ἀποτυπωμένη ἡ σφραγίδα τῆς θλιβερῆς εὐαισθησίας τοῦ ποιητῆ.

Οἱ στίχοι τοῦ ποίημα αὐτοῦ καὶ σ' ὅλη τῆ σειρά τῶν «Δρόμων» του, μιὰ σειρά ποιημάτων του, περπατοῦν μὲ τὸ δικό τους βάδισμα, ὑπέροχο πάντα, ἀκόμα κι ὅταν περνοῦν μὲσ' ἀπὸ τοὺς χιλιετατημένους καὶ χιλιεπερασμένους δρόμους τῆς λυρικῆς ποίησης. Τραγουδᾷ ὁ ποιητῆς μὲ μιὰ μελωδία ποὺ σοῦ θυμίζει ἄβελια Βερλαίν :

Ἄργοι, γοργοί,
ἐδῶ στὴ γῆ,
καὶ στὰ νερά,
ποῦν' ἄλμπρά,
πολλ' εἶν' οἱ δρόμοι
κι' ἐκεῖ, θαθεῖς,
ἂν ὕψωθῆς
στοὺς οὐρανοὺς,
ποῦ φεύγει ὁ νοῦς,
κι' ἀλλ' εἶν' ἀκόμη.

(«Μαῦρα κρίνα», σελ. 60).

Κι οἱ δρόμοι αὐτοὶ εἶναι ἀπαλοί, ἴσοι κι ὀλόχρσοι δρόμοι τῶν κάμπων, δρόμοι τοῦ γαλάζιου πέλαγου, φλογισμένοι δρόμοι ἄστρων, στὴν αἰώνια ἄρμονία τ' οὐρανοῦ. Ὅλους μᾶς τοὺς ζωγραφίζει ὁ ποιητῆς, ὅλοι τὸν τραβᾶνε μὲ τὴν ἀνεκλάλητη γοητεία τους, μὰ στὸ τέλος ὅλοι αὐτοὶ οἱ δρόμοι τὸν ὀδηγοῦνε σ' ἕνα ν: Στὸ μεγάλο δρόμο τῆς Ἄ γ α π η ς:

Μόνο, τὸ θράδου-θράδου, κάτου, μοναχῆ,
ὅταν σημαίνει στὸ χωριὸ ἢ καμπάνα
καὶ στὸ σπερνὸ φωνάζει κάθε μιὰ ψυχῆ,
τὴν ὠρα, ποῦ τ' ἀγιόκλημ' ἀπ' τὴ θράνα,
κρυφὰ σοῦ ραίνει τοὺς ἀνθούς του στὰ μαλλιά
κι' Ἐσὺ μὲ συλλογᾶσαι φοβισμένα,
ἐγὼ ἀγαπῶ καὶ παίρνω, ἀπ' τὴν ἀκρογιαλιά,
τὸ δρόμο, ποῦ μὲ φέρνει, ἴσα σ' ἔσενα.

(«Μαῦρα κρίνα», σελ. 69).

Καὶ τελειῶν τὸν ποιητικό του κύκλο τῆς Ἀγάπης μὲ τὸ τραγούδι του «Στῆς σκάλας τὴν κορφῆ», ποῦ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ὠρσιότερα νεοελληνικά λυρικά ποιήματα. Στους πλαστικούς καὶ δυνατοὺς αὐτοῦς στίχους ἐκλείσει ὁ Σημηριώτης τὴ μαγικὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ ὄνειρου του:

Μὲ πρόσμενε στῆς σκάλας τὴν κορφῆ,
—ποιᾶς σκάλας; δὲ θυμᾶμαι—,
μιὰ ἀγνώριστη, μιὰ ἠλιόκαλλη μορφῆ,
κι' ἐγὼ τῆς εἶπα: —«Να με.»
Νά με' γιατί ἡ μαντέφτρα μου ἢ καρδιά
πολὺ πρὶν εἶχε νιώσει
τὴν ποῦ θ' ἀντίκρυζα ἀγνωρῆ ὁμορφιά,
ἡ σκάλα ὅταν τελειώσει.
—«Ἀργησες», ἀναστέναξες, κι' ἐγὼ:
—«Κάτου ναρθῶ, μ' ἐμπόδα
κάποιος, ἂν κι' εἶχα γιά ν' ἀνέβω ἐδῶ,
στὰ χέρια πλῆθος ρόδα».
Κι' εἶδα καὶ νά! Τὰ χέρια μου ἀδειανά!
Κι' εἶδα δὲν ἦταν ρόδα.
Τὰ μπράτσα τῆς μόνο ἦταν τὰ γυμνά,
στὴ σκάλα, ποῦ ὅλη εὐόδα!
Κι' ἀπ' τῆς ψυχῆς μου ξάφνου τὰ θαθιά,
μεθῆσι οἱ πόθοι οἱ χίλιοι,
τρελλὸ καὶ ἰλιγγίων σμάρι, στὴ δροσιά,
ποῦ μοῦκαψε τὰ χεῖλη!
Κι' ἔνωσα καὶ δὲν ἦταν ἡ δροσιά
τῶν μπράτσων, ποῦ διψούσα,
μὰ τῶν μαλλιών τῆς κάποια ἀναδοσιά,
μοσκόφεγγη καὶ πλούσα.
Κι' ἔνωσα καὶ δὲν ἦταν τὰ μαλλιά,
μὲ τὸ νεκτάρου φῶς τους,
μὰ κάποια ἀπὸ τὸ στόμα τῆς φιλιᾶ,
ποῦ λάγγευε ὁ καμὸς τους.
Κι' ἔνωσα καὶ δὲν ἦταν τὰ φιλιᾶ,
ἡ γλυκαπαντοχὴ μου,

μά τῶν ματιῶν της κάποια ἠλιοβολία,
γλαυκή, γιά τήν ψυχή μου.

Καί τοῦ γαλάζιου ὡς ἔσκυφα, νά πιῶ
τοῦ ἡλίου τήν ψυχοστάλα,
θασίλεψαν τά μάτια της τά δυό
κί' ἔμεινε μόνο ἡ σκάλα...

Στό ποίημα αὐτό ἂν δέ μπορούμε νά πούμε τόν ποιητή μας ἀηδόνι, σίγουρα ὅμως μπορούμε νά τόν ἀποκαλέσουμε κορυθαλλό. Μεθ' ὅπως ὁ κορυθαλλός με τὸ ἠλιοφῶς καί τραγουδᾷ, τραγουδᾷ στὰ λυρικά του ὕψη.

Ὁ φυσιολόγος ποιητής.

Ὅμως ὑπάρχει καί μιὰ ἄλλη χορδή στή λύρα τοῦ Ἄγγελου Σημηριώτη ποῦ με τόνο πάντα ἀομιονικό ἔκρουσε: Ἡ Φύση. Ἐλκεται ὁ ποιητής ἀπό τὸ μαγικό της μαγνήτη, ἀπ' τὶς χάρες καί τὶς ὁμορφιές της, σκλαβώνεται ἀπ' αὐτὴν καί γίνεται δικός της:

Ἢλιε, οὐρανέ, θάλασσες, ἄστρα,
ποτάμια, δασερά θουνά,
δικός σας εἶμαι, γῆ ἀνθοπλάστρα,
κί' ἀνέμοι, νέφη ἀλαργινά.

(«Ὀνειρῶν ἦσκιος», σελ. 90).

Ὁ Σημηριώτης τραγουδώντας τὴ Φύση γίνεται μοναδικὸς ζωγράφος, θαυμαστός κολορίστας, ἐντεχνος διακοσμητής. Ἡ εἰκόνα δίνει καί παίρνει καθὼς καί τὸ λαμπρὸ χρῶμα τοῦ ἐπιθέτου. Τὰ τραγούδια του μοιάζουν με «ζωγραφιές λαλοῦσες», ὅπως ὁ Σιμωνίδης ὥρισε τὴν ποίηση. Πολλές φορές ἕνας μονάχα στίχος του, μοιάζει με τὴ μαγικὴ ἐκείνη γραμμὴ τοῦ μεγάλου ζωγράφου ποῦ ζωντανεῖ με μιὰς ἕνα μεγάλο σχέδιο τῆς εἰκόνας του. Μὲ τὸν παρακάτω ἕνα μόνο στίχο, νά ὁ λουλουδέσιος πίνακας τῆς Ἄνοιξης:

Χρυσὴ στιγμή ποῦ ἡ Ἄνοιξη χορεύει ἡ κρινοπόδα

(«Ὀνειρῶν ἦσκιος», σελ. 134).

Θέλετε καί συμπληρωμένο τὸν πίνακα της; Διαβάστε τὶς λίγες αὐτὲς στροφές ἀπ' ἕνα μεγάλο τραγούδι του, τὴν «Προσευχή στὴν Ἄνοιξη», ποῦ κρύβει χάρες ὑπέροχες ντυμένες στὸ Φῶς καί στὴν Ἀρμονία:

Ἀπ' τὸ δάσος, τὸ κύμα, τὸ θουνο, μαγεμένη,
στ' ἀκρογιάλια, στοὺς θράχους, μὲ στὰ φύλλ' ἀπαλά,
μὴ ἄρμονία γεννιέται, μὴ ἄρμονία πεθαίνει,
μὴ ἄρμονία εὐωδιαζει, μὴ ἄρμονία γελά.

Εἰσ' Ἐσὺ, ποῦ διαβαίνεις, με τὸν ἥλιο, με τ' ἄστρα,
στὶς κορφές καί ροδίσεις, καί πετᾷς στοὺς ἀφρούς,
ὦ Νυφούλα τῆς Πλάσης, Ἄνοιξη μου ἀνθοπλάστρα,
με τοὺς ξέσυρτους πέπλους στὸ κορμί σου ἀλαφροῦς.

Περπατεῖς καί στοὺς λόφους, στὰ χρυσᾶ, στὰ γαλάζια,
με τοὺς κρίνους θριάμβους ψηλά στήνεις λευκοῦς,
μαγιοδότανα σπέρνεις στὰ κρυφά μας μαράζια,
μουρμουρίζεις στὶς θρύσες με χρησμούς μαγικούς.

ὦ, Φεγγάβωλη! Ὁ κόσμος εἶναι θάμα δικό σου!
Φωλιές βάσεις στοὺς κλώνους, στὶς φωλιτῆρες πουλιά,
μὲ στὰ πράσινα στάχυα, λές στὸν κάμπο, ἔσπλωσσο,
καί ζυπνᾷ κάθε σπόρος στὴ γλυκειά σου σαλιᾷ.

(«Μαῦρα κρίνα», σελ. 13).

Ὁ ἥλιος εἶναι ἡ μεγάλη λατρεία του, εἶναι ἡ θερμὴ του πίστη, καί κάθε φορὰ βρίσκει εὐκαιρία γιὰ νά τὸν ὑμῆσει με τοὺς πιὸ ἀρμονικοὺς στίχους.

Ἄν εἶναι ἀλήθεια πὼς ἡ λέξη ἐκείνη ποῦ ξαναγυρίζει συχνότερα στοὺς στίχους ἑνὸς ποιητῆ, οὗτὴ μπορεῖ καλλίτερα νά τὸν χαρακτηρίσει, τότε στὸ ἔργο τοῦ Σημηριώτη θὰ ἔσπεκε ὁ ὀρισμὸς τοῦ Γκαίτε ποῦ ὀνομάζει τὴν τέχνη «ἀνοιχτὸ μυστικόν». Βασίλισσα λέξη στὸν ποιητὴ μας, ἡ πιὸ ἀγαπημένη του καί χλιοτραγουδημένη εἶναι τὸ φ ὦ ς. Ἴσως γιὰτὶ εἶχε στὴν ψυχή του τὸ μυστικὸ φῶς τῆς Τέχνης. Φῶς λάμπει στοὺς στίχους του. Θέλει νά ζεῖ μέσα στοῦ φωτός τὸ πανηγύρι, μέσα «στὸ φῶς τὸ ἀπέραντο καί τὸ χρυσοκρουνατό», γιὰτὶ ἡ ζωὴ δὲν εἶναι ἄλλο παρά φῶς, ὄλο φῶς.

Καί τὴν πηγὴ τοῦ φωτός, τὸ χρυσὸ θρίαμβο τοῦ ἡλίου, τὴ συνδυάζει τόσο ταιριαστά, τόσο ζεστά: «Ἠλιοφῶς», «Ἠλιοχαρά», «Ἠλιοβολία», «Ἠλιόγεμα», «Ἠλιόφεγγα», «Ἠλιοστάλα». Οἱ λεξούλες αὐτὲς, συνθετικὲς καθὼς εἶναι, γίνονται ἕνα ταιρίασμα ἀξεδιάλυτο θαρρεῖς καί τόσο μουσικόν. Γίνονται τρίλλιες κορυθαλλοῦ.

Τὴν ὁμορφιά τῆς Φύσης τὴ βλέπει παντοῦ ὁ ποιητής. Στὶς γιορτὲς τῶν ἀνθῶν, στὶς φυλλωσιές τῆς τρεμάμενης λεύκας, στὶς λευκὲς γκιρλάντες τῆς ἀμυγδαλιάς, στὶς στάλες τοῦ ἡλίου ποῦ περνοῦν ἀπὸ τὰ φυλλώματα, στὶς κελαηδούσες τρεχάμενες πηγές, στ' ἀφροπέλαγα, στὶς ἀστροστόλιστες νύχτες, στὶς χρυσορρόδινες ἀγέες. Τὶς διακρίνει στὰ χωριουδάκια ποῦ κρέμονται στὶς βουνοπλαγιές:

Στὸ χωριουδάκι κάτω ἀπ' τὶς φτελιές,
ποῦ τραγουδοῦν νερά, λαλοῦν φωλιές.

(«Ὀνειρῶν ἡσκιῶν», σελ. 117).

Τὴ βλέπει στῆς θάλασσας τοὺς κυματισμούς:

Καὶ τὸ σγουρὸ ἀνατρίχιασμα τῆς θάλασσας,
ν' ἀκούω ν' ἀναδῶσαι,
μέσ' στὴν ψυχὴ μου νὰ φουντώσει τ' ἄνθη τοῦ
τὸ ἀρίθμητο μουρμούρισμά του.

(«Ὅσο φέγγει», σελ. 47).

Τηνὲ θαυμάζει στὸν ὀλοστρόγγυλο χρυσὸ δίσκο τοῦ φεγγαριοῦ:

Νά το! Προβάλλει κιόλας φέγγος χρυσοκύκλωτο,
κι' ὡς μέσα ἀπὸ τὸ Σαπφικό τραγοῦδι, πλῆθιο λάμπει
στὴν πᾶσα γῆν ἐπάνω τ' ἀργυρὸ,
καὶ τὸ συρτὸ χορὸ
τῶν ἀστρῶν στὰ θαθιά του βάθει θάμμη.

(«Ὅσο φέγγει», σελ. 46).

Τὴν ἀναπνέει στὸ θάμα τῆς Ἀττικῆς:

Κι' ἀπάνου στὰ γυνὰ βουνά τῆς Ἀττικῆς,
ποῦ χρυσαφιοὶ εἶν' οἱ ἐράχοι τους κι' οἱ ρήγαινες,
διάπλατ' ἀνοίγουν τὰ πλεμόνια μὲ τ' ἀβρὰ
κλειδιά τῆς μυρωδιάς τους.

(«Ὅσο φέγγει» σελ. 45).

Καὶ στὰ πιὸ ἀσήμαντα συντροίμια τῶν στίχων του θὰ διακρίνεις λαμπρόχρωμες πινελιές ποῦ ἡ ἀγάπη του γιὰ τὴ Φύση ρίχνει:

Τὸ χαμοῆλι λάμπει ἀπὸ χαρά.

(«Ὀνειρῶν ἡσκιῶν», σελ. 67).

ἢ ὅταν ἡ γῆ:

Στὶς κορφές, πυρκαγιές μὲ τὴ δύση ἀνάβει.

(«Ὀνειρῶν ἡσκιῶν», σελ. 85).

ἢ γιὰ τὰ φτερωτὰ ζουζούνια:

Φτερωτὲς διαμαντόπετρες τὰ πλῆθη τῶν ἐντόμων
ποῦ στραφτοκοπάνε βουίζοντας.

(«Ὀνειρῶν ἡσκιῶν», σελ. 34).

Καὶ γιὰ τ' ἀσῆμι τοῦ ποταμιοῦ:

Στ' ἀχνόφεγγο τ' ἀπόφεγγο οἱ κάμποι ἀσπρολογοῦσαν,
καὶ μέσα τους χαμοσυρτὸ, πὸ ξέφωτο, τὸ ἀσῆμι
τῶν ποταμῶν, ἀσάλευτο, σημάδευε τοὺς ὄχτους.

(«Τραγοῦδία τοῦ λυτρωμοῦ», σελ. 52).

Τὸ ξαίρει ἡ μαννούλα γῆ πόσο τὴν ἀγάπησε ὁ ποιητής καὶ τοῦ μιλά κι' ἐκείνη ἔτσι:

Καὶ τοῦ χειμῶνα τὴν ἀγριωπὴ
κι' ἀναμαλλιάρ' ἀγάπησες ὀργῆ — τὴν ἀστραπῆ,
τὰ γαληνά μου ἐράδουα,
τῆς ἀνοιχτῆς τῆ λουλουδοχαρὰ
καὶ τῶν μεσημεριῶν μου τὰ μαλάματα,
καὶ στὰ κοιμάμενά μου τὰ νερά,
καὶ στὰ χορτάρια ἀπάνου, τὰ ἱερά
τὰ φεγγαροσταλάσματα

τὸ φύλλο, ποῦ στὴν αὔρα τρέμει,
καὶ τὸ τραγοῦδ' οἱ σκοτεινοὶ ποῦ λὲν οἱ ἀνέμοι
σὰ σοῦ κερνοῦν τὸ ἀπύθμενο τῆς λαύρας τοὺς μεθύσι.

(«Ὅσο φέγγει», σελ. 13).

Γύρω του σβῆνον ὄλα σιγὰ σιγὰ. Ὀνειρα, ἐλπίδες, πόθοι. Πρόσωπα πολυαγαπημένα γίνονται γῆς. Πράγματα πολυφίλητα χάνονται. Ἐκεῖνος, μιὰ θαυπράσινη λαμπάδα τοῦ πένθους, ἕνα κυπαρίσσι. Κι ὅμως ὄλα τὰ ξεχνᾷ, ὄλα τὰ βλέπει λαμπερά, μόλις οἱ ἀνοιξιάτικες ἀχτίδες ρίξουνε τὸ χρυσὸ τους φῶς:

Ψηλώνω κι' εἶμαι θλιθερὸς καθὼς τὸ κυπαρίσσι
ὄλημερὶς στὸν ἡσκιο μου πλῆθαινον οἱ σταυροί,
καὶ καρτερῶ τὸ σύννεφο, ποῦ θάρβει νὰ ἐροντήσῃ,
καὶ ποῦ τ' ἀστροπελέκι τοῦ θὰ ρίξει νὰ μὲ βρεῖ.

Μά όταν τὰ μαύρα φύλλα του λούζει τὸ φῶς τ' Ἀπρίλη,
στοὺς κλώνους μου, χρυσόφτερα πουλιά ἀπ' τὸν οὐρανό,
καινούριοι πόθοι καθοῦνται, κ' ἀπ' τὴν αὐγὴ ὡς τὸ δειλὶ
ἓνα σκοπὸ χαρούμενο ξεχνιοῦμαι κ' ἀρχινῶ.

(«Ονειρῶν ἡσκιοί», σελ. 92).

Ἐθρησκευτικὸς ποιητής.

Στὸ φυσιολάτρη κι ἀληθινὰ ἐρωτικὸ αὐτὸν ποιητῆ, ὑπάρχουνε καθαρὲς θρησκευτικὲς στιγμὲς ποὺ δὲν εἶναι ἀνάμιχτες ἢ κινήμενες ἀπ' τὸν ἔρωτα, ἀλλ' εἶναι σὰ μεταρσιωμένες πάνω ἀπὸ κάθε γήινο καὶ φθαρτὸ καὶ φανερώνονται ἀγνές καὶ δυνατὲς μ' ἓνα πραγματικὰ δραματικὸ τάνυσμα τῆς ψυχῆς του. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ διαλεχτὸς λογοτέχνης καὶ κριτικὸς Κλέων Παράσχος, σὲ μιὰ κριτικὴ του γιὰ τὸν ποιητὴ τῶν «Μαυρῶν Κρίνων», ἡ διάχυση τοῦ Ἐνός, μέσα στὸ μέγα σύμπαν, μέσα στὸν δίχως ἀρχὴ καὶ τέλος κόσμος, τὸ μυστήριό τῆς ζωῆς, τὸ δέος τοῦ θανάτου, ἡ δίψα τοῦ ἀπείρου, ὅλα τούτα τὰ αἰώνια καὶ πρωταρχικά καὶ βασικά αἰσθήματα τοῦ ἀνθρώπου, ζοῦνε, τὸ νιώθει, μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ Ἄγγελου Σημηριώτη κι ἐκφράζονται στὴν ποίησή του μὲ θέρη, μὲ ἀλήθεια, μὲ μιὰν ὀξύτητα κάποτε ποὺ ξυπνᾷ βαθὺ ἀντίλαλο μέσα μας.

Ὁ Σημηριώτης πίστεψε ἐνσυνείδητα στὴ θεία δύναμη ποὺ κυβερνᾷ τὸ σύμπαν, ποὺ μᾶς φωτίζει τὸ δρόμο τὸ ταξίδι τῆς ζωῆς καὶ ποὺ μᾶς ὁδηγεῖ, ἅμα τελειώσει ὁ κύκλος μας στὴ γῆ, σὲ μιὰ φωτεινὴ κι αἰώνια ζωὴ.

Ἡ πιὸ ἀστείρευτη πηγὴ ἀληθινῆς ψυχικῆς ἀνάτασης καὶ δημιουργίας εἶναι ἡ θρησκεία, γιατί εἶναι τὸ αἰσθηματὸν τῶν αἰώνιων ἀληθειῶν. Στὸ Σημηριώτη βλέπεις τὴν πεντακάθαρη πνοή, τὴν ἀπαλή, τὴ γλυκειὰ τῆς πίστεως, «ἐνέκταρ ἡ πίστη καὶ μεθὰς ὁ νᾶχεις πιεῖ τὸν οὐρανὸν», ὅπως κι ὁ ἴδιος λέει, νὰ γεμίσει τὴν ψυχὴ του.

Τὸ Θεὸ τὸν ἀκούει ν' ἀνασαινεῖ μέσα στὸ εἶναι τοῦ κόσμου. Ἐνανε ἡσκιο νιώθει γύρω του νὰ πλανιέται, τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Ὡ νὰ μπορούσε ἀπὸ τὰ οὐράνια ποὺ «λάμπουνε ψηλότερα ἀπ' τ' ἀστέρια», νὰ κατέβαιναν καὶ πάλι ἄγγελοι ὠραῖοι σὰν τοὺς αὐγερινούς, νὰ ἀνταμώνουνε τὴ γῆ.

Τίς ὥρες, ποὺ ὁ θνητὸς ἀνοιώθει
ὄλο καὶ πιότερο ὀρφανός,
κάπου ἀνεβαίνουνε ὁμοιοὶ πόθοι :
— Νάταν ν' ἀστράψει ὁ οὐρανός,
καὶ Πνεῦμα Θεοῦ νὰ διαπεράσει!
Καὶ ν' ἀξιώθῃ σὰν πρῶτα ἡ πλάση,
νὰ ἰδεῖ μιὰ τέτια πάλι αὐγὴ,
τίς κόρες τῶν ἀνθρώπων ὅταν
κρυφὰ οἱ ἄγγελοι ἐπισκεπτόταν
κ' ἦταν οἱ Γίγαντες στὴ γῆ!

(«Ονειρῶν ἡσκιοί», σελ. 82).

Στὴ λέξη Θεὸς κλείνει ὁ ποιητὴς ὅ τι πιὸ περιούσιο αἰσθάνεται μέσα του. Τὸν Θεὸ τὸν βλέπει ὄχι κάτω ἀπ' τ' ἀντιφεγγίσματα τῶν κεριῶν, ἀλλὰ στὸ Ἄπειρο. Βυθίζει τὴ ματιὰ του σ' αὐτὸ κι εἶναι σὰ νὰ βρίσκεται πρόσωπο μὲ πρόσωπο μὲ τὰ τρισβασα τοῦ Παντός. Θεὸς εἶναι Ἐκεῖνος ποὺ ὅταν ἡ ματιὰ του περνᾷ ἀπὸ μέσα μας, γεμίζει ἥλιο κι ὁ πιὸ σκοτεινὸς οὐρανός.

Κάπου θαρρῶ πὼς μὲ κοιτάζει ὁ οὐρανός,
κι' ἄμετρα ἀνοίγουν στὴν ψυχὴ μου θάση,
γαλαξία, φωτερὰ, ποὺ ὁ ἥλιος ὁ πρωϊνός,
σὰ νάμπε ὀλόκληρος ἐκεῖ καὶ σάση.
Κι' ἓνα μυστήριό διάφανο μὲ πλημμυρᾷ,
τὸ φῶς χορεύει, ὅπως προσεύχεται ἡ χαρὰ,
ἀπὸ τὴν ἐκστάση ποὺ ἦπε μεθνομένη,
καὶ ἔλεπω καὶ δὲν εἶναι, Κύριε, ὁ οὐρανός,
γιατὶ ἦρθε ἀναστῆρῃ ἡ νύχτα κι' εἶναι σκοτεινός,
μὰ μέσα μου ἡ ματιὰ Σου ποὺ διαθαίνει.

(«Ὅσο φέγγει», σελ. 96).

Ἡ θρησκευτικὴ συνείδηση τοῦ ποιητῆ εἶναι ἀληθινή. Τὸ προδίδουνε μὲ τὴν πλαστικὴ τους πρωτοτυπία εἰκόνες ὡσάν τοῦ Θεοῦ ποὺ ἔρχεται καὶ κάθεται κάποτε δίπλα μας, ποὺ περπατεῖ στὰ δεξιὰ μας. Καὶ πρέπει νάσαι ἀληθινή, γιὰ νὰ γραφοῦνε τὰ τρία σχεδὸν ἐπικά ποιήματα στὴ συλλογὴ «Ονειρῶν ἡσκιοί», ὁ «Χορὸς τῶν Πνευμάτων», ὁ «Ἀδάμ», ἢ «Εὐσά». Βέβαια βρίσκεται σ' αὐτὰ κι ὁ ἔρωτας σμιχτός, βρίσκεται ὅμως κυρίως ὁ Θεός, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰεχωβά, ὁ δυνατός, ὁ μεγάλος Θεός.

Ὁ Ἄγγελος Σημηριώτης εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς λίγους Χριστιανούς λογοτέχνες τῆς περασμένης γενιάς. Ἡ πραγματικὰ Χριστιανικὴ του καρδιά εἶναι πλημμυρισμένη ἀπὸ

φώς και αγάπη για τη Θρησκεία. Το φώς αυτό και την αγάπη δένει σε στίχους άπαλους σ' ένα άλλο του τραγουδι που το τιτλοφορεί «Γῆς είμαστε»:

Γῆς είμαστε κι' οί λογιμοί μας
γῆς μὰ τ' οὐράνια μὰς τραβοῦν'
πότε φερά μὲς' στήν ψυχὴ μας
καί πότε φλόγες θορυβοῦν'
ὅπως σὰ μ' ἔχ' ἡ νύχτα θάψει,
κι' ἡ Θεία ἡ Χάρη ἔρθει ν' ἀστράψει,
πλημμυρισμένος ἀπὸ φῶς,
ἀνάμεσα πᾶω στοὺς ἀνθρώπους,
σ' ὅποιους καιροὺς καί σ' ὅποιους τόπους,
πραμάτων κι' ὄντων ἀδερφός.

(«Ονειρών ἦσκιοι», σ. 68).

Δὲ μπορεῖ, παρὰ νάνησε βαθιὰ τὴ φράση τοῦ Κυρίου: «Ἀγαπάτε ἀλλήλους». Ὁ ποιητὴς γνώρισε τὴ Θεία Χάρη κι ἡ γνωριμία του μὲ τὸ Χριστὸ ἦταν ἡ δύναμη ποὺ νικουσε στὶς τόσες κακοτοπιὲς καὶ δοκιμασίεσ τῆς ζωῆς του. Ὅσοι τὸν γνώρισαν ξαίρουσαν πόσο πονεμένοι ἦταν, μὰ καὶ πόσο ἀξιόπρεπτα ἔκρυβε τὸν πόνο του.

Σ' ἕνα ἄλλο ποίημα του ποὺ τιτλοφορεῖται «Πρὸς Ἐμμοῦς» καὶ πού, κατὰ τὴ γνώμη μας, εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ καλλίτερα τοῦ θρησκευτικοῦ του κύκλου, ἀλλὰ καὶ τῆς νεοελληνικῆς Χριστιανικῆς ποιήσεσ, μὰς λέει γιὰ τὴ γνωριμία του μὲ τὸν Κύριο:

Πρὸς κάποιους ὡς νὰ ὀδεῦαμε Ἐμμοῦς,
μιὰ παρουσία πλανιόταν στὸ μυστήριο,
ποῦ ἔβαινε μὲ τὴ γῆ τοὺς οὐρανοὺς,
Σὰν ψυχομάχημα μὲς' σὲ μαρτύριο,
φάνταζε ἀντίκρυ μὰς ἀποσπερνό,
σ' αἰμόσταχο κι' ὀλόρθο ἕνα βουνό.
Ἐκοτείνασεν ἡ πλάση στήν καρδιά μας
κι' εἶπα: — Σὰν τί εἶν' ἐτούτ' ἡ θλίψη, πές!
Μὰ ἕνας διαβάτης φάνη ἐκεῖ μπροστὰ μὰς
καὶ γέμισεν ὁ δρόμος ἀστραπες.

(«Ονειρών ἦσκιοι», σελ. 80).

Ἀστραπὲς ποὺ δὲν καίουν ὅμως, λάμψεις ποὺ δὲν καταστρέφουν. Ἀστραπὲς καὶ λάμψεις ἀγάπης κι ἐλπίδων. Ἀστραπὲς ζωῆς κι ὄχι σὰν τοῦ κερανοῦ....

Τὴν ἀθανασία τὴν πιστεύει πέρα ὡς πέρα ὁ ποιητὴς. Τὴν πίστη του αὐτὴ τὴν ἐκφράζει στὸ τετράστιχο αὐτὸ ἀπὸ τὸ ποίημα του «Μὲ εἶδεν ἡ Γῆ»:

Μὲ εἶδεν ἡ Γῆ παιδί' μὲ θλίπει γέρο'
ὅμως, γιὰ τίς γυμνὲς ψυχές, φιλόζηνες
πολλὲς στὰ οὐράνια Σου εἶναι ἐκεῖ μονές,
κι' ἀθάνατος πῶς εἶμαι, Κύριε, τὸ ξαίρου.

(«Ὅσο φέγγει», σελ. 24).

Περιμένει γι' αὐτὸ μὲ γαλήνη κ' ἡρεμία τὸ οὐράνιο κάλεσμα. Δὲ φοβάται τὸ μεγάλο ξένο ποὺ ἔρχεται ἀπ' τ' ἄγνωρο τὸ λημέρι καὶ «μὲ τ' ἄκραχο του δοξάρι τυφλὰ σαϊτεύει». Ἄς ἔρθει ὅποτε καὶ νάναι. Ὁ καλὸς βαρκάρης θὰ τὸν πᾶει ἀγάλι ἀγάλι πρὸς τοὺς αἰώνιους ρυθμοὺς. Μὲ χαρούμενη ψυχὴ θὰ δεχτεῖ τὸ μήνυμα του:

Ἐνα θαρθεῖ κι' ἐγὼ στὸ κάλεσμά του
θὰ σηκωθῶ, καὶ μὲ χαρούμενη ψυχὴ,
τὴ γνώριμη θὰ σμίξω μουσικὴ ποὺ ἤχει,
στὸ ξέφωτο τοῦ ἀνύπαρχτου θανάτου.

(«Ὅσο φέγγει», σελ. 27).

Ὁ Σημηριώτης, ὅπως μὰς πληροφορεῖ ἡ μεγάλη μας λογοτέχνηδα Σοφία Σπανοῦδη, μὲ τὴν ὁποία εἶχε ἕνα παλῦχρονο πνευματικὸ σύνδεσμο καὶ στὴν Πόλη καὶ στὴν Ἀθήνα, εἶχε ἀπὸ παιδί ἀγαπήσει μὲ πάθος τὴν Ἑβραϊκὴν ποίηση καὶ κάτι πλατύστομο, κάτι μεγαλόφωνο καὶ ψαλτικὸ διατηρεῖ στὸ ἔργο του σὰν ἕνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ποιήσεσ του.

Ἀπὸ τοὺς Ἁγίους Τόπους ποὺ εἶχε ταξιδέψει νέος ὁ ποιητὴς, πλοῦτισε τὴν τέχνη του μὲ τὰ μυστικώπαθα ὀράματα τῶν δραματικῶν τοπιῶν, τῶν ἁγιασμένων ἀπ' τὴν ἀγωνία τοῦ γλυκοῦ Ναζωραίου.

Στὴν ποιητικὴ του συλλογὴ τὰ «Μαῦρα Κρίνα» ἔχει ἕνα μεγάλο ποίημα μὲ τὸν τίτλο ὁ «Ἰουδας», ποὺ εἶναι ἕνα εἶδος μεγαλόπνευστης θρησκευτικῆς μπαλάντας μὲ τὴν δραματικώτατη σκηνογραφία τοῦ Γολγοθᾶ.

Στὸ φλογερὸ τῆς φόντου ζεῖ καὶ πάλλεται κι ἀναπνέει μέσα στὴν ἱερὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ δέους καὶ τοῦ θάμβους ἢ Μεγάλῃ Μέρα τῆς Σταύρωσης. Οἱ στίχοι τοῦ ποιητῆ σφυροκοποῦν τὸ ρυθμὸ τῆς ἀγωνίας καὶ τὸ λαχτάρισμα τοῦ τρόμου τοῦ Προδότη, ποὺ φεύγει, φεύγει κατατρεγμένος ἀπ' τὴ φωνὴ τῆς αἰώνιας συνειδήσεως.

Ὁ «Ἰούδας» εἶναι ἕνα ἀπ' τ' ἀρτιώτερα δημιουργήματα τῆς ἔμπνευσης τοῦ Σημηριώτῃ. Ποίημα μὲ στερεὰ ἀρχιτεκτονικὴ, μὲ δυνατοὺς ἔντονους ρυθμούς, μὲ φλογερὸ λυρικό χρῶμα, μὲ βαθὺ ὑποβλητικὸ αἶσθημα, ποὺ παραστατικά τὸ πλαισιώνει στὸ τέλος τὸ κορύφωμα μιάς φιλοσοφικῆς στροφῆς.

Μέσα στὰ σκοτάδια, ξασπρίζει ἡ κορφή τοῦ Γολγοθᾶ, μὲ μιά μυστικιά κι ἀνέκφραστη λαμπράδα κι οἱ σταυρωμένοι κρέμονται νεκροὶ ἔχοντας οἱ δυὸ ληστές στὴ μέση τὸ Χριστό. Ἡ φοβερὴ νύχτα θλίπει τὸν Ἰούδα νὰ προχωρεῖ σιγὰ σιγὰ πρὸς τὸ Χριστό.

Στάθηκ' ἔμπρός του κι εἶπε : — Σὲ μισῶ!
Τώρα, ποὺ σὲ κοιτάζω, δὲ φοβοῦμαι,
ἂν καὶ σκορπᾷς τριγύρω φόβο περισσό,
γιὰ τῆς Μαρίας, μήτε σὲ λυποῦμαι.

Ἡ τύψη, ποὺ στὰ σπλάχνα μου, θαθειά,
φαρμακερὸ τὸ δόντι τῆς μου χώνει,
εἶναι στοῦ Ἰούδα ξένη τὴν καρδιά,
ἀπ' τὴν καρδιά τοῦ Ἰούδα δὲ φυτρώνει!

Ἄδυναμία μόνο ἀνθρωπινῆ,
ἀδυναμία, ποὺ μπροστά σου ἀρνιοῦμαι,
δές τὴν ψυχὴ μου, δές τὴν ζωντανή,
κ' ὕστερ' ἀλήθεια, πές ἂν σὲ φοβοῦμαι!

Εἶμαι τ' ἀρχαῖο μῖσος, τὸ τρανό!
Στὰ πρώτα χρόνια τῆς δημιουργίας,
θαρρῶ πῶς ἔγω πρώτος, μ' αἴμ' ἀγνό,
τῆς πρώτης θάψει τὸ ἔωμὸ θυσιάς.

Καὶ μὲς' στοῦ Κάλιν τότε τὸ κορμί,
τ' ἀνάθεμα σου πάλιν εἶχα νιώσει,
ποῦ στὴ μοιραία τῆς ψυχῆς μου ὄρμη,
τὸν Ἄθελ — τὸ θυμάσαι; — εἶχα σκοτάσει!

Τοῦ μίσους ὅλες πῆρα τίς μορφές,
ὁ πρώτος εἶμαι τοῦ κακοῦ, κ' ὁ μόνος,
π' ἀνέθηκα τίς μαῦρες τοῦ κορφῆς,
καὶ μοῦλειπε νὰ γίνω Θεοκτόνος!

Καὶ Θεοκτόνος ἔγινα! — Ὡσανά
στὰ κάτω! Στὰ θουβά! στὰ καταχθόνια!
Ἐσὺ στὰ ὕψη, Ἐγὼ στὰ σκοτεινά,
θά θασιλεύουμε στὸν κόσμον αἰώνια!

(«Μαῦρα κρίνα», σελ. 33).

Μ' εὐλάβεια μυστικοπάθη γυρνᾷ στὶς Ἐκκλησιῆς τῆς Πόλης ὁ ποιητής. Στέκεται στὴν Ἁγία Σοφία, ποὺ εἶναι «περήφανη σὰν πλάση» καὶ ποὺ γιὰ νὰ χτιστεῖ, ἡ γῆ ἔδωκε κάθε τῆς θησαυρῶ, ὁ ἥλιος τὴ λάμψη τῆς αὐγῆς, ἡ νύχτα τὸ μυστήριό της, οἱ θάλασσες τοὺς μακρυνοὺς ἀντίλαλους της κι οἱ ἄνθρωποι δυὸ γίγαντες : τὸν Ἀνθέμιο καὶ τὸν Ἰσίδωρο.

Σταματᾷ εὐλαβικά καὶ μπροστά στὰ ἐρημοκλήσια καὶ ξωκλήσια τῆς Ἐφταλόφου κι ἀτενίζει μὲ κατάνυξη τίς χλωμές Παναγιές, ποὺ μπροστά τους ἀχνοφέγγει τὸ καντήλι τῆς Πίστης, κι ἔτσι τίς ζωγραφίζει μὲ τοὺς στίχους του:

Στὴν Πόλη στὶς ἀρχαῖες ἐκκλησιῆς
εἶναι θλιμμένες Παναγιές,
Ἰλικοφιλοῦσες καὶ χλωμές Μαρίες,
γεμάτες χάρη κι εὐωδίες.

Ἡ μιά θασταίνει τὸ Χριστὸ στὰ χέρια
κι' ἡ ἄλλη σηκώνει στὸ Σταυρὸ
δυὸ μάτια μὲς' στὸ δάκρυ, σὰν ἀστέρια,
πνιγμένα μέσα στὸ νερό.

(«Ἐλεύθερος Λόγος», 1924).

Ὁ Σημηριώτης εἶναι ἕνας εἰλικρινῆς Χριστιανός. Ἡ ἀγνὴ καρδιά του, ἡ βασικὴ πίστη του, τὸ γνήσιο λυρικό του ταλέντο τοῦ δίδουν μιά ξεχωριστὴ θέση στὴ Χριστιανικὴ λογοτεχνία τοῦ καιροῦ μας. Ἐδῶσε ὅ,τι εἶχε ἡ Χριστιανικὴ του καρδιά, ὅτι καλύτερο μπορούσε νὰ δώσει ἕνας ποιητῆς.

Ὁ πατριδολάτρης ποιητής.

Κι ὕστερα ἀπ' τὸ Θεὸ ἡ Πατρίδα. Πόσες ἀγάπες κρύβει τὸ γλυκὸ τῆς ὄνομα. Ἡ Πατρίδα στὴν ποίηση παίξει πάντα ἓνα πρωταρχικὸ ρόλο. Ἀναβρῦζει ἀπ' τὴν ἀστείρευτη πηγὴ τῆς ἀγάπης κι εἶναι· κι αὐτὴ δημιουργικὴ ὁμορφιάς καθὼς ἡ Ὁρησκεία, ἡ Φύση, ὁ Ἔρωτας.

Κι ὁ Σημηριώτης εἶναι ἓνας φλογερὸς πατριδολάτρης· μὲ τοὺς πλούσιους ρυθμούς του τραγούδησε τὴν Πατρίδα μας, τὴ Φυλὴ μας.

Ἡ Μεγάλῃ Ἰδέα ποὺ ἄστραψε ἀμέσως μὲ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης, εἶναι τὸ «πιστεύω» του. Ὁ μαρμαρωμένος βασιλιάς θὰ ξυπνήσει ἀπ' τὸν πέτρινο ὕπνο του μιά μέρα. Γύρω στὴν πτῶση τοῦ Βυζαντίου εἶναι γραμμένο ἕνα ἀπ' τὰ πιὸ ὁμορφα πατριωτικά του ποιήματα μὲ τὸν τίτλο τὸ «Ρόδο τὸ Ἀμάραντον»:

Ὅλουχτις καὶ σὺναυα, σὰ μπόρα ἀπὸ χαλάζι,
τὰ τεῖχη δένρουν τοῦ Ἐβδομου ὡς τοῦ Ρωμανοῦ τὴν Πύλη,
ἀγρια τὰ πλήθη τοῦ Μεχμέτ, κι' ἡ στερνὴ μάχη οὐρλιάζει,
χίλιοι σκαλώνουν, καὶ θαθεῖα γκρεμισοσκιούονται χίλιοι!

Μὲ ξέγνοιαστη κι' ἀπ' τὴν αὐγὴ, κι' ἀποσπερὶς τὸ δεῖλι,
ὄσο στὰ τεῖχη τὰ ψηλά ὁ ἄντρας τὸν ἄντρα σφάζει,
κόρ' ἡ κυρά Βυζαντινὴ στὸ Ρόδο ρόδα τάζει
καὶ ρόδα πάει τ' Ἀμάραντο, τῆς πόλης τὸ ἀντιτύλι.

Ὡστόσο, ὦρα ποὺ σήμαναν τὰ σήμαντρα, οἱ καμπάνες,
κι' εἶναι γεμάτῃ ἡ Ἐκκλησιά στὸν ὄρθρο ἰρῦμα πλῶρη,
κάθε στασιδί καὶ κυρά, κάθε γωνιά καὶ κόρη.

Ψέλνει ὁ χορὸς, φωτοῦν κεριά... Κλάφτε, παιδιὰ καὶ μάννες!
Ἡ Πόλη ἐπάρθη! Καὶ στὸ Ναό, σάν πάτησαν, ποὺ εὐῶδα,
κοντοσταθῆκαν τὰ σκυλιά, ποὺ ἦταν σπαρμένος ρόδα!

(«Τραγούδια τοῦ λυτρωμοῦ», σελ. 17).

Στὶς δυὸ μυστικὲς κιβωτοὺς ποὺ διαφυλάζανε ἀκέρηα τὴν πίστη τῆς Φυλῆς μὲς' στοὺς κατακλυσμούς τοῦ Γένους, στὴν Πόλη τὴν αὐτοκρατορίσσα, τὸ «ἐφτάθρονο θάμα τῶν θαμάτων» καὶ στὴ Σμύρνη, τὴν «πρωτοκόρη τῆς ὁμορφιάς», χαρίζει τὰ πιὸ θερμά του τραγούδια, τοὺς πιὸ ζεστοὺς στίχους του.

Κι ὅταν εἶδε πάνω στὶς Μικρασιατικὲς καὶ Θρακικὲς πεδιάδες τοὺς Ἑλληνικοὺς ζεφύρους μὲ τὰ ὀλόχρυσα φτερά τους νὰ φέρουνε τὴ γύρη τῶν Ἑλληνικῶν ἀνθῶν, ὅταν ἡ Ἰωνία ξανάβρισκε τὴ λευτεριά της, ἡ Προποντιδα γέμιζε ἀπὸ τὶς στροφές τοῦ Σολωμοῦ κ' ἡ αἰχμαλωτισμένη ἤχῃ τοῦ ὑπέρκαλλο Νασοῦ ἦταν ἔτοιμη νὰ χυθεῖ ἀπὸ τοὺς θόλους του γιὰ ἓνα καινούριο «Τῆ Ὑπερμάχῳ...», καταλαβαίνεται ἀπὸ ἓνα παραλήρημα ἐνθουσιασμοῦ κι ἀπὸ τὴν πέννα του ξεχύνονται στίχοι γεμάτοι πατριωτισμό. Καὶ ἀνακράζει:

Ξυπνάτε, μαρμαράλογα καὶ μαρμαροφουσάτα!
Οἱ ἁμαρτίες σωθῆκανε κι' ὁ Χάροντας νικήθη,
καὶ μὲ τοῦ Θεοῦ τὴ δύναμη, τῆς Παναγίας τὴ χάρη,
γρήγορα στὴν Ἄγια Σοφία θ' ἀπολειτουρηθούμε!

(«Τραγούδια τοῦ λυτρωμοῦ», σελ. 86).

Καὶ νά, κάποιον ἀνοιξιάτικο πρωτὶ, τὴν ὦρα ποὺ τὰ λευλούδια φορούσανε τὰ γιορτιάτικα τους γιὰ τὴ χαρωπὴ Πρωτομαγιά, τὸ ὄνειρο τοῦ γαλάζιου Λυτρωμοῦ γιὰ τὴν πανόμορφη τῆς Ἰωνίας Νύμφη γίνεται πραγματικότητα. Ἡ Σμύρνη Ἑλληνικιά... Τὴν ἡμέρα κείνη τὴ λύρα τοῦ Σημηριώτῃ δὲν τὴ δονεῖ ἡ Σκέψη, μὰ οἱ παλμοὶ τῆς καρδιάς του, τῆς πλημμυρισμένης ἀπὸ χαρὰ, γι' αὐτὸ καὶ ξεχύνονται οἱ πιὸ φλογεροὶ τόνοι. Καὶ χαιρετᾷ ὁ ποιητὴς τὶς δυὸ τοῦ Μᾶη:

Ἦρθες, ἦρθες, Λυτρωμέ,
μὲ τοῦ Μᾶη τ' ἀηδονία,
τὸν καινούριο ζεστόν ἥλιο,
τοῦ γιαιλοῦ τοὺς ἀλαφροὺς,
εὐκολοσῆστους ἀφροὺς,
τὸν ὀλάνθιστο τὸν τίλλιο,
τὶς γαλῆνες τὶς πλατεῖες,
στὶς ἀστρόλαμπρες νυχτιές!

Ἦρθες μὲ τοὺς μυστικούς,
τοὺς πρωτόνιωστους παλμούς,
ποὺ στὰ προφαντὰ τὰ στήθεια
κάποιοι ἀγγελοὶ ξυπνᾷ
μὲς' σ' ὄνειρατὰ αὐγινά,

πιό γλυκά ἀπ' τὰ παραμύθια,
πιό λαμπρά, πιό γαλιανά,
κι' ἀπ' τὰ πέλαγα τ' ἀγνά.

Μ' ὅσα στήν ὀχτιά ἱερό,
λέει τοῦ Μέλῃ τὸ νερό,
τ' ἀνατρίχιασμα τοῦ φύλλου,
τὸ βοητοῦ τοῦ μελισσιού
σὲ μιὰ ζάλη μεθυσιοῦ,
ἤρθες στὰ φτερά τοῦ θρούλου
καὶ κελαΐδησες θαθεία,
«Χαίρε, ὦ! Χαίρε, Λευτεριά!»

(«Τραγούδια τοῦ Λυτρωμοῦ», σελ. 87).

Οἱ στίχοι αὐτοὶ μένουν ζεστοὶ ὅπως τῆ πρώτῃ στιγμῇ ποὺ δγῆκαν ἀπ' τὴν καρδιά τοῦ ποιητῆ...

Μὰ τὸ χρυσὸ ἐκεῖνο ὄνειρο δὲ βάσταξε πολὺ. Μιὰ κακιὰ κι ἀναπάντεχῃ μέρα τὸ Μέτωπο πέφτει. Ἐπειτα ὁ ὀλεθρὸς, ἡ σφαγὴ, ἡ ἀτίμηση, ὁ χαλασμός. Πελώριες πύρινες γλώσσες ζώνουνε τὴ Σμύρνη. Καὶ μέσα στοὺς καπνοὺς, στὶς φλόγες καὶ στὸ αἷμα, συντρίμια κ' ἡ Μεγάλῃ Ἑλλάδα. Ὁ φθινοπωρινὸς ἥλιος τοῦ 1922 φωτίζει ἕνα Αἰγαῖο ἀπὸ πένθιμα καράδια ποὺ μεταφέρουνε τ' ἀπομεινάρια τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς στρατιάς τῆς Μικρασίας καὶ τὶς θλιβερὲς λιτανεῖες τραγικῶν ξεριζωμένων ἀπ' τὴ χώρα τῶν προγόνων τους, ἐνῶ ὁ οὐρανὸς εἶναι ἀκόμο ὀλοπόρφυρος ἀπ' τὸ τρομαχτικὸ πυροτέχνημα τῆς Σμύρνης...

Θλιβερὸς ξεριζωμένος καὶ ὁ Σημηριώτῃς φτάνει μὲ τὴ θαρεῖα θλίψη στὴν καρδιά, στὴν Ἀθήνα. Σαστισμένος καθὼς ἦταν ἀπ' τὸν πυκνὸ καπνὸ τοῦ ὀλοκαυτώματος τῆς Ἰωνικῆς πρωτεύουσας, βλέπει τὸν Θεὸ νὰ λείπει τὴ στιγμῇ κείνη στὰ ξένα καὶ τοὺς ἀνθρώπους νᾶχουν γίνεи θειά, καὶ χαράσσει μὲ σπαραγμὸ τὸ τετράστιχο αὐτὸ πρὸς τὴ Σμύρνη:

Καλῇ μου, ὅταν λαμπάδισε τ' ὠραῖο κορμί σου ὡς τ' ἄστρα,
δὲ θρέθη Θεός, νὰ σοῦ σταθῇ, μὴτ' ἄνθρωπος ἐξένα,
μόν' κοίταξ' ἡ μέρα βουθῇ κι' ἡ νύχτα ἀναγελάστρα,
γιατ' οἱ ἀνθρῶπ' ἦταν θειά κι' ἔλειπε ὁ Θεὸς στὰ ξένα.

(«Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος», σελ. 15).

Τὰ θλιβερά δάχτυλα τῆς συμφορᾶς ἀγγίζουν δυνατὰ τὶς χορδὲς τῆς ἄρπας τοῦ ποιητῆ καὶ ξεχύνονται θλιβεροὶ τόνοι, λυπημένοι σκοποὶ. Ὀλόμαυρο πουλι ἡ θλίψη ἔχει καθίσει στ' ἀκροκλῶνι τῆς σκέψης τοῦ καὶ θρηνεῖ. Ἀπὸ τὴν πέννα τοῦ Σημηριώτῃ, ποὺ εἶναι, θαρρεῖς, βουτημένη σὲ δάκρυα κι ὄχι σὲ μελάνι, κυλᾶνε τὰ τραγούδια τοῦ «Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος». Μιλᾷ γιὰ τοὺς αἰχμαλώτους, τῶν φασμάτων αὐτοὺς τοὺς ἡσκιους, γιὰ τοὺς σκοτωμένους στὰ φαράγγια τῆς Μαγνησίας, γιὰ τὶς ἄλαλες φρίκες κείνων ποὺ ζητήσανε μέσα στὴν ἱερότητα τῶν μνημάτων ἄσυλο, γιὰ τὶς ἀγνὲς κόρες ποὺ πρὶν τὸ σάβανο τὶς ντύσει, εἶχαν ντυθεῖ τὸ σάβανο τοῦ φερετζέ. Ὅλη του ἡ ποιητικὴ αὐτὴ συλλογὴ εἶναι μιὰ ἀνεπιτήδευτῃ πονεμένη ἀνθρώπινη φωνὴ ποὺ μπαίνει βαθιὰ στὴν καρδιά μας.

Στρέφει ὁ ποιητῆς τὸ πονεμένο βλέμμα του καὶ πρὸς τὴν κορούλα του ποὺ ὁ σίφουνας τῆς Καταστροφῆς τὴν ἔριξε κι ἐκείνη μαζί του προσφυγοπούλα σ' ἕνα ὑγρὸ ὑπόγειο στὴν Ἀθήνα.

Μὲ συγκρατημένο λυγμὸ—κι ἄς κλαίει ἡ ψυχὴ του—μὲ μιὰ Χριστιανικὴ ἐγκαρτέρηση, τῆς σιγομιλᾷ ἔτσι, στὸ δακρισμένο αὐτὸ ἀριστοτέχνημα:

...Ποιὸς νὰ μᾶς τῶλεγε ποτές,
μικρούλα μου, πὼς ἔρμα φύλλα,
—ὦ! Οἱ ἔγνοιες ποὺ μὲ δέρνουν οἱ κρυφές!—
μιὰ μέρα θὰ μᾶς ἐπαρνε, νὰ μᾶς ἐκύλα
ὁ σίφουνας ἴσαμ' ἐδῶ,
ἐπάνω ἀπ' τ' ὄγρο, στρίφοντας, κῦμα,
στὸ ὑπόγειο τοῦτο δᾶ τ' ὄγρο,
σὰ νὰ μᾶς ἔχει θάψει ζωντανούς — ποῖο κρίμα !

Δὲ λέω, εἶν' ὁμορφῃ, ὁμορφῃ πολὺ
πάλ' ἡ καλὴ καινούρια μας πατρίδα,
μὰ γλυκοθήμητ' ἡ παλιά νὰ σοῦ μιλεῖ,
συχνά στὰ μάτια σου τὴν εἶδα
μὴ τὴν ξεχνᾷς, μὰ λέγε : —Δόξα σοι ὁ Θεός!
ὦ, τὴ γλυκειὰ μας τὴ δυστυχισμένη!
Τὸ λέω κι' ἐγὼ καὶ κλαίγω : Δόξα σοι ὁ Θεός...
—Μ' ἀπ' ὅ,τι ἀγάπησες πέτρα δὲ μένει!

(«Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος», σ. 13).

Και με τὸ ἀπόσταγμα τῆς θλίψης του τὸ λεπτὸ συνεχίζει με ἀπαλή, χαμηλὴ και μισσοδησμένη πάντα φωνὴ τὸ τραγούδι του στὴν κόρη του. Τῆς θυμίζει πὼς τῆς ἔπλεκε στίχους γιὰ νὰ τοὺς λένε τὰ χεῖλιά της, ὅταν κείνος δὲ θὰ ζεῖ, γιὰ νὰ ζεῖ ὅμως ἡ καρδιά του:

Τώρα ἄλλο δὲ σ' ἀπόμεινε μονάχ' αὐτὴ
καὶ γιὰ χρυσὸ προικιὸ σου ἐκεῖν' οἱ στίχοι,
φτωχεῖα προσφυγοπούλα μου, μ' ὄλες κι' ἐσὺ μαζί,
τίς ἄλλες Σμυρνοπούλες μας, δὲν εἶχες τύχη.
"Ἐ! Τί νὰ γίνεῖ; Πάλι δόξα σοι ὁ Θεός!...
Μὰ τί μᾶς παρατίκρανε, πού δόξα νάχει;
"Ἄς λέμε κι' ἄς δὲ στάθηκε στὴ γῆς τέτοιος καημός.
Δόξα Του! Κι' ἄς ξαίρουμε Κείνος κι' ἔμεις μονάχοι.

(«Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαυλῶνος», σελ. 14).

«Μέσα μου κείνη ἡ θύμηση κοιμάται καὶ ξυπνάει», λέει ὁ Μαλακάσης σ' ἓνα δυνατὸ του στίχο. Κι ἡ θύμηση τοῦ Σημηριώτη, κάνει πὼς κοιμάται, μὰ ξυπνά καὶ γυρνᾶ πάντα στ' ἀγιασμένα χρώματα τῆς Ἰωνίας, πού οὔτε ὁ καιρὸς οὔτ' ἡ ἀπόσταση οὔτε ἄλλες καινούριες ὁμορφιὲς μπόρεσαν νὰ τῆ σβήσουν. Στὴ χώρα τοῦ Νόστου, στὴ «χρυσὴ ἐρωτόπαθη φωλιά τοῦ ὄνειρου», σὰν τὰ πουλιὰ πετοῦν οἱ στοχασμοὶ τοῦ ποιητῆ καὶ μαζί μ' αὐτοὺς κι οἱ στίχοι του:

"Ἦλιε, σ' ἀγάπησα, θουὰ τῆς Ἀττικῆς, κι' ἔσένα,
ὦ καταγάλανε οὐρανέ, κι' ὦ νύχτα ἀστροσπαρμένη,
λεπτὸ ἀεράκι ὀλόδροσο, δεντράκια σκονισμένα,
ἡμερὴ θάλασσα, νησιὰ, πού θεῖο τὸ φῶς σὰς φαίνει.

Μ' ἀπὸ τὸ διάστημα, ἄθαφτη νεκρή, πού σ' ἔχει κρύψει,
σὰν κελαιθῆσει ἡ θύμηση κι' ὁ πόνος σου σπαράξει,
κάθε ἄλλη ἀγάπη μέσα μου ξάφνου ἔογγα σὰν τύψη,
καὶ κάνει ὁ πόνος μου πανιά, νὰ πάει σ' ἐσέ ν' ἀράξει.

(«Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαυλῶνος», σελ. 19).

Μὰ ὄχι δὲν εἶναι ψέμμα πὼς ἡ ἐλπίδα εἶν' ἡ τελευταία θεὰ πού ἀφήνει τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ στὴν καρδιά τοῦ ποιητῆ, πού κλαίει καὶ σπαράζει γιὰ τὸν χαμὸ τῆς χώρας πού τοῦ χάρισε τὸ φῶς, ἡ ἐλπίδα δὲν πέθανε, δὲ μπορεῖ νὰ χαθεῖ ὀλότελα. Τὸ πνεῦμα τῆς Φυλῆς μας ἀθάνατο πάντα στέκει μέσα στὰ συντρίμια καὶ τὶς συφορές. Ἄκατάλυτο κι ἀπέθαντο στὸ κύλισμα τοῦ χρόνου. Ἡ πίστη κι ἡ ἀθάνατη ἐλπίδα στὰ πεπρωμένα τοῦ Γένους μας ὑπαγορεύουν τὸ δυνατό αὐτὸ τραγούδι στὸν ποιητῆ:

'Ακατάλυτο ἐγὼ καὶ δὲν πεθαίνω
τ' ἀνέσπερο εἶμαι Πνεῦμα τῆς Φυλῆς
καιροὺς καὶ χρόνους μ' ἔλεγες χαμένο
μὲ γυρέψεις; — Στὰ στήθεα σου μὲ κλείς.

Λιγόνυχος μὴν εἶσαι, δὲν ταιριάζει.
Ἐπάνωθε μας ὁ οὐρανὸς περνᾷ;
Μῖὰς μπόρας εἶναι οἱ τύρανοι χαλάζι,
νικήτρα ἡ ἑσπερία παντοτεινά.

Κι' ἐκεῖ πού λές, ποῖός ζωντανὸς πιά μένει;
Τὰ κόκκαλα στὰ μνήματα ἔλογῶ,
καὶ νά, στὸ φῶς πετιοῦνται οἱ ἀντρελωμένοι!
Φῶς καὶ ζωὴ κι' ἀνάστασ' εἰμ' ἐγὼ!

(«Τραγοῦδία τοῦ Λυτρωμοῦ», σελ. 68).

Φῶς καὶ ζωὴ κι ἀνάσταση ἦταν ἡ ἔμπνευση κ' ἡ ζωὴ τοῦ Ἄγγελου Σημηριώτη. Πέρασε σὰν φωτεινὸ μετέωρο μέσα στὴν Ἑλληνικὴ διάνοηση κι ἀφήσε τὴ φεγγοβολιὰ του λαμπρόχρωμα καὶ θερμὴ στὸν οὐρανὸ τοῦ ποίησης.

* * *

Ἐκεῖνο πού ἐνδιαφέρει ἓνα ποιητῆ εἶναι σὰν περάσει στὴ γαλήνη τοῦ τάφου ν' ἀφήσει πίσω του κάτι πού νὰ μένει ζωντανό.

Ὅταν δὲν θάχει ἐκείνος μάτια, νὰ βρεθεῖ μπροστὰ σὲ μύρια μάτια πού θὰ κοιτοῦν μὲ προσοχὴ, μὲ θαυμασμὸ καί, πολλὰς φορές, μὲ δάκρυα τὸ ἔργο του...

Τότε ἀρχίζει ἡ δικαίωση τοῦ ἔργου τοῦ ποιητῆ. Καὶ τὰ τραγούδια τοῦ Ἄγγελου Σημηριώτη, τὰ λευκὰ τῶν στοχασμῶν του λουλούδια, ἀμάραντα πάντα θὰ μένουνε καὶ θὰ σκορπίζουνε αἰώνια τὸ ποιητικὸ τους μῦρο.

Ὅσοι ἀγαποῦνε τὸ Ὠραῖο, ὅσοι αἰσθάνονται τὸ ὕψιλό, θὰ στέκονται παντοτεινά μὲ θαυμασμὸ καὶ μὲ ἀγάπη μπροστὰ στὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ τῶν «Μαύρων Κρίνων» κι ἀπὸ τὰ μάτια τους θὰ κυλάει κάποιον δάκρυ εὐγνωμοσύνης στὴ μνήμη τοῦ τραγουδιστῆ τῆς Ἀγάπης, τοῦ ἀγνοῦ δουλευτῆ τοῦ Ὠραίου καὶ τοῦ Καλοῦ, τοῦ Ἄγγελου Σημηριώτη.

ΧΡΗΣΤΟΣ Σ. ΣΟΛΟΜΩΝΙΔΗΣ

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΙΑ — Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΔΙΑΘΗΚΗ

Ο Άγγελος Σημηριώτης ήταν ένας ποιητής· όχι απλώς γιατί έγραφε στίχους. Τόν ένιωθε· ήταν μία ποιητική ιδιοσυγκρασία ατόφια και άγνή, σ' όλες ανεξαιρέτως τις εκδηλώσεις του και τις πιο κοινές· πρό πάντων όμως στη γενικότερη στάση του ως πνευματικού ανθρώπου απέναντι των προβλημάτων της ζωής και του κόσμου· μία στάση λυρική ή ρομαντική, που τη χαρακτήριζε ο δραματισμός κυρίως του Ιδανικού της Ώμορφιάς και ακόμα και κάποιας άλλης εξωκοσμικής παρουσίας. Διαπνεόταν από μία έμφυτη μεταφυσική διάθεση χωρίς όμως συγκεκριμένη προσκόλληση προς οιονδήποτε φιλοσοφικό ή θρησκευτικό δόγμα.

Για το δημιουργικό έργο του μίλησαν κι' άλλες αρκετοί· πιστεύω θα μιλήσουν κι' άλλοι, μια μάλιστα όταν με το πέρασμα του χρόνου το έργο αυτό θα πάρη τη γοητεία και τη λείανση του απόμακρου και την άσφαλή τοποθέτηση μέσα στην προοπτική των ετών.

Κοντά στο Μαλακάσι, τόν Πορφύρα και το Γρυπάρη και ο Άγγελος Σημηριώτης είναι μία σαφέστατα διακεκριμένη φυσιογνωμία του έλληνικού λυρικού λόγου κατά τις πρώτες δεκαετίες του αιώνα μας, γύρω στόν Παλαμά, που με το μεγάλο του ανάστημα κυριαρχεί στο κέντρο, σ' όλη την πνευματική σύνθεση της εποχής αυτής.

Μία μικρή προσφορά στην προσωπικότητα αυτή του νεώτερου πνευματικού μας κόσμου ίσως αποτελέσουν λίγες σημειώσεις μου για τη ζωή του άεχαστου ποιητή μας και σεβαστού φίλου κατά τα τελευταία χρόνια της ζωής του. Ήσαν τα σκληρά, τα καταθλιπτικά, τα σκοτεινά χρόνια της κατοχής, της σκλαβιάς, της αγωνίας όλων μας για το σήμερα και για το αύριο. Ο Άγγελος Σημηριώτης μόλις άρχισε να συνέχεται από μία σοβαρότατη άρρώστεια, που τόν χτύπησε κατά το κολοκαίρι του 1940: μιάν έγκεφαλική συμφόρηση, που τόν έκανε να κινδυνεύση πάρα πολύ:

«Για τόν τάφο αν αιώνια με σφράγισες
κι' ήρθε ο άγγελος σ' έμε του θανάτου,
με τό φτερό του με χάιδεψε κι' έφυγε...».

γράφει ο ίδιος.

Μ' εγχορτέρηση, μ' αξιοπρέπεια, αντιμετώπιζε τη δύσκολη για όλους κατάσταση· Η διβλική του παράσταση ή κάτι το ιερατικό που είχε σαν τους αρχαίους ιεροφάντες, ή πνευματική του συγκρότηση, ή ψυχική του αγνότητα, ή πίστη του στην ήθικη αξία του Έλληνισμού, ή πεποίθηση του, ή απόλυτη ότι τελικά θα σωθή και θα δοξασθή επάξια το τόσο σκληρά δοκιμαζόμενο τότε έθνος μας, άποτελούσαν για όλους μας εδώ στην Ν. Ίωνία, αλλά και για πολλούς άλλους πιο πέρα, μια σωστική ένθάρρυνση. Από τους εξαισίους κόσμους του πνεύματος και της ύψιλης τέχνης, από το Δάντη, το Σαίξπηρ, το Γκαίτε, τους αρχαίους τραγικούς και την Άγία Γραφή, που κυρίως τόν άπασχολούσαν την εποχή αυτή, άντλούσε όλη τη δύναμη να άντεπεξέρχεται με γαλήνη και ύψηλοφροσύνη, στις δυσκολίες και τις αγωνίες της εποχής και να στηρίζει και τους γύρω του.

Κοτά το καλοκαίρι και το φθινόπωρο του 1943 μια σημαντική καλλιτέρευση της ύγειας του του επέτρεψε να ασχοληθή άλλη μια φορά δημιουργικά με την ποίηση. Τόν είχε καταλάβη μια έξαρση· το πνεύμα του, το πάντα λαγαρό και το χέρι του το κάπως άρρωστημένο, κατώρθωσαν να δαμάσουν και πάλιν την ύλη και να δώσουν μορφή στις έμπνευσεις του. Άλλοι άρμοδιότεροι θα πούν τί αξίζουν τα ποιήματα, που έγραψε αυτόν τόν καιρό. Έγώ ξαίρω με τί πάθος τα έγραψε. Τις μέρες αυτές και πρό πάντων όταν επέτύγχανε να περατώση κάποιο του ποίημα, που υπερήφανος, όλος φωτεινότητα στα μάτια και την έκφραση μάς το διάβαζε, μ' έκείνη τη θερμή του άπαγγελία, γινόταν κυριολεκτικά άλλος άνθρωπος.

Η ψυχή του θόλωνε μονάχα όταν, περίπου την εποχή αυτή, άρχισαν κοντά στις άλλες έναγωνίες περιπέτειες, να εμφανίζονται και τα πρώτα αίματjρα φανερώματα του έθνικου διχασμού. Το ποίημά του «Έ·φ·υ·γ·α·ν·ο·ί· Ά·γ·γ·ε·λ·ο·ς», γραμμένο στις 29 Αύγουστου 1943, είναι πολύ χαρακτηριστικό αυτής του της διάθεσης. Η έξαιρετη ακόμα κατακλείδα στο βασικά αυτό διογραφικό ποίημα, με ημερομηνία 27 Οκτωβρίου 1943, που τους πρώτους στίχους του αναφέραμε πιο πάνω, είναι ιδιαίτερα μάλιστα εν-

δεικτική τῆς λαχτάρας, πού τὸν κατείχε τότε. Ἄλλα γιὰ τὸ ποίημα αὐτό, νομίζω πὼς δὲ θάταν ἀσκοπο νὰ γίνη κάπως εὐρύτερος λόγος.

Μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὡς πνευματικὴ διαθήκη τοῦ Ποιητῆ. Στὰ χειρόγραφα πού βρήκαμε, γιὰτὶ ὡς τὸ θάνατο τοῦ Ποιητῆ, δὲν εἶχε δημοσιευθῆ, εἶναι χωρὶς τίτλο. Θὰ μπορούσε ἴσως νὰ τιτλοφορηθῆ «Ὡ μ ο ρ φ ι ἄ! Μ ο ν ᾶ χ α Ὡ μ ο ρ φ ι ἄ!» ἢ «Σ κ λ η - ρ ἔ ς μ ἔ ρ ε ς» ἢ κάτι ἄλλο, πιὸ κατάλληλο. Πάντως αὐτὸ εἶναι ἓνα ζήτημα, πού θὰ ἀπασχολήσῃ ἐκείνους, πού κάποτε θὰ ἀναλάβουν τὴν ἔκδοση τῶν «Ἀπάντων» τοῦ Ποιητῆ. Καὶ τὴν ἀναμένομε τόσο αὐτὴ τὴν ἔκδοση καὶ πολὺ περισσότερο ἔχω τὴν ἐντύπωση πὼς τὴν ἀναμένουν οἱ νέοι μας, οἱ ὅποιοι στὴ θερμὴ καὶ λαγαρῆ ἀτμόσφαιρα πού δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν ποίηση τοῦ Ἀγγέλου Σημηριώτη, βρίσκουν, ὅπως φαίνεται, ἓνα προσφορότατο κλίμα καὶ γιὰ τὴν ἀισθητικὴ τους παιδεία, ἀλλὰ καὶ γιὰ κάθε ἔξαρση.

Στὸ ποίημα αὐτὸ ὑπάρχουν, ὅπως εἶπαμε, σημαντικὰ αὐτοβιογραφικὰ στοιχεῖα, κάποιες ἰδιαίτερα ἀξιοπρόσεχτες ψυχικὲς του ἀντιδράσεις τοῦ καιροῦ πού γράφτηκε· περιέχεται ἀκόμα ἡ διατύπωση ἐνὸς ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ «πιστεύω» καὶ στὸ τέλος διακηρύσσεται μιὰ ὑπέροχη, ὄχι πρωτοεῖπωτη, ἀλλὰ πάντα χρήσιμη ἐντολὴ πρὸς τοὺς Ἕλληνες. Ἡ τεχνικὴ, ἢ καλλίτερα ἢ μουσικὴ τοῦ ποιήματος—καὶ τὴ νιώθουμε τόσο πάντα τὴ μουσικὴ στὰ τραγούδια τοῦ Ἀγγ. Σημηριώτη—προχωρεῖ σ' ἓνα συναρπαστικὸ crescendo γιὰ νὰ κλείσῃ μ' ἓνα φινάλε ἀπαλό, ἀλλὰ καὶ ὀλότελα ἐπιβλητικὸ.

Θεωρήθηκε ἀπὸ πολλοὺς τὸ ποίημα αὐτό, σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ καλλίτερα τῆς ποιητικῆς παραγωγῆς τοῦ Ἀγγέλου Σημηριώτη, ἀλλὰ καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ καλλίτερα, γενικότερο, νεοελληνικὰ ποιήματα, τὰ ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν κατοχὴ. Συμφωνῶ χωρὶς ἐπιφύλαξη μὲ τὴ γνώμη αὐτή.

Στὶς πρώτες στροφές ἀναφέρεται, ὅπως εἶδαμε, στὴ βαρεῖα ἀρρώστεια, πού μόλις πρὶν λίγα χρόνια πέρασε ὁ Ποιητής.

Σώθηκε τότε· τὴ σωτηρία του ὅμως τὴν αἰσθάνεται, σὰν τὴν ἐπιταγὴ μιᾶς ἀποστολῆς ἢ καλλίτερα σὰν τὸ χρέος νὰ συνεχίσῃ τὴν παλιά του ἀποστολὴ, πού εἶναι ἄλλως τε ἡ βασικὴ ἀποστολὴ ὅλης τῆς ζωῆς του: νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ποίηση.

«Γιὰ νὰ πῶ τὰ πού ἀρχίθη δὲν μπόρεσα,
τραγουδιστῆς ταξιδιώτης τοῦ ἀπείρου
τοῦ στρατοκόπου τὸ μανδύα ξαναφόρεσα
καὶ τὸ δρόμο ξαναπῆρα τοῦ οὐνεῖρου».

Νοσταλγικά, ἀναθυμᾶται, ἀγαπημένους ὁμοτέχνους του, πού ἔφυγαν λίγο πρὶν καὶ ἰδίως κατὰ τὰ σκληρὰ ἐκείνα χρόνια.

«Καὶ μονάχο μ' ἀφήκαν
στὸ μᾶκρος τοῦ ἔρημου δρόμου»,

μελαγχολικὰ τοῦ ξεφεύγει τὸ πικρὸ του παράπονο.

Κι' ἦσαν ποιητὲς ἀπὸ τοὺς πιὸ ξακουστοὺς τῶν χρόνων μας οἱ «τραγουδιστὲς» αὐτοί, πού βάδιζαν ἄλλοτε στὸ πλευρὸ του, τὸ δρόμο πρὸς τὸν Παρνασσὸ καὶ τὸν Ἐλικῶνα καὶ πού «ἄφαντοι γενήκαν» κατὰ τὸν τραγικὸν ἐκείνο καιρὸ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ μοῖρα τοῦ Γένους μας.

Ὁ Πορφύρας καὶ ὁ Παπαντωνίου κάπως νωρίτερα, ὁ Μαλακάσης, ὁ Γρυπάρης, ὁ μεγάλος Παλαμάς κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια.

Οἱ στροφές αὐτές, καθαρὰ ἐλεγειακές, κλείνουν μὲ τὴν ἔκφραση μιᾶς γαλήνιας, φιλοσοφημένης ἐγκαρτέρησης, τέτοιας πού χαρακτηρίζει ἰδιαίτερα τὴ ζωὴ τοῦ Ποιητῆ κατὰ τὰ ὑστερνὰ τῆς χρόνια καὶ σ' ὅλη τὴν περίοδο τῆς μοιραίας ἀρρώστειας του.

«Ὡρα καλὴ τους! Κι' ἂν ἀλλοῦ μὲ πᾶνε
τὰ βήματά μου, κοντὰ τους μὲ πᾶνε!
Ἦσυχος εἶμαι γι' αὐτό».

Ἡ νοσταλγία τῶν στίχων πού ἀκολουθοῦν ἀναδίνεται μὲ μιὰ ἀβρῆ καὶ παραστατικὴ ἔκφραστικότητα πολὺ συγκινημένη.

«Ὡμορφιές πού μὲ μάγεψαν καὶ μ' αὐτὲς ἀσκητεύω
σὲ νυχτιές φεγγαρόλουστες, σὲ πικνόχαρα δάση».

Ἄναμνήσεις ἡδονικῆς ἀπὸ τὴν παλιά, τὴν ἰδιαίτερα εὐτυχισμένη ζωὴ τῆς νιότης τοῦ Ποιητῆ, στὴν Πόλη καὶ στὰ Πριγκηπόνησα τῆς Προποντίδος.

«...Μὰ ὅσο σείει φρενιασμένη τὸν πλανήτη συθέμελο
ρωμαντική μου καρδιά, τούτη ἡ μπόρα,
μισητὸ τὸ τραγούδι τ' ἀνέφελο
μὲ τὴν παλιά του εὐωδιά»,

ὀρθώνεται ἀμέσως καὶ στὴν ὥρα του, βαρὺς ὅμως ἀπὸ τὴ συναίσθηση τῆς εὐθύνης τῶν καιρῶν ὁ Ποιητής, μπροστὰ στὴν τρομερὴν πραγματικότητα ποὺ ζήσαμε τότε ὅπως τὴ ζήσαμε.

Κάποιο πιὸ συγκεκριμένο χρέος, κάποιο χρέος ἱστορικὸ κατὰ τὴν κοσμοχάλαστρα, μὰ καὶ κοσμοπλάστρα μαζὺ ἐποχὴ ἐκείνη διαβλέπει νὰ ἐπιβαρύνῃ καὶ τὴν ποίηση: τὸν ὀραματισμὸ, ποὺ εἶναι δύσνομη πάντα δημιουργικὴ, τοῦ νέου κόσμου ποὺ θὰ βγῆ ἀπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ πολέμου: τὴν καθοδήγηση τὴν ὑπεύθυνη τοῦ τραγικοῦ ἀνθρώπου, ὅπως τὸν κατήντησε ἡ σκληρότητα τοῦ πολέμου, τὴ στοργικὴ ὑποδοχήση γιὰ τὸ ἀνέβασμα του ἀπὸ τὴ κτηνώδη βία, πρὸς κάποια ἀνώτερη ζωὴ.

«Μὰ μὲ τὸ κανόνι, τὴ μπόμπα ὡς οὐρλιάζει
ἢ ποὺ σὲ τέσσερες τοίχους μᾶς κλεῖ δρακόντισσα Μοῖρα
κι' ἡ ζωὴ στοῦ κόκκινου Χάρου τὰ νύχια σπαράζει,
δὲν ἀκούς, ποθοπλάνταχτη ἡ λήρα
νὰ καλὴ τῶν λαῶν κάθε τόπου
μὲ τῶν παλιῶν τὰ ἐρείπια νῶν
τὸ σπῆτι νὰ κτίσουμε τοῦ νέου ἀνθρώπου;»

Ἡ στροφή αὐτή, μὲ τὸ ὑπέροχο μουσικὸ χρῶμα τῆς, σ' ἓνα τόνο τραγικὰ συναρπαστικὸ, ἀνάλογο μὲ τὴν οὐσία τῶν νοημάτων, νομίζω πῶς ἀποτελεῖ τὸ ἀποκορύφωμα σ' ὅλη τὴ σύνθεση.

«Ναί! μὰ ἡ ἀσχῆμια στ' ἀγρίμια ταιριάζει...»

Φτάσαμε ἔτσι στὴν τελευταία στροφή. Ἡ παιδευτικὴ ἀποστολὴ τοῦ ποιητῆ γίνεται πιὸ συγκεκριμένη. Διατυπώνεται τὸ βαθύτερο ἠθικὸ του «πιστεύω». Ἕνα δίδαγμα πολὺ θετικὸ ἀπευθύνει σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἰδιαίτερα ὅμως στοὺς Ἕλληνες.

Ἦταν τότε Ὀκτώβρης τοῦ 1943. Ὁ πόλεμος εἶχε κριθῆ ἡ νίκη τῆς Ἐλευθερίας ἦταν πιά ἀναμφισβήτητη. Τότε ὅμως μέσα στὸ ἐσωτερικὸ τῆς σκλαβωμένης ἀκόμα Ἑλλάδας, ξαπολύθηκαν τὰ δόγματα τῆς βίας καὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου: ἓνα μῖσος θανάσιμο καὶ ἀδυσώπητο ἄρχισε νὰ ἀπλώνεται ἀπὸ τὴ μιά ὡς τὴν ἄλλη ἄκρη τῆς χώρας: οἱ Ἕλληνες σκότωναν Ἕλληνες μὲ μεθόδους μάλιστα πρωτοφανοῦς γιὰ τὸν τόπο αὐτὸ σὲ θηριωδία ἀγριότητος: κι' ὅλα αὐτὰ—τὴ τραγικὴ εἰρηνεῖα—στὸ ὄνομα κάποιων δῆθεν ἀνώτερων ἀνθρωπιστικῶν ἰδανικῶν. Τό:

«...ὄχι πιά αἷμα! ὄχι πιά δάκρυα...»

εἶναι μιὰ κραυγὴ ἀγωνίας ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὰ κατὰβρα μιάς πονεμένης πολὺ ἑλληνικῆς ψυχῆς.

Ὁραματίζεται τὸν καινούριον κόσμον ὁ Ποιητής. Ἀποκλείει ὅμως κατηγορηματικὰ, ἀνεπιφύλακτα τὴ βία. Καὶ τὴ δημιουργία τοῦ νέου κόσμου μονάχα στὴν «ὠμορφιά» θέλει νὰ τὴ στηρίξει: στὸ κάλλος, σὰν περιεκτικὴ ἔννοια κάθε ἀνωτερότητας, στὴν ὠμορφιά τῶν ψυχῶν πρὸ πάντων, τῶν ψυχῶν μὲ τὴς προθέσεις τὴς ἀγαθῆς καὶ τὴς πράξεις τὴς ἐνάρετες. Ἔτσι ἄλλως τε, οἶον τὸ σύμβολο κάθε ὑψηλοῦ ἰδανικοῦ, τὴν ἐννοίωσε πάντα τὴν Ὁμορφιά ὁ Ἅγγελος Σημηριώτης. Καὶ τὸ ποίημα κλείνει, μὲ τὴν ἴδια τὴν παλιά σύσταση τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Κάλβου, στοὺς Ἕλληνες: «Νὰ ἐνωθοῦν». Νὰ ἐνωθοῦν γιὰτὶ πρέπει, γιὰτὶ ἐπιβάλλεται, γιὰτὶ ἔχουν ἀποστολὴ. Τὴν ἀποστολὴ νὰ κτίσουν τὴν καινούρια Ἑλλάδα:

«...μ' ὅσο πέρνουν ἀψήλως καὶ χάρη
οἱ κολόνες τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς στὸ φεγγάρι!»

Μιὰ εἰκόνα πρωτότυπη, ἀλλὰ καὶ πόσο ἐξαισία. Ἕνα σπάνιο ποιητικὸ εὕρημα. Ρωμαλέα, ἀλλὰ καὶ ὠραία καὶ ὑψηλὴ, προβάλλει ἡ Ἑλληνικὴ Ἰδέα, καθὼς βγαίνει ἀπὸ τὴν ἀθάνατὴ ἀκριβῶς Ἑλληνικὴ Τέχνη καὶ μέσα στὸ θαυμάσιο πλαίσιο τῆς φύσης τῆς ἑλληνικῆς.

* * *

Ἔπεσε ἄρρωστος ὁ ποιητής, τὴς πρώτες μέρες τοῦ Ὀκτώβρη τοῦ 1944. Στὴν ἀρχὴ ἡ κατάσταση του δὲν ἐπροξένησε ἀνησυχίας: βάρυτε ὅμως σιγά-σιγά καὶ σοβα-

ρότατος ό κίνδυνος άρχισε νά διαγράφεται. Θυμούμαι πολύ ζωηρά μέ πόση γαλήνη, μέ τήν άνωτερότητα του άνθρώπου που είχεν έπιτύχη άρκετά μία πνευματική και ήθική άρτίωση, έφτασε και αντίκρισε τó «σύνορο», όπως ό ίδιος σ' ένα παλιό του ποίημα άποκαλεί τή μοιραία στιγμή. 'Ο Άγγελος Σημηριώτης όπως έζησε έτσι και πέθανε σαν ποιητής: δέν πρόδωσε τόν έαυτό του. Είχε και δυό ευτυχισμένες στιγμές στο έπιθανάτιο κρεβάτι του: Ξαπλωμένος σ' αυτό αξιώθηκε νά δή, στις 12 'Οκτωβρίου, τή γαλανόλευκη έλευθερη πάλι νά κυματίξη θριαμβευτικά στους γνωστούς της αϊθères και άκουσε τίς καμπάνες νά πανηγυρίζουν τήν έθνικήν άπελευθέρωση. Στις 18 'Οκτωβρίου μέ άνακούφιση, μέ χαρά, μ' άκουσε νά του διηγούμαι λεπτομέρειες από τόν έρχομό τής 'Ελληνικής Κυβερνήσεως. 'Ο Πρόεδρος της κατά εύτυχή σύμπτωση ήταν ένας άνθρωπος μέ τόν όποίο είχε συνδεθή στενότερα: τó γεγονός αυτό τόν είχε ίκανοποίηση ιδιαίτερα. Μ' όση δυσκολία κι' άν μιλούσε πιά, προσπάθησε νά μάς έμπνεύση, θυμούμαι και τή στιγμή εκείνη θάρρος και αίσιοδοξία.

Τή νύχτα τής 21 'Οκτωβρίου, έτσι ήρεμος και γαλήνιος κοιμήθηκε τόν αιώνιο ύπνο. Τό έργο του ζή τήν ώραία ψυχή του τήν αισθανόμαστε πάντα μαζί μας.

ΝΙΚΟΣ Ε. ΜΗΛΙΩΡΗΣ

Π Λ Η Ξ Η

Πλήξη, μονότονη ζωή, στυγνή ρουτίνα
 'Η άλλη μέρα ξέρεις πάντα τί θά φέρει
 Πόσο, αλήθεια, σέ νοστάλγησα, 'Αθήνα,
 Τό ξέρει τόσο ή ψυχή μου που ύποφέρει.

Πλήξη βαρεία τó κάθε τι, όπου μ' άγγίζει:
 'Ο κόσμος γύρω, ό άγέρας, τά βιβλία...
 Πλήξη τó πλοίο στο λιμάνι σαν σφυρίζει,
 Πλήξη άκόμη κι' ή φιλία...

Πλήξη ό ήλιος, πλήξη τó φεγγάρι,
 Πλήξη τó ούζο κι' ό μεζές στην παραλία
 Μές τή ζωή δέ βρίσκω καμμιά χάρη
 Τή βλέπω άνοστη, μονότονη, γελοία.

Πλήξη, άνόητη ζωή, σκληρή ρουτίνα
 Δέν βρίσκω πιά παρηγοριά στο κλάμα.
 Ζώ μόνο μέ τή σκέψη σου, 'Αθήνα...
 Σάν νά προσμένω νά γενή τó θάμα!...

Ν. ΟΝΗΣΙΦΟΡΟΥ

Σ Τ Η Ψ Υ Χ Η Μ Ο Υ

Ψ ψυχή, τó ταξίδι σου δέν έτέλειωσ' άκόμη!
 Κράτα, κράτα τόν πόνο σου, κι' άς άνέβει ως τ' άστρα.
 Μές τά βάθη του είναι σου βασιλεύει ή πλάστρα
 'Η φωτιά, που τόν κόσμο σου τόν καινούργιο θά πλάσει.

Σέ έμπνέουν οί σάλπιγγες, που ήχήσανε χθές!
 Σέ σπρώχνει ή περίλυπη ματιά, ποδές στο δρόμο,
 Σέ ψυχώνει ό άμετρος στρατός πουδναι μαζί σου,
 Σέ ψυχώνει ή φωτιά, που στά σπλάχνα σου καίει.

Ψ ψυχή, τó ταξίδι σου μη θαρρείς πώς τελειώνει,
 Στην άρχή τής πορείας σου όταν βρίσκεσ' άκόμη!

Σ. ΑΓ. ΒΑΣΙΛΙΩΤΗΣ

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΛΑΙΑΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΝ ΛΕΥΚΟΣΙΑΝ

Ἡ παλαιὰ Λευκοσία δὲν εἶχε πνευματικὴν ζωὴν. Κλεισμένη μέσα στὰ θοραειὰ τῆς τεῖχης ἦταν πνευματικῶς καθυστερημένη, ὅπως καὶ κοινωνικῶς. Εἶχεν ὅμως μίαν σεμνὴν παράδοσιν πολιτικῆς ἀρχοντίας. Εἰς τὸν πᾶσι-μαχαλλᾶν ἐξοῦσαν οἱ ἄνθρωποι γιὰ τοὺς ὁποίους τὰ γεγονότα τοῦ 21 ἦσαν σχεδὸν πρόσφατα. Εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν καὶ γύρω ἀπὸ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν ἦταν κρυμμένη μιά σπίθα ὑπὸ τὴν στάχτην. Σπίτια πολλά, πού μερικά σώζονται ἀκόμη, ἦσαν τεράστια μνημεῖα περασμένων χρόνων. Μικρὸ παιδί ἦκου ἀπὸ τοὺς γονεῖς μου νὰ μοῦ ὁμιλοῦν γιὰ τὴν «θκειάν μας τὴν Ἰουλιανήν», σιγῶν καὶ σεμνὸν γῆρας μιάς γενεᾶς καὶ ἐνὸς οἴκου, πού ἔγραψεν αἱματηρὰς σελίδας εἰς τὴν ἔθνικὴν τῆς Κύπρου ἱστορίαν. «Ὅταν ἀπέθανεν ἡ Ἰουλιανὴ Γεωργιάδου, ὁ Σίμος Μενάρδος ἔγραψεν εἰς τὴν «Ἀλήθειαν» μιάν ὥραιαν νεκρολογίαν. Ἐκεῖ ἐγεννήθησαν ἢ ἔζησαν οἱ Οἰκονομίδαι, τιμῆσαντες τὴν Κύπρον καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα κατόπιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅταν μικρὸς ἀκόμη ἔπεσεκέφθηκα τὸ σπῖτι τῆς Ἰουλιανῆς εἰς τὴν ὁδὸν Ἁγίου Ἀντωνίου, παρὰ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν, μοῦ ἐφάνη πὼς ἐξοῦσα τὴν ἐποχὴν τοῦ μεγάλου δραματός τοῦ 21. Ἀπὸ τὰ παιδικὰ μου ἀμαρτήματα εἶναι καὶ ἓνα ποίημα πού ἔγραψα εἰς ἀμιγῆ καθαρεύουσαν διὰ τὸ σπῖτι αὐτό. Εὐτυχῶς δὲν τὸ ἐνθυμοῦμαι πλέον.

* * *

Ἐὰν δὲν εἶχε τότε καμμίαν πνευματικὴν ζωὴν ἡ Λευκοσία, μὲ τὸ περιεχόμενον πού σήμερον διδομεν εἰς τὴν ἔκφρασιν αὐτὴν, ἦταν ὅμως ἡ «αἰθάλη»—ἡ λέξις ἀνεφέρετο καὶ εἰς τὸ ποίημά μου— πού ἐκράτει ἀκόμη κάποιαν παλιὰν φωτιάν. Ὁ Πέτρος Οἰκονομίδης εἶχεν ἀπαγχονισθῆ τῷ 1821. Ὁ ἀδελφός του Δαυτὶδ Οἰκονομίδης κατῶρθωσε νὰ δραπετεύσῃ μετῃμφισμένους εἰς ἀγοσῶλην ἐπὶ Ἀγγλικοῦ σκάφους. Ὑπῆρξεν εἰς τῶν ὀργανωτῶν τῶν πρώτων Ἑλληνικῶν δικαστηρίων, ὁ δὲ υἱός του Δημήτριος ἐχρημάτισεν ἀντιπρόεδρος τοῦ ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου καὶ δόκιμος σατυρικός ποιητής. Ἐπέρασα ὀλόκληρο δειλινὸ μὲ τὴν ἀπόγονόν του κυρίαν Λόντου στὰς Ἀθήνας ἀναδιφώντας τὰ παλιὰ σατυρικά τοῦ Πέτρου Οἰκονομίδη. Δὲν μοῦ ἐπέτρεψε νὰ τὰ χρησιμοποιήσω, διότι ἐσατύριζε πρόσωπα πού ζοῦν οἱ ἀπόγονοὶ των. Ἐνα τετράστιχον τὸ ἐκράτησα εἰς τὴν μνήμην μου. Ἦτο φίλος ὁ Οἰκονομίδης τοῦ Χαριλάου Τρικούπη καὶ ὁ Τρικούπης ἐζήτησε τὴν γνώμην του γιὰ κάποιον πού ἤθελε δημοσίαν θέσιν. Ἰδοὺ ἡ ἀπάντησις τοῦ Οἰκονομίδη :

Γράφει τὸ ταῦτα μὲ τὸ φ
καὶ τὸ αὐγὴ μὲ θῆτα
καὶ τὸ ἔνασμενίζεται
μ' ἓνα ζευγάρι ζῆτα.

Ὁ Δαυτὶδ Οἰκονομίδης ὑπῆρξε κατά τὴν ἐπανάστασιν ὑπὸ τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην καὶ τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην. Ἐγγονός του ὑπῆρξεν ὁ Γεώργιος Οἰκονομίδης, καθηγητής, διδάξας τὴν Ἑλληνικὴν εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου Φιλίππου τοῦ τοῖ εἰκοῦν. Διαπρεπέστερον τῶν μελῶν τῆς μεγάλης αὐτῆς οικογενείας τῆς Λευκοσίας ἦτο ὁ Ἰωάννης Οἰκονομίδης, τὸν ὁποῖον οἱ ἔξενοι ὠνόμαζαν τὸν μετὰ τὸν Κοραῆν σοφώτερον τῶν Ἑλλήνων. Ἀξιόλογος μελέτη περὶ τοῦ ἐπιφανοῦς οἴκου εἶχε δημοσιευθῆ ὑπὸ τοῦ Δ. Θερειαντοῦ.

Ἄν λοιπὸν ἡ Λευκοσία δὲν εἶχε παλαιότεραν πνευματικὴν ζωὴν, ὑπολειπομένη ἐν τούτῳ μέχρι τῶν τελευταίων δακεατιῶν τῶν δύο ἄλλων πόλεων, τῆς Λεμεσοῦ καὶ τῆς Λάρνακος, συνετέλεσεν ὅμως πολὺ εἰς τὴν μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν πνευματικὴν ἀνθισιν τῆς ὅλης Ἑλλάδος. Καὶ εἶναι εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τῆς πνευματικῆς Λευκοσίας τὸ γεγονός ὅτι ἐκεῖ ἵδρυσε τῷ 1812 ὁ Κυπριανὸς τὴν πρώτην ἀξιόλογον Ἑλληνικὴν Σχολήν.

* * *

Ἀπὸ τοὺς παλαιότερους Λευκοσιάτας μιά ἐξαιρετικὴ πνευματικὴ φυσιογνωμία ἦταν ὁ Εὐστάθιος Κωνσταντινίδης, ἀδελφός τοῦ ἀειμνήστου Πασχάλη

ρίωνσταντινίδη. Ἦσαν πολλοὶ οἱ παλαιοὶ μαθηταὶ τοῦ Εὐσταθίου πού τὸν ἠγάπων καὶ δικαίως τὸν ἐτίμησαν. Μετέδιδεν ἐπὶ χρόνους πολλοὺς τὴν δροσιὰν τοῦ σοφοῦ τοῦ πνεύματος, εἰς γῆν πνευματικῶς αὐχημρᾶν. Ἄλλ' ἡ νεωτέρα πνευματικὴ ζωὴ τῆς Λευκοσίας ἤρchiσε κυρίως ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, μολοντί αἱ στεναὶ εἰς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ἀντιλήψεις τῶν διδασκόντων καὶ τῶν διευθυνόντων αὐτὸ δὲν ὑπεβόηθον καθόλου τὴν λογοτεχνικὴν μὀρφωσιν τῶν μαθητῶν. Ἄφ' ὅτου διεχύθη νέον πνεῦμα εἰς τὸ Παγκύπριον καὶ ἤρchiσε νὰ διδάσκη μιὰ γενεά, ἡ ὁποία ἀντελήφθη τὴν δύναμιν τῆς γλωσσικῆς πραγματικότητος καὶ ἐγκατέλιπε τὸ φέρετρον τῆς αὐστηρᾶς καθαρευούσης, ἤρchiσαν νὰ ἐξανοίγωνται νέοι ὀρίζοντες καὶ νὰ καμαρώνωμεν σήμερον εἰς τὴν Λευκοσίαν ἀξίαν λόγου πνευματικὴν ἀναγέννησιν. Καὶ ἦτο καιρὸς, διότι ἡ Κύπρος ὑπῆρξε πρωτοπόρος τοῦ ἀγῶνος γιὰ τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν. Πολὺ πρὸ τοῦ Βαλαωρίτη καὶ τοῦ Σολωμοῦ, πολὺ πρὸ τοῦ Φραγκίσκου Σκούφου καὶ τοῦ Ἠλία Μηνιάτη, πρὶν ἀκόμη ἀκουσθῆ ὁ Μεσαιωνικὸς τῆς Κρήτης Ὀμηρος καὶ ἡ Ἐρωφίλη τοῦ Χορτάτζη, οἱ Κύπριοι χρονογράφοι ἐγράψαν εἰς τὴν δημοτικὴν. Ἄληθεια, παρεπονείτο ὁ Λεόντιος Μαχαιρᾶς, ὅτι «ἐθαρβαρίσαμεν τὰ Ρωμέικα καὶ ἐν ἡεῦρομεν ἴνα συντυχάνομεν». Ἄλλ' ὁ Μαχαιρᾶς ἀνεφέρετο εἰς τὴν χρῆσιν φράγκικων λέξεων ἄλλως τὸ Λεόντιος Μαχαιρᾶς, ἀνεξαρτήτως τῆς ιστορικῆς ἀξίας τοῦ ἔργου του, ὑπῆρξεν, ὡς ἀνέπτυξα ἄλλοτε εἰς τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα», καὶ πολιτικῶς συντηρητικὸς. Εἰς τὴν δημοτικὴν ἐγράψαν θαυμάσια Κυπριακὰ ἔπη, ὅπως ἡ Ἀροδαφουῖσα, ὁ Κωνσταντᾶς καὶ ἄλλα καὶ εἰς τὴν δημοτικὴν εἶναι γραμμένα τὰ ἀφθαστα Κυπριώτικα δίστιχα. Εἰς τὴν δημοτικὴν Κυπριακὴν ἐγράψαν καὶ αἱ Ἀσίζαι καὶ εἰς δημοτικὴν Κυπριακὴν ἐγράφη καὶ ἡ περιωθεῖσα καὶ ἐν Μάλτᾳ ἀνευρεθεῖσα συνθήκη μετὸν Ἐμίρην τοῦ Καντηλόρου. Εἰς δημοτικὴν μετεφράσθη κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἐν Κύπρῳ καὶ ὁ Πετράρχης καὶ ὁ Βοκάκιος.

Εἶχε λοιπὸν ἡ Κύπρος μιὰν γλωσσικὴν παράδοσιν. Ἄς τὴν σεβασθῶμεν χωρὶς νὰ κρατοῦν τὴν σκέψιν μας καὶ τοὺς λογισμοὺς μας τὰ σκληρὰ δεσμὰ τῆς καθαρευούσης. Ἄλλως τε εἰς δημοτικὴν γλῶσσαν ἐγράφη ὁ Ὀμηρος, εἰς δημοτικὴν ἡ Ἀντιγόνη, εἰς δημοτικὴν τὸ Εὐαγγέλιον. Δὲν μπορούμεν νὰ στρέψωμεν πρὸς τὰς πηγὰς του τὸ ρεῦμα τοῦ Ταμέσεως καὶ τοῦ Σηκουάνα. Ὅταν ἀναφέρωμαι εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν δὲν ἐννοῶ θέβαια τὰς παθολογικὰς γλωσσικὰς υπερβασίας, οὔτε τὲς «φράξιες» καὶ τοὺς «ἰνατρούκτορας» πνευματικῶς ἀναπήρων ἀνθρώπων, ἀλλὰ τὴν γλῶσσαν εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφη ὁ Ἐθνικὸς Ὕμνος, μετὴν ὁποίαν ἐτραγούδησε τὴν δόξαν τῆς Ἑλλάδος ὁ ἀρματωλὸς τῆς λύρας τῆς Λευκάδος, μετὴν ὁποίαν ἐγαλουχήθη ἡ γενεὰ τοῦ 21, γλῶσσαν πηγαίαν, θγαλμένην μέσα ἀπὸ τὰ ἔλατα τῶν Ἑλληνικῶν βουνῶν καὶ τοὺς πολὺκαρπούς σιτοβολῶνες τῆς χώρας μας.

Ἄλλὰ πῶς ἀνακάτωσα τὸ γλωσσικὸν ζήτημα εἰς τὰς ἀναμνήσεις μου ἀπὸ τὴν πνευματικὴν Λευκοσίαν; Ἦλθε μόνο του, διότι ἀπλῶς πιστεύω, ὅτι ἡ κατὰ τὸ παρελθὸν πνευματικὴ καθυστέρησις τῆς Λευκοσίας ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι τὸ καθαροφλοισθητο νερὸ τοῦ κεφαλαριοῦ τῆς Κυθρέας μετετρέπετο εἰς νηρόν ὕδωρ, εἰς ἄρτον τὸ ψωμί τοῦ λαοῦ καὶ ὁ θεοσκὸς τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ εἰς ποιμένα καὶ αἰπόλον.

* * *

Πνευματικὴ ὄσας ἦτο πράγματι εἰς τὴν Λευκοσίαν ὁ Δημήτριος Λιπέρτης. Δὲν θὰ ταράξω τώρα ἐδῶ τὸν αἰδιον ὕπνον ἐνὸς ἐκλεκτοῦ ποιητοῦ. Ἄπλῶς πηγαίνω νοερῶς εἰς τὸ μνημᾶ του καὶ ἀνάθω «ἀἰταφίτικον κερὶ». Ἄλλὰ καὶ ὁ Λιπέρτης ὑπῆρξε θῦμα τῆς πρὸς τὴν καθαρευούσαν τάσεως τοῦ συντηρητικοῦ παρελθόντος. Ὅπως οἱ παλαιότεροι λόγιοι προσεπάθησαν νὰ ἀνεύρουν τὲς πιὸ σπάνιες Ὀμηρικὰς λέξεις, διὰ νὰ τὲς παρεμάλουν ἐνίοτε ἀκαίρως καὶ κωμικῶς εἰς τὴν οἰανδήποτε ὁμιλίαν των, ἔτσι καὶ ὁ Λιπέρτης «ἐξεφάραιε» τὸν ἀναγνώστην μετὰ λέξεις πού ἄκουε νὰ «φακκοῦν» εἰς τ' αὐτιά του κάποιοι γέροιοι χωρικοὶ τῶν ἀπόμακρων βουνῶν τῆς Τηλλυρίας. Ἦταν ὁ καθαρευουσιανὸς τῆς Κυπριώτικης τοπολαλιᾶς. Εἰς κάποιους μακρινούς περιπάτους μας μέσα στοὺς εὐκαλύπτους τῆς Λευκοσίας τοῦ τὸ ἔλεγα, ἀλλὰ πού ν' ἀκούσῃ; Ἦτο πάντα δέσμιος τῆς «γιαλλουροῦς» του, Ἄς δεχθῆ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ

ἡ ψυχὴ τοῦ ἀσύγκριτου θάρδου τῶν Κυπριακῶν πόθων καὶ τῶν Κυπριακῶν ἐρώτων ἓνα μήνυμα τιμῆς παλῆου τοῦ φίλου καὶ συντρόφου παλαιῶν καλῶν ἡμερῶν.

* * *

Ἐκλεκτὸς πνευματικὸς ἄνθρωπος τῆς περασμένης Λευκοσίας, τὸν ὁποῖον τόσῳ νέον ἐχάσαμεν, ἦτο ὁ δικαστὴς Νίκος Χατζηγαβριήλ. Νοῦς καλλιερημένος καὶ ψυχὴ ραφιναρισμένη. Νέος ἀκόμη φοιτητὴς εἰς τὰς Ἀθήνας εἶχεν ἀφοσιωθῆ εἰς τὰ γράμματα. Τὰ διηγήματά του, μερικὰ ἰδίως ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν Κυπριακὴν ζωὴν καὶ γραμμένα εἰς μίαν γησιᾶν Κυπριακὴν τοπολαλίαν, ἐτίμησαν τὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν. Θεοκριτικὸς ἢ ρωμαντικὸς ἦτο πάντοτε ὁ Νίκος Χατζηγαβριήλ, ἐμπνευσμένος ἀπὸ κάποια ἀνώτερα ἰδανικά, τὰ ὁποῖα τὸν ἐκράτουν αἰχμάλωτον μέσα εἰς ἓνα κόσμον ποῦ ἀκόμη τότε δὲν τὸν ἐννοοῦσε καλά. Ἄν κανεῖς καταπιαστῆ καμιά μέρα νὰ γράψῃ τὴν πνευματικὴν ἱστορίαν τῆς συγχρόνου Κύπρου, πρέπει νὰ ἐνδιατριψῇ εἰς τὴν πνευματικὴν ἐργασίαν τοῦ ἐκλεκτοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου τῶν γραμμάτων.

* * *

Ἦσαν καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων εἰς τὴν Λευκοσίαν, οἱ ὁποῖοι, διαπρέμαντες εἰς ἄλλον στίβον, ἐλησημονήθησαν ὡς λόγιοι. Καὶ ὅμως εἶχον μέσα τῶν μίαν ἔμφυτον τάσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος πρὸς ὅ,τι ἀποτελεῖ δι' ἡμᾶς ἱεράν κληρονομίαν τοῦ παρελθόντος. Ὁ Ἀντώνιος Τριανταφυλλίδης, ἐπὶ παραδείγματι, ἔγραψεν εὐμορφα πράγματα μετὰ τὸ ψευδώνυμον Ἀντώνης Ροδόπουλος, καὶ ὁ Νεοπτόλεμος Πασχάλης ὡς Easton. Καὶ μεταξύ αὐτῶν ἓνας λιγὺς δικανικὸς ρήτωρ καὶ causeur εὐχάριστος, ἀρτύων τὲς ὀμιλίαις του μετὰ ἀφθονοῦ Ἀττικῶν ἄλλας, ὁ Ἀγησίλαος Ἀρτέμης. Τὸν ἐγνώρισα, ὅταν πρωτοῦλθεν εἰς τὴν Κύπρον — ἔμεινε τότε εἰς τὴν Κυρήναιαν — ἀπὸ ἓνα ἐξαιρετικὰ καλογραμμένον ἄρθρον του, πολιτικόν, ὑπὸ μορφὴν λογοτεχνικὴν, εἰς τὴν «Φωνὴν τῆς Κύπρου» διὰ τὸν Χαρίλαον Τρικούπην, τοῦ ὁποῖου ἡμεθεὶς καὶ οἱ δύο φανατικοὶ ὄπαδοί. Τὸ ἔγραφεν «ὁ Ἐρημίτης τοῦ Μαριεμβάθ». Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ποῦ ἤμην βουλευτὴς, δὲν εἶχε κέντρα ἢ Λευκοσία, οὔτε σπῆτα ἀνοικτά. Τὸ σπῆτι τοῦ Ἀρτέμη ἦτο μίᾳ ὄσας. Ἀνεδιφούσαμεν τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ ἀπηγγέλλαμεν τοὺς Σούτους καὶ τοὺς Παράσχους. Καὶ ἐλάμπρυνε κατόπιν τὲς φιλολογικέας μας βραδυὰς ἡ ἐκλεκτὴ του σύζυγος, ἡ κ. Μαρία Ἀρτέμη, τὸ γένος Ἀλευρᾶ ἀπὸ τὴν Σμύρνην. Ἐνα θράδου, θυμᾶμαι, εἶχα ἀπαγγεῖλει στίχους τοῦ Ὀρφανίδη ἀπὸ τὴν Χίον Δούλην. Καὶ ἡ κ. Ἀρτέμη ἐκάθησεν εἰς τὸ πιάνο καὶ μετὰ τὴν ἐξαιρετικὴν τῆς φωνὴν μᾶς ἐτραγοῦδῆσε τὸ «Σμύρνη, γλυκεῖα πατρίδα μου». Δὲν μπόρεσε νὰ τὸ τελειώσῃ, ἀπὸ τὴν συγκίνησιν, καὶ ὁ Εὐγένιος Ζήνων καὶ ἐγὼ συγκινημένοι ἐζητοῦσαμεν ἄλλην ἀτμοσφαιραν. Καὶ κατεφύγαμεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον Χούρη παρὰ τὸ ἀνοικμα. Καὶ μέχρι τῶν μικρῶν ὥρῶν ἀπελαμβάναμεν τὴν συνομιλίαν τοῦ Σελῆμ Χούρη εἰς μίαν ρέουσαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

* * *

Μεταξὺ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου τῆς Λευκοσίας δὲν πρέπει νὰ λησημονηθῇ ὁ ἐμπνευσμένος ποιητὴς τῶν Κυπριακῶν θουρίων, σαλπικτῆς καὶ κήρυξ τῶν πόθων τῶν ἀκοιμήτων τῆς Κύπρου, ὁ Ἰωάννης Περγίος.

* * *

Ἐνας τύπος τῆς Λευκοσίας τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς, τὸν ὁποῖον ἐθλεπες μπροστά σου οἰανδήποτε ὄραν τοῦ μεσουκτιοῦ εἰσῆρχεσο ἢ ἐξῆρχεσο τῆς Λευκοσίας, ἰδιότυπος εἰς ὅλα, ἦτο ὁ Ἐπαμεινώνδας Μοδινός. Καὶ νὰ τὸν ἐθλεπες ἦτο θεβαίον εὐχάριστον. Ἄλλ' ἂν ἦσο καὶ εἰς τὸ ἀμάξι θὰ σὲ κατέβαζε νὰ σοῦ διαβάσῃ τοὺς στίχους του. Ἐρωτικούς, πατριωτικούς καὶ σατυρικούς. Μᾶς ἐπαρᾶμονευσεν ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸ Νομοθετικὸν μετὰ τὲς τζέπες του γεμάτες ποιήματα. Νὰ πάρωμεν ἓνα ἀμάξι, ἔλεγεν ὁ Εὐγένιος. Ὅχι, ἀπήντα ὁ Ἐπαμεινώνδας· τὸ καφενεδάκι εἶναι πλησίον καὶ τὸ δειλινὸ ρωμαντικόν.

Ἐνα θράδου δυσηρεστήθημεν. Μοῦ ἐζήτησε τὴν γνώμην μου. Μοῦ ἐνθύμισες τὸν Ἀχιλλέα Παράσχον, τοῦ λέγω. Ἡχαραστήθη καὶ ἤρχισε χαϊδεύων

τὸ μῦσι του. Καὶ εἰδικὰ ποῖον ποίημα ; μοῦ λέγει. Αὐτὸ πὺ ἔγραψε διὰ τὸν Ἄντωνιον Ἀντωνιάδην :

«Καὶ γράφει ὁ Ἄντωνιος Ἀντωνιάδης, γράφει.

”Ω! Νὰ μὴν ἔγραφε ποτέ!»

Ἄγαθὸς τὴν καρδίαν καὶ εὐγενής, ἐξήτει, ἡλικιωμένος πιά, ν’ ἀνέβη τὰς κορυφὰς τοῦ Ἐλικῶνος. Ἄλλ’ ἔσταμάτα εἰς τοὺς Ἅγίους Ὁμολογητάς...

* * *

Σ κόρπια φύλλα ἀναμνήσεων. Αἱ ἀναμνήσεις εὐτυχῶν ἡμερῶν τοῦ Δάντε εἰς ἡμέρας γήρατος. Ἄφ’ οὗ μοῦ τὲς ζητοῦν τὲς γράφω ἔτσι ὅπως μοῦ ἔρχονται, σκόρπια φύλλα πὺ τὰ ρίπτω ἀπάνω σὲ χορταρισμένους τάφους.

Καὶ τὴν ἴδιαν ὥραν χαιρετίζω τὴν ζωσαν Λευκοσίαν μὲ τοὺς λογίους, τοὺς ἀνθρώπους τοῦ πνεύματος, τοὺς ποιητάς της, τὴν σφύζουσαν κοινωνικὴν ζωὴν, χαιρετίζω τὴν σημερινὴν Λευκοσίαν καὶ ὁραματίζομαι τὴν λαμπρὰν αὖριον, πὺ μέσα ἀπὸ τὰ σχολεῖα της καὶ τὴν παλλομένην ζωὴν της, ὑπὸ ἓνα ἐλεύθερον οὐρανόν, χωρὶς τὰ κακὰ ἐμπόδια τῆς σκλαβιάς, θὰ ξεφυτρώσουν οἱ ὕμνωδοὶ τῆς ἐλευθερίας, οἱ ἐργάται καὶ δημιουργοὶ μῆς μεγάλης Ἑλλάδος, ἐκεῖνοι πὺ δὲν θὰ εἶναι πλέον ἐλεύθεροι πολιορκημένοι, ἀλλ’ ἐλεύθερα παιδιὰ ἐλευθέρας πατρίδος, συνεχίζοντες εἰς τὴν ἐπιστήμην, τὰ γράμματα καὶ τὴν τέχνην τὴν ἀκοίμητον πνευματικὴν παράδοσιν τοῦ ἔθνους. Ἡ Κύπρος τότε, ὦ, σύντομα, πολὺ σύντομα, θὰ γίνῃ ὁ πνευματικὸς προβολεὺς ἑνὸς θείου φωτός, πὺ θὰ ξαναφωτίσῃ στεριεὶς καὶ θάλασσας ἀπ’ αἰῶνων Ἑλληνικὲς καὶ θὰ ἀστράψῃ «στὴ δόξα τῆς δικῆς του γῆς καὶ τ’ οὐρανοῦ».

Ν. ΚΛ. ΛΑΝΙΤΗΣ

Σ Τ Ο Χ Α Σ Μ Ο Ι

Ὁ Ἄνθρωπος εἶναι Θεὸς ὅταν δημιουργεῖ καὶ Διάβολος ὅταν καταστρέφει.

* * *

Τὴ στιγμῇ, Ἄνθρωπε, πὺ, καταβάλλοντας ὑπέρτατη προσπάθεια, δημιουργεῖς φτιάχνοντας τὸ ἀριστούργημα τῶν ὀνείρων σου, πὲς καὶ σὺ μὲ τὸ Θεὸ σου «Καλὸν ἐστίν»· μὰ νὰ ξέρεις πὺς τὴν ἴδια στιγμῇ σ’ ἄγγιξε ὁ Θάνατος. Βρίσκεσαι στὴν κρίσιμη καμπή, τὴν Ἀλήθεια, πὺναι ἢ ἴδια ἢ Ζωή, κί εἶναι νόμος ν’ ἀκλουθῆσῃ ὁ κατήφορος — ὁ Θάνατος.

* * *

Ἄν ἡ προσπάθεια γιὰ μάθησιν ἦταν τοῦλάχιστο τόσο ὅση κί ἡ προσπάθεια γι’ ἀπόκρυψη τῆς ἀμάθειας, οἱ πιθανότητες θεραπείας τῆς δεύτερης θάταν πολὺ μεγάλες.

* * *

Τρομάζουν μερικοὶ στὸ κυρίαρχο ψῆλωμα τοῦ τεχνικοῦ μας πολιτισμοῦ καὶ τοὺς τριβελίζει τὴν ψυχὴ ὁ σκεπτικισμὸς. Εἶναι οἱ λιγόψυχοι, οἱ δειλοὶ. Πιστεῖω στὸν Ἄνθρωπο καὶ τὸ χαίρουμαι ὅσο πὺ θ ἔ λ ε ι, πὺ π ο θ ε ῖ. Ἡ Ἐφεση εἶναι τὸ θεῖο κληροδότημα, κατάλοιπο ἀπὸ τὸν Πλάστη, εἶναι ἢ ἴδια ἢ Ζωή. Ἐξω ἀπὸ τὴ σφαῖρα τῆς Ἐφεσης παραμονεύουν τὰ μouxλιασμένα, τὰ στεῖρα βασίλεια τοῦ Θανάτου.

* * *

Ἀπόλυτα ταυτόχρονα μὲ τὴ γέννησιν ἔρχεται κί ὁ θάνατος· ἀρχίζει μὰ πάλι γιὰ ἐπικράτησιν καὶ στίς πλείστες περιπτώσεις καταφέρει ἢ Ζωὴ νὰ δαμάσῃ τὸ Θάνατο, πὺ πεσμένος τώρα κάνει σάν καὶ τὸ κῦμα στοὺς βράχους στ’ ἀκρογιάλι : τὴν ὑπονομεύει. Κί ἔρχεται στιγμῇ πὺ στὸ ἄτομο γίνετα ἰσοζύγιον δημιουργικῆς ἐνέργειας ζωῆς καὶ δολιοφθορᾶς θανάτου. Ἡ Φύσιν ἔταξε νὰ νικᾷ τὸ δεύτερο καὶ μονάχα γιὰ λίγους θνητοὺς νὰ γίνετα κείνο τοῦ μύθου τῆς Γοργόνας : νὰ ξεπηδᾷ ἀπὸ μέσα τοὺς ἓνας φτερωτὸς Πήγασος, ἢ πνευματικὴ κί ἀκατάλυτη κληρονομιά τῶν λ ί γ ω ν γιὰ τοὺς λ ί γ ο υ ς .

Ν. ΧΑΤΖΗ-Γ. ΔΑΝΝΟΥ ΚΟΥΡΡΑΣ

LIN YUTANG

ΓΙΑ ΤΑ ΛΟΥΛΟΥΔΙΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

Ἀπὸ τὸ βιβλίον «The Importance of Living» τοῦ Κινεζο-Ἀμερικανοῦ συγγραφέα Lin Yutang. Ὁ Lin Yutang, γεννημένος στὰ 1885, εἶναι διάσημος Κινεζὸς συγγραφέας μὲ παγκόσμια φήμη. Ἐχει γράψει πολλὰ βιβλία — δεκατέσσερα περίπου στὴν Ἀγγλικὴ καὶ τέσσερα στὰ Κινεζικὰ. Τὸ βιβλίον του «The Importance of Living» πρωτοδημοσιεύθηκε στὰ 1938 κ' εἶχε 16 ἐκδόσεις μέχρι τώρα. Ὁ παγκόσμιος τύπος ἔγραψε ἐνθουσιάζουσες κριτικὰς γι' αὐτό.

Δὲν πρέπει νὰ βλέπεις τὰ λουλούδια ὅταν μαραίνονται, νὰ βλέπεις τὸ φεγγάρι ὅταν γέρνει πίσω ἀπ' τὸν ὀρίζοντα, ἢ νὰ βλέπεις τὶς ὠμορφες γυναῖκες ὅταν πεθαίνουνε στὴ νεότη τους.

Πρέπει νὰ βλέπεις τὰ λουλούδια σὰν εἶναι ἀνθισμένα, μετὰ πού θὰ τὰ χεῖς φυτέψει· πρέπει νὰ βλέπεις τὸ φεγγάρι σὰν εἶναι γιομάτο, μετὰ πού θὰ τὸ χεῖς περιμένει· πρέπει νὰ βλέπεις ἕνα βιβλίον συμπληρωμένο, μετὰ πού θὰ τὸ χεῖς ἀρχίσει, καὶ πρέπει νὰ βλέπεις τὶς ὠμορφες γυναῖκες σὰν εἶναι χαρούμενες κ' εὐτυχημένες. Ἀλοιώτικα ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς εἶναι χαμένος.

Εἶναι πρόσωπα πού εἶναι ἄσχημα μὰ εὐχάριστα νὰ τὰ κοιτᾶς κ' εἶναι ἄλλα πρόσωπα πού δὲν εἶναι εὐχάριστα νὰ τὰ κοιτᾶς, μ' ὅλο πού δὲν εἶναι ἄσχημα. Εἶναι συγγράμματα πού εἶναι ἀξιαγάπητα κ' ὅμως δὲν ἀκολουθᾶνε τοὺς γραμματικούς κανόνες κ' εἶναι ἄλλα πού ἀκολουθᾶνε πιστὰ τοὺς γραμματικούς κανόνες κ' εἶναι παρ' ὅλο τοῦτο ἀηδιαστικά. Αὐτὸ εἶναι κάτι πού δὲ μπορῶ νὰ ἐξηγήσω σὲ ξέβαθους ἀνθρώπους.

Ἄν ἕνας ἀγαπᾶει τὰ λουλούδια μὲ τὴν ἴδια καρδιά πού ἀγαπᾶει τὶς ὠμορφες γυναῖκες, βρῖσκει σ' αὐτὰ ἐξαιρετικὴ γοητεία· ἂν ἕνας ἀγαπᾶει τὶς ὠμορφες γυναῖκες μὲ τὴν ἴδια καρδιά πού ἀγαπᾶει τὰ λουλούδια, αἰσθάνεται ἐξαιρετικὴ τρυφερότητα γι' αὐτὲς καὶ πόθο νὰ τὶς προστατέψει.

Οἱ ὠμορφες γυναῖκες εἶναι πιὸ καλὲς ἀπ' τὰ λουλούδια, γιατί ἀντιλαμβάνονται τὴν ἀνθρώπινη γλώσσα· τὰ λουλούδια εἶναι πιὸ καλὰ ἀπ' τὶς ὠμορφες γυναῖκες, γιατί ξεχύνουν εὐωδία· μ' ἂν ἕνας δὲ μπορεῖ νάχει καὶ τὰ δύο ταυτόχρονα, πρέπει ν' ἀφήσει τὴν εὐωδία τῶν λουλουδιῶν καὶ νὰ προτιμήσει τὴν ὁμιλία τῆς ὠμορφῆς γυναίκας.

Βάζοντας λουλούδια σὲ κοκκινόχρωμα βάζα τὰ κανονίζεις ἔτσι πού τὸ μέγεθος καὶ τὸ βάθος τοῦ βάζου νὰ ταιριάζει μ' αὐτὸ τῶν λουλουδιῶν, ἐνῶ ἢ παραλλαγὴ καὶ ὁ τόνος τῶν χρωμάτων νάβαι σ' ἀντίθεση μὲ τὸ χρῶμα τῶν λουλουδιῶν.

Τὰ πιὸ πολλὰ ἀπ' τὰ λουλούδια, πού εἶναι ἔλκυστικά καὶ ὠμορφα, δὲν εἶναι μωραδῶτα· τὰ λουλούδια πού ἔχουνε στρώματα ἀπάνω σὲ στρώματα τὰ πέταλα εἶναι τὰ πιὸ πολλὰ κακοσχηματισμένα. Ἄλοιμονο! Σπάνια βρίσκεται μιὰ τέλεια προσωπικότητα! Μονάχα ὁ λωτὸς συνδυάζει καὶ τὰ δύο.

Τὸ ἄνθος τῆς δαμασκηνιάς γιομίζει τὸν ἄνθρωπο ψηλὰ ἰδανικά, τὰ ὀρχοειδῆ κάνουν τὸν ἄνθρωπο νὰ αἰσθάνεται ἀπομωωμένος, τὸ χρυσάνθεμο κάνει τὸν ἄνθρωπο ἀπλοϊκὸ στὴν καρδιά, ὁ λωτὸς τὸν κάνει νὰ αἰσθάνεται γιομάτος ἰκανοποίηση, τ' ἀνοιξιὰτικο χαϊτάνγκ τὸν γιομίζει μὲ πάθος, ἢ πεόνια τὸν μεταβάλλει σὲ ἰπότη, τὸ ἰνδικὸ καλάμι κ' ἡ μπανανιά τὸν κάνουνε θελκτικὸ, τὸ φθινοπωρινὸ χαϊτάνγκ τὸν καθιστᾶ χαριτωμένο, τὸ πεῦκο τὸν κάνει νὰ αἰσθάνεται σὰν ἐρημίτης, τὸ θουτούνγκ τοῦ δίνει καθαρὴ καρδιά, κ' ἡ ἰτιά τὸν κάνει αἰσθηματικὸ.

Ἄν μιὰ ὠμορφὴ γυναῖκα εἶχε τὸ πρόσωπο λουλουδιοῦ, τὴ φωνὴ τοῦ πουλιοῦ, τὴν ψυχὴ τῆς σεληνῆς, τὴν ἔκφραση τῆς ἰτιάς, τὴ γοητεία φθινοπωρινῆς λίμνης, σεντεφένια κόκαλα, χιονάτη ἐπίδερμιδα καὶ καρδιά γιομάτη ποίηση, θάμουνα ὀλότελα ἰκανοποιημένος.

Ἄν δὲν ὑπῆρχανε βιβλία στὸν κόσμο, τότε τίποτα δὲ θὰ χρειαζόνταν νὰ εἰπωθεῖ μ' ἀφοῦ ὑπάρχουνε βιβλία πρέπει νὰ διαβαστοῦν. Ἄν δὲν ὑπῆρχε τὸ κρασί τότε τίποτα δὲ θὰ χρειαζόνταν νὰ εἰπωθῇ μ' ἀφοῦ ὑπάρχει κρασί πρέπει νὰ τὸ πίνουμε. Ἄν δὲν ὑπῆρχανε φημισμένοι λόφοι τότε τίποτα δὲ θὰ χρειαζόνταν νὰ εἰπωθῇ μ' ἀφοῦ ὑπάρχουν πρέπει νὰ τοὺς ἐπισκεφτοῦμαστε.

"Αν δὲν ὑπῆρχανε λουλούδια κι' οὔτε φεγγάρι, τότε τίποτα δὲ θὰ χρειάζονταν νὰ εἰπωθῆ' μ' ἀφοῦ ὑπάρχουν πρέπει νὰ τ' ἀπολαμβάνουμε καὶ νὰ χαριεντιζόμαστε μαζί τους. "Αν δὲν ὑπῆρχανε ἄνθρωποι μὲ ταλέντο κι' ὠμορφες γυναῖκες, τότε τίποτα δὲ θὰ χρειάζονταν νὰ εἰπωθῆ' μ' ἀφοῦ ὑπάρχουν πρέπει ν' ἀγαπιῶνται καὶ νὰ προστατεύονται.

Ὁ λόγος πού οἱ ἄσχημες γυναῖκες δὲ μισᾶνε τὸν καθρέφτη, εἶναι γιατί ὁ καθρέφτης δὲν ἔχει αἰσθημᾶ' ἂν εἶχε, σίγουρα θὰ τὸν σπάζανε σὲ κομάτια.

"Ένας αἰσθάνεται τρυφερότητα ἀκόμη καὶ γιὰ ἓνα καλὸ λουλούδι σὲ ἀνθοδοχεῖο, πού μόλις ἔχει ἀγοράσει. Πόσο περισσότερο πρέπει νάσαι τρυφερός μ' ἓνα «λουλούδι πού μιλά»!

Χωρὶς κρασί καὶ ποίηση δὲ θὰ εἶχε σκοπὸ ἡ ὑπαρξὴ τῶν λόφων καὶ τοῦ νεροῦ' χωρὶς τὴ συντροφιά ὠραίων γυναικῶν, τὰ λουλούδια καὶ τὸ φεγγάρι θὰ σπαταλιόντουσαν. "Ανθρωποὶ μὲ ταλέντο, πού εἶναι ταυτόχρονα καὶ ὠραῖοι, κι' ὠραῖες γυναῖκες, πού ταυτόχρονα μποροῦνε νὰ γράφουν, δὲ μπορεῖ ποτέ ν' ἀπολαύσουνε μακροζωία. Αὐτὸ δὲν εἶναι μονάχα γιατί οἱ θεοὶ τοὺς ζηλεύουνε, μὰ γιατί αὐτοῦ τοῦ τύπου τὰ πρόσωπα δὲν εἶναι μονάχα ὁ θησαυρὸς μῖας γενιάς, μὰ ὁ θησαυρὸς ὅλων τῶν αἰῶνων, ἔτσι πού ὁ δημιουργὸς δὲ θέλει νὰ τ' ἀφήσει σ' αὐτὸν τὸν κόσμο γιὰ πολὺ, ἀπὸ φόβο μήπως αὐτὸ εἶναι ἱεροσυλία.

(Ἀπόδοση)

Z. ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ

ΗΤΑΝ ΑΠΟ ΓΡΑΦΤΟ...

Τοῦ ταίριαζε νὰ ἐπιτύχει στὴ ζωῇ,
πού μπήκε μ' ἀρκετὰ ἐφόδια
καὶ καλωσύνην, αἰσιοδοξία, ἐπιμονή.
Μὰ ὄλοένα συναντοῦσ' ἐμπόδια!

Πολλὰ τοῦ ὑποσχόταν τὸ ξεκίνημα'
καὶ πάσκιζε, ὦ πάσκιζε ὁ καυμένος.
Ἀλλάζαν, ὅμως, ὅλα ἀναπάντεχα.
Ἦταν, ἀπὸ γραφτό, καταραμένος...

ΦΙΛΙΟΣ ΚΕΔΡΗΣ

ΣΤΕΡΝΟΤΡΑΓΟΥΔΟ

Φτωγὴ καρδιά, πού δέρνεσαι,
θαρτὴ μιὰ μέρα ἢ μόρτα,
ἀργὰ ἢ καὶ τώρα,
θαρτὴ τ' ἀγέρι —
τ' ἀγέρι τοῦ φθινόπωρου,
γιγάντιο χέρι,
νὰ σὲ μαδήσει — ἓνα ξερόφυλλο —
ἀπ' τῆς ζωῆς τὸ δέντρο.

Καὶ θὰ σωπάσουν οἱ φωνές....
Κ' οἱ ἦχοι θὰ σβυστοῦνε
ἀγάλια-ἀγάλια...

Στερνὸ τραγοῦδι θ' ἀκουστῆ
μονάχα μὲς τὰ κλώνια,
σὰ μακρινὸς ἀντίλαλος, τοῦ φθινοπώρου ὁ ἀγέρας...

ΑΝΤΡΕΑΣ ΠΑΣΤΕΛΛΑΣ

Ο ΦΥΛΑΚΑΣ ΑΓΓΕΛΟΣ

‘Ο Μίλιος ! Πάντα ὁ Μίλιος !

Πήγαινε νὰ φουρκιστῆ ἀπ’ τὸ κακό του πάλι ὁ Ἀντώνης.

Ἀτελπισία πιά, μ’ αὐτὸ τὸν ἄνθρωπο ! Τί γύρευε ἐπὶ τέλους ἀπ’ αὐτόν ; Ποιὸ ἐλατήριο τὸν ἄθουσε νάρχεται δυὸ δομαδες τώρα συνέχεια, νὰ τοῦ χαλάει κάθε βράδι τὸ ρυθμὸ τῆς σκέψης, τῆ ψυχικῆ του γαλήνη καὶ τὸ κέφι μὲ τὴν ἀδιάντροπὴ του ἐπέμβαση ; Νὰ τὸν κρατᾷ φυλακισμένο στὴν κάμαρα, νὰ ξεπαίχεται ἀπ’ τὸ κρῦο καὶ νὰ μὴ δειπνάει ἀκόμη στὴν ὥρα του ; Σταλμένος ἀπ’ τὸ διάλολο μῆπως ;

Δάγκανε τὰ νύχια του ἀπ’ τὴ λύσσα του καὶ ξεστόμιζε μέσ’ ἀπ’ τὰ δόντια, λές γιὰ ἐκδίκηση, ἕνα σωρὸ βλαστήμιες, τίς πιὸ ξετσιπώτες βρισιές ! Φανταζόταν πὼς ἂν τὸν εἶχε ἔτσι δὰ μπροστὰ του θὰ τόνε ξάπλωνε στὸ πάτωμα σὰ πῶμα, μὲ μιά γροθιά στὸ κούτελο ! Ὅθι τοῦ μασούσε ἴσως τὸ λαρύγγι !

Ἐξω ὁ δορῆας μάνιαζε παγωμένος σὰ θάνατος, ποῦ γύρευε ν’ ἀνοίξει δισοδο μέσ’ ἀπ’ τοὺς ἀψυχους ἀσβεστωμένους τοίχους, νὰ περάσει τὸ νύχι του. Ἡ κάμαρη ἦταν εὐρύχωρη κ’ ἔμπραζε κρῦο. Πέρασε γρήγορα τὰ γάντια, φτιάχτηκε στὸ στρατιωτικὸ παλτό του, ποῦ κόντευε νὰ στραγγαλίσει τὸ λαιμό του ἀπ’ τὸ σφιξιμο, καὶ βάλθηκε νὰ δηματίζει νευρικά ἀπὸ τὴ μιὰ ὡς τὴν ἄλλη γωνιά τῆς κάμαρας νὰ δώσει λίγη ξεστασιά στὰ πόδια του, ποῦ μοιάζαν ἀπονεκρωμένα ξύλα στὶς ἀρβύλες. Μὰ ἀπότομα στάθηκε. Θυμήθηκε ποῦ ἡ σπιτονοικοκυρά του, τὴν ἄλλη μέρα τοῦ σύστησε, ν’ ἀποφεύγει κάθε θόρυβο στὴν κάμαρα στὴν παρουσία τοῦ Μίλιου, γιὰτὶ μπόραγε— ποιδὸς ξέρει ; — νὰ μωριστῆ κάτι ! Δὲν ἦταν δὰ καὶ μακριά. Στὸ γειτονικὸ δωμάτιο, τὴν κουζίνα. Μονάχα ἡ ἀδιαφάνεια ἐνὸς τοίχου ἐνδιάμεσου τοὺς χάριζε.

Ξεροκατάπιε μιὰ τελευταία μασημένη βλαστήμια κ’ ἔγειρε βαρῶς στὴν καρέκλα του. Ἐμοιαζε τώρα πιὸ πολὺ ἀτελπισμένος παρά θυμωμένος. Τὸ καταλάβαινε κι’ ὁ ἴδιος πιά ποῦ μὲ τίς φοβέρες, τίς βρισιές καὶ τίς βλαστήμιες δὲν κέρδιζε τίποτα, οὔτε καλλιτέρεβε τὴν κατάσταση. Ἐνα κομμάτι κωμωδίας μὲ ἠθοποιὸ κι’ ἀκροατὴ τὸν ἴδιο του ἑαυτό. Ἀλήθεια, πὼς θὰ σκανε κανεὶς ἀπ’ τὰ γέλια, παρακολουθώντας τίς κινήσεις καὶ τοὺς μορφασμούς του ἀπ’ τὴν κλειδαρότρυπα !

Ἀπ’ τὴ μέρα ποῦ πήρε νὰ θλίβεται γι’ αὐτό, ἡ κατάσταση ἐπιδεινώθηκε. Μὴν τάχα ὁ διάλολος εἶχε συμμαχία μὲ τὸν ἀντίπαλό του, τοῦ μίλησε γιὰ τὴν ἔχθρητα ποῦ τοῦ ἔτρεφε, κι’ αὐτὸς μὲ τὴ σειρά τοῦ τότες τούβαζε ἀντίποινα αὐξάνοντας τὴν ὥρα τῆς ἀναμονῆς του ; Κι’ ἀναμονὴ γι’ αὐτὸν σήμαινε ξεπάγωμα, πείνα, στέρηση τῶν εἰδήσεων τῆς ἡμέρας ἀπ’ τὸ ρᾶδιο.

Βράδυ μὲ βράδυ τὸ ρεκόρ τοῦ μαρτυρίου του ἀνέβαινε. Φανερὴ, ἀναμφισβήτητη πρόκληση !

Τὴ ὥρα νάταν ἄρα γε ; Ὅθι περιμένει τάχα καὶ πάλι σὰν τὸ χτεσινὸ βράδυ νὰ δειπνήσει στὶς ὀχτώμισι ; Δυὸ ὧρες καθυστέρηση ! Ὡ πὼς πεινοῦσε ! Μὰ πιὸ πολὺ λυπόταν ποῦ θάχανε τὰ σχόλια τοῦ λόγου τοῦ κ. Τσῶρτσιλ γύρω ἀπ’ τὴν παγκόσμια πολιτικὴν κατάσταση, ποῦ θὰ μεταδινόταν ἀπ’ τὸ ραδιοφωνικὸ σταθμὸ τοῦ Λονδίνου στὶς ὀχτῶ καὶ τέταρτο. Νὰ τοῦ ἦτανε λίγο ἐπιεικὴς τοῦλάχιστο ὁ Μίλιος ! Ἄχ ! θεέ μου, τί κουνούπι !

Ἐνὰς κρότος στὴν πόρτα τοῦ κάρφωσε τοὺς διαλογισμούς του κ’ ἕνα κορίτσι τῆς σπιτονοικοκυρᾶς του μῆκε στὴν κάμαρα κρατώντας ἕνα παγούρι μὲ ζεστὸ νερό. Τοῦ χαμογέλασε καὶ τοῦ εἶπε :

— Πᾶρε τοῦλάχιστο νὰ ζεσταῖς τὰ χέρια ! Κρῦο, ἀλήθεια ἔ ; Σὰ φύγει ὁ Μίλιος ἔρχομαι γρήγορα νὰ σὲ φωνάξω γιὰ φαί.

Καὶ τρίβοντας τὰ χέρια βγήκε βιαστικά, ξανακλείνοντας πίσω του τὴν πόρτα :

Νὰ, ποῦ αὐτοὶ οἱ καημένοι εἶχανε τὴν ἔγνια του ! Μὰ τί μπορούσαν νὰ τοῦ κάνουν περισσότερο, τῆ στιγμῆ ποῦ ὁ Μίλιος βρισκόταν ἀπρόσκλητο ἐμπόδιο στὰ πόδια τους ; Τὸ φαί του, τοῦλάχιστο, θὰ τοῦ τὸ στέλνανε στὴν κάμαρα — ἦτανε σίγουρος γι’ αὐτὸ πὼς τὸ σκεφτήκανε— μ’ ἂν λάχαινε κι’ ὁ Μίλιος μ’ ὑποψία τοὺς ρωτοῦσε ποῦ πᾶνε τὰ πιάτα ;

Ἄχ ! Πρόφερε, ἀναστενάζοντας βαθεῖά : κ’ ἔφτυσε ὕστερα ἀσυναίσθητα στὸ πάτωμα. Ἐνοιώθε τὴν καρδιά του τρυπημένη ἀπὸ πελώρια καρφιὰ κι’ ἀπ’ τὸ κακό του μόνο ποῦ δὲν ἐκλαίγε. Ὅθι ἐπιθυμοῦσε καὶ καλὰ βέβαια νὰ κλάψει, νὰ ξαλαφρώσει μὲ τὰ δάκρυα τὸ βάρος τῆς ποινῆς του, μὰ ντριπόταν ἀπ’ τοὺς προστάτες του μὴ τυχόν καὶ τὸ ἀνακάλλυπαν. Καὶ τότε — τί μικροψυχία !, θὰ λέγανε. Ἐνῶ γιὰ τὸν ἀντίπα-

λο, τὸ Μίλιο, θὰ ἰσοδυναμοῦσε μ' ἓνα θρίαμβο! "Ὀχι, ποτέ! Τὰ δάκρυα ἀνήκουν μονοπῶλο στις γυναῖκες καὶ τοὺς ἀδύνατους.

Στὸν ἐγκέφαλό του μέσα δυὸ στοιχεῖα τοῦ μιλοῦσανε, μ' ἀντίθετο πνεῦμα τὸ καθένα. Τὸ ἓνα τούλεγε, πὼς—ἀπ' τὴ μέρα ποὺ δημοσιεύθηκε ἡ ἀνακομὴ τοῦ στρατάρχη Μπαντόλιο καὶ δραπέτεψε ἀπ' τὸν κάμπο τῶν αἰχμαλώτων—ποτέ ἡ ζωὴ του δὲν τοῦ ἦταν τόσο τραγική, τόσο ἀβίωτη, ὅπως σήμερα: Πιὸ πολλὸ ἀπὸ φυλακισμένος, νὰ μὴν ἔχει τὸ προνόμιο ν' ἀντικρύσει τοῦ ἡλιού τὸ φῶς. Οἱ αἰχμάλωτοι στὸν κάμπο ζούσανε καλύτερα, γιὰτὶ μολοντὶ περικυκλωμένοι ἀπ' τὰ σύρματα, εἶχαν τὴ συντροφιά τους, τὸ φαί τους μὲ τὴν ὥρα τους.

Τὸ δεύτερο στοιχεῖο κατόπι ἐρχόταν ν' ἀπορρίψει ὄλ' αὐτὰ καὶ νὰ ὑπερασπιστῆ μ' εὐφράδεια τὴν τωρινὴ κατάσταση.

Αἰχμαλωσία: συνώνυμο μὲ κόλαση ἐπίγεια ἢ, ἐπιεικέστερα, μὲ πουργατόριο, ποὺ ὁ ἀνθρώπινος ἑαυτός, ψυχὴ καὶ σάρκα, ὑποβιβάζονται στὸ σημεῖο νὰ ὑπομένουν μοιρολατρικά κι' ἀγόγγυστα τὸ τσαλαπάτημα τοῦ δήμιου σαδιστῆ, ποὺ λέγεται ἔχθρος. Ἡ ζωὴ διατηρημένη χαμηλά, σὲ νοῦμερο ἀπὸ γραμμάρια, ποὺ νὰ τῆς ἐπιτρέπουν νὰ ὑφίσταται, γιὰ νὰ τυρανιέται! Τὸ ξεπεσμένο, ἀδέσποτο μουλᾶρι ποὺ τὸ ὀρίζει ὁ τυχόντας, τόχουν στὴ θύμησή τους οἱ ἄνθρωποι πὼς πρέπει νὰ τὸ δέρνουν ἀλύπητα, ἂν θὲν νάχουν στὴ δουλειὰ ἀπόδοση καλή, μὰ τοῦ τσιγκουνεύονται παράλληλα τ' ἄχυρο, ἀδιαφορώντας γιὰ τὴν καλὴ του διατήρηση. Καὶ στὸ τέλος: Ἡ ἐκλιπάρηση οἴχτου ἀντισταθμίζεται μὲ «σκασμός». Ἡ πιὸ ἀσήμαντη διαμαρτυρία, κλειδώμα, τὰ χέρια στὶς χειροπέδες καὶ δρόμο γιὰ τὴ φυλακή!

Σάπασε ἡ φωνὴ μέσα του: Μὲ τις παλάμες ἀπλωμένες στὰ ἐξωτερικά τοιχώματα τοῦ ξέντουτο παγουριού, ποὺ βαστούσε μέσα του τὴ θέρμη, ἔνοιωθε τώρα ὁ Ἀντώνης, κάπως ἡσυχασμένα τ' ἀκροδάχτυλά του ἀπὸ τὸ κρῦο ποὺ τὰ ἔτισουζε πρωτύτερα. Τὸ μάλω τοῦ ἄρχισε λιγάκι ν' ἀλαφραίνει.

Δὲν ἀμφέβαλλε καθόλου πὼς ἡ δεύτερη φωνή, τὸ δεύτερο στοιχεῖο ποὺ μίλησε ἦταν ὁ φύλακας τοῦ ὁ ἄγγελος. Μὲ τὸ πέσιμο τοῦ ἀνάρτη ἄγγελου στὴ γῆς καὶ τὴν ἀνάληψη τοῦ μουσαροῦ σχεδίου του ν' ἀποπλανεῦσει τὶς ἀνθρώπινες ψυχές—διηγόταν πάντα ἡ μακαρίτισσα ἡ μάνα του, μῦρο ν' ἀναβλύζει τὸ μῆμα τῆς! — ἡ θεϊκὴ ἀνενέργεια δὲν ἔμεινε σὲ ἀπραξία. Ἐξὸν ἀπ' τοὺς νόμους στὶς πλάκες τοῦ Μωϋσῆ, τὸ σινιάλο τοῦ σταυροῦ ποὺ στ' ἀντίκρυσμά του ὁ δαίμονας δραπέτεδε ἢ λοξοδρομοῦσε μίλια μακρὰ, ὤρισε ἡ Θεοῖα πρόνοια γιὰ τὸν κάθε Χριστιανὸ κ' ἓνα ἄγγελο ποὺ νὰ τοῦ δίνει κουράγιο καὶ ψυχὴ διασχιζόντας τὸ μονοπάτι τοῦ βίου, τ' ἀγκαθόστρωτο. "Ὅσοι Χριστιανοὶ στὴ γῆς καὶ στὸν οὐρανὸ τὸσα ἄστρα. Μάτια ἀγγελικά ποὺ φρουροῦνε ἀγρυπνὰ τὸν ὕπνο τῶν πιστῶν. Κάθε παιδί τοῦ χριστιανοῦ ποὺ ἐρχεται στὸν κόσμο, ἔχει τὸν ἄγγελό του — τᾶστρο του. Τὸ ἴδιο πάλι τὶς βραδυὲς σὰ σβῦνει ἓνα ἀστέρι ζαφνικά, χαμπάρι πὼς κάποιος χριστιανὸς ξεψύχησε!

"Ἀχ! καλὴ του μάνα πᾶς ὅλα τάξερε! Καὶ δὲν εἶχε ἄδικο! Στὸ σημεῖο αὐτὸ, τῆς γῆς—μιὰ μικροσκοπικὴ γωνιά στὴ χώρα τῶν Λατίνων— ποὺ ἡ φουρτούνα τῆς ζωῆς τὸν πέταξε, δὲ λιποτάχτησε ποτέ ὁ φύλακας τοῦ ἄγγελος. Σὰν ἀμίλητη σκιά τότε συντρόφεβε. Ἀκολουθαγε τὸ βῆμά του πιστὰ ἢ προπορεύονταν χαράζοντάς του τὸ δρόμο. Στὴ ξέρη καὶ στὴ θάλασσα, στὰ βουνα καὶ στοὺς κάμπους, στὶς μάχες καὶ στοὺς κινδύνους. Παντοῦ. Καὶ στὸν κάμπο ἀκόμη τῶν αἰχμαλώτων, ποὺ ἡ σκληρὴ τριανδρία—φρούτο δικῆς του ἐφεύρεσης ὁ τίτλος ποὺ συγκεφαλαιῶνε πείνα, γρουσουζιά καὶ ψείρα—ἀπέκλειε κάθε ἐπαφὴ μὲ τὸν κόσμο, ὁ φύλακας τοῦ ἄγγελος εἰσχώρησε τὸ ἴδιο, γιὰ νὰ τοῦ σφουγγίζει τὰ δάκρυα, σὰν ἔφτανε στὴς ἀπελπισίας του τὸ ζενίθ, μὲ τ' ἀσπροκέντητο μαντήλι τῆς ἐλπίδας. Καμιὰ φορὰ τοῦ προσχεδίαζε στῆς φαντασίας τὰ μάτια, πολὺχρωμες εἰκόνες κορνιζαρισμένες, ἐλπιδοφόρες καὶ γλυκὲς μέρες τοῦ μέλλοντος! Κρίμα, ποὺ ἦταν πράμα αἴνιο, νὰ μὴ μπορεῖ νὰ τ' ἀγκαλιάσει, νὰ τοῦ σφίξει τὸ χερί ἀπὸ εὐγνωμοσύνη, ρίχνοντάς του ταυτόχρονα τὸ μῆλο τῆς ἐκλογῆς!

Τὸ παγοῦρι μὲ τὸ ζεστὸ νερὸ ποὺ τοῦ ἀνακούφιζε τὰ χέρια, θάτανε ἐπίσης δικὴ του ἐπινοήση. Τώρα ὑπόφερεν στὰ πόδια. "Ἀχ! ἂν μπορούσαν ἐπὶ τέλους νὰ βροῦν ἀνάλογα ἀντιφάρμακα γιὰ ὅλα τὰ σημεία ποὺ τὸ φαρμακερὸ κεντρί τοῦ Μιλίου μπηγότανε καὶ τὸν παιδεβε... Μιὰ τέτοια ἐξουδετέρωση θὰ ἄξιζε ἀλήθεια χειροκροτήματα κ' ἐπαίνους! Ἀπὸ τοὺς σπιτινοκόκκουραῖους του, εἶχε στὸ ζήτημα αὐτὸ, ἐλεύθερη πρωτοβουλία νὰ σκεφτῆ, νὰ σχεδιάσει καὶ νὰ ἐκθέσει. Ἐκεῖνοι θὰ ἐχτελοῦσαν τὰ πρῶτα σημάτῃ του μὲ τὴ μεγαλύτερη προθυμία καὶ θὰ συγχαίρονταν μαζί του τὴ νίκη! Ἐπιστράτευση λοιπὸ τὸ πνεῦμα!

Τὰ νευραλγικά σημεῖα, πού ὁ ἔχθρὸς δυνάμωνε τὴ δράση του, ἦταν πάντα τρία. Δεῖπνο, τζάκι, ράδιο. Τρία ζωτικά κέντρα, πού ἡ ὀριστική τους ἐκπόρθηση σήμαινε γιὰ τὸν νικημένο ἐκμηδένιση καὶ ἀσυνηκολόγητη παράδοση. Καθένα ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ ὄχρὰ εἶχε καὶ τὸν ὅμιό του ἀντίτυπο. Τὸ πρῶτο, λογου χάρη, ἐπιδρούσε συστηματικὰ στὸ στομάχο. Διαμαρτυροῦταν καὶ νευρίαζε στὴν ἀρχή, ἀνοίγε κατόπι ὁ κρατήρας τῆς ἀνταρσίας, πού ἡ λάβα του ξεχειλίζοντας πάγαινε ν' ἀγκαλιάσει καὶ τὴν κάθε μακρυνὴ του ἀκόμη ἀρτηρία ἢ φλέβα, κάθε σπονύλι του καὶ κύτταρο. Κ' ὕστερα ὅλα τ' ἄλλα. Ὁ κίντυνος νὰ καταντοῦσε νευρασθενικός, ἢ νὰ τοῦ ξέφευγε στὴ φλόγα τοῦ θυμοῦ τοῦ ἀπάνω καμμιὰ βρυσιά ἢ θλαστήμια ἀταίριαστη πού νὰ πρόσβαλλε τοὺς προστάτες του, κι' ἀκόμη ὄχι ἀπίθαινα τὸ κρῦο νὰ τοῦ γεννοῦσε ρευματισμούς. Ὅχι! Μὲ κάθε θυσία ἔπρεπε ν' ἀντιμετωπιστῇ ὁ Μίλιος! Λαθρεπιβάτης στὸ καράβι τῆς ζωῆς του ἢ κατὰσκοπος τὸ ἴδιό ἔκανε. Ἦταν ντυμένος τὸ θράσος, δεξιότεχνος σαδιστῆς πού τοῦ ἄρεσκε νὰ βασανίζει τὰ θύματά του. Τὸ πρῶτο προγεφύρωμά του γιὰ εἰσβολὴ τὸ ἔφτιοξε πονηρά, παμπέσια, ὅταν δυὸ βδομάδες μπροστὰ μ' ἓνα τσουβάλι καλαμπόκι στὸν ὤμο, χτύπησε τὴν πόρτα τοῦ ἰσογείου ζητώντας ν' ἀλέσει. Μ' ἀφήνοντας τὸ φορτίο του ἐκεῖ νὰ πάρει σειρά, βγήκε γιὰ ἓνα τέταρτο ἀπάνω, νὰ χαιρετίσει — εἶπε — τὰ παιδιὰ καὶ τὴν κυρά. Ἦταν ἡ ὥρα ὀχτῶ καὶ εἰκοσιπέντε. Σκυφτὸς ὁ Ἀντώνης μὲ προσηλωμένο τ' αὐτὶ σὲ βαθμὸ πού ἄγγιζε σκεδὸν τὸ ράδιο (ὁ παγωμένος ἀνάκατος καιρὸς ἐμπόδιζε τὴ φωνὴ ν' ἀκούεται μ' εὐκρίνεια) ἔπαιρνε τὸ τελευταῖο μέρος τῆς ραδιοπομπῆς, σχόλια ἐμπειρογνώμονα "Ἀγ-γύρα γύρω ἀπ' τὴ νέα ρωσικὴ ἐπίθεση.

Ἡ σπιτονοικοκυρά του μόλις πού εἶχε βρῆ καιρὸ νὰ τὸν τραβήξει ἀπ' τὸ χέρι καὶ μέσα ἀπὸ τὸ ζοφερὸ διάδρομο, νὰ τὸν ὀδηγήσει στὴ σάλα τῶν παιδιῶν. Τὸ πράμα ἦταν ἀπλό, καὶ δὲν τοῦ ἔδωσε σημασία. Μῦλος ἦταν κ' οἱ ἄνθρωποι πηγαίνοντο σὰ νήματα. Συγγενίκα του θάρρεψε, ἢ πελάτης πού ζητοῦσε νὰ ξοφλήσει κάπιο παλιὸ λογαριασμό. Ἐχταχτοί τέτιοι ἐπισκέπτες, πού ἀθέλητὰ τους τὸν τιμωροῦσαν, ἀναγκάζοντάς τον ν' ἀφήσει τὴ γλυκεῖαν ἀκρόαση τοῦ ραδιοῦ ἢ τὸ πιάτο του μισοαδειασμένο ἀπ' τὸ φαί, γιὰ νὰ χωθῆ σὰν ποντικός στὴν τρύπα του, στὴ σάλα τῶν παιδιῶν ἢ τὴν κουζίνα τῆς γρηᾶς, ἦταν πολλοί. Μὰ ὁ Μίλιος ἐπανάλαβε τὴν ἐπίσκεψή του δεύτερη, τρίτη καὶ τέταρτη φορά. Κουβαλοῦσε καλαμπόκι τῶν γειτόνων ν' ἀλέσει καὶ πληρωνόταν τὸν κόπο του. Ὁ σπιτονοικοκύρης ταραχτήκε πρῶτος κ' ὑποψιάστηκε πὼς αὐτὸ δὲν ἦταν παρὰ μόνον καμουφλάρισμα. Ἦξερε καλά τὸ Μίλιο πού κρατοῦσε ψηλὰ τὴ μῆτη του. Γιὰ τοὺς ἄλλους δὲ δούλεβε ποτέ. Ἐχτὸς ἂν ἦταν δυνατὸ ν' ἀσπρίζανε οἱ κόρακες! Δίχως ἄλλο κάτι θὰ μυρίστηκε!

Ἄνομα ἄλλο νὰ τοὺς ἀνησυχήσει δὲν ἀκουγόταν πιὰ κανένα.

— Ὁ Μίλιος! Ἐρχεται ὁ Μίλιος! Ἐφυγε ὁ Μίλιος!

Στὸ συμβούλιο πού κάλεσε ὁ σπιτονοικοκύρης καὶ ρώταγε μὲ σοβαρότη ξεχωριστὰ τὸ καθενὸς τὴ γνώμη, ὁ γέρο Πέτρος — πατέρας τῆς σπιτονοικοκυρᾶς — πέταξε τολμηρὰ, μὰ δίχως νὰ πολυσκεφτῇ, τὴν πρόταση:

— Νὰ τοῦ ποῦμε, βρε ἀδερφέ, νὰ μὴν ἔρχεται! Τί κι' ἂν εἶναι ξάδερφος; Ἐμένα τοῦλάχιστο δὲ μοῦ κάνει γούστο! Σὰν τ' ἀποφασίσετε παίρνω ἀπάνω μου τὴν ἐντολὴ νὰ τοῦ τὸ κάνω χαμπάρι.

Σύμμαχος λαμπρὸς γιὰ τὸν Ἀντώνη, πού θὰ τοῦ ἄξιζε νὰ τοῦ φίλαγε τὸ χέρι. Μὰ ἐπιτόλαιος! Ὁ γόργιος δεσμὸς δὲν ἦταν νὰ λυθῆ καὶ τὴ φορά αὐτὴ μὲ τὸ σπαθί. Γέλασαν ὅλοι!

— Ὁ παππούς τὸ παίρνει ἀπάνω του, νὰ βάλει τὸ κουδούνι στὸ λαιμὸ τῆς γάτας, εἶπε ὁ Φράγκο, ἓνα παιδί ψηλό, ὡς εἰκοσι χρονῶ. Κ' ὕστερα, παππού, δὲν εἶναι σὰ νὰ προδίνουμε ἐμεῖς τὸ μυστικό; Εὐκόλο νὰ διώξεις δίχως λόγο ἓνα πελάτη ἢ ἓνα ἐπισκέπτη ἀπ' τὸ σπίτι;

Μίλησε κι' ὁ Ἀντώνης μὲ τὴ σειρά του. Ἡ φωνὴ του ἦταν ταραγμένη. Οἱ λέξεις βγαῖναν μπερδεμένες κι' ἀδέβαιες, πού λίγο κατόπι θὰ στοιχηματοῦσε κι' ὁ ἴδιος, ἂν ὀμιλητῆς ἦταν ἐκεῖνος ἢ κάποιος ἄλλος πού δανείστηκε τὸ στόμα του.

— Γιατί νὰ συγχίζονταν; εἶπε. Δὲ θὰ χάλαγε δὰ ὁ κόσμος ἂν γιὰ λίγες μέρες δὲν ἀκροάζονταν τὸ ράδιο ἢ ἂν ἔπαιρνε τὸ δεῖπνο του λίγο ἀργότερα. Οὔτε κ' ἦταν σωστὸ νὰ δυσαρεστοῦσαν τοὺς πελάτες γιὰ τέτια μικροζητήματα!

— Ἐχε ὑπομονή, παιδί μου, τότε, ἐπιλόγισε ἢ γριά. Κι' ὁ Θεὸς θὰ μᾶς τόνε ξεφορτώσει ἀπὸ τὶς πλάτες. Δὲν εἶναι δὰ καὶ βρυκόλακας!

Γέλασαν όλοι με διάθεση για την πετυχημένη παρομοίωση, κ' η συνεδρία διαλύθηκε. Μά το άνακωνωθὲν τῆς ἡμέρας για τὸν Ἀντώνη ἦταν: «Ὁ ἐχθρὸς κερδίζει ἔδαφος. Τὸ ὄχυρό ἔπασε!»

Ἡ σημαντικὴ αὐτὴ ἐπιτυχία φαίνεται δὲν εἶχε ἰκανοποιήσει τὰ ἱμπεριαλιστικὰ ὄνειρα τοῦ μεγαλόδοξου ἐχθροῦ του. Ἄρχισε νὰ εὐρύνει τὸ προγεφύρωμά του γύρω ἀπ' τὸ ράδιο δεξιὰ κι' ἀριστερά, μ' ἄμεση ἀπειλὴ νὰ τοῦ ἀπομακρύνει τὸ δέιπνο καὶ νὰ τὸν ἐχτοπίσει ἀπ' τὸ τζάκι. Κι' ἄρχισε ἡ μεγάλη μάχη. Ὁ Μίλιος, ποῦ τὸ προνόμιο νὰ γνωριστοῦν προσωπικὰ δὲν τοῦ δινόταν — ἐδῶ ἦταν ὁ κόμπος — ἔχοντας τὸ διάβολο για συνεργὸ καὶ σύμβουλο, μέρα με τὴ μέρα προώδευε, ἐνῶ οἱ σύμμαχοι αὐτοῦ, οἱ σπιτινοικοκυραῖοι, δειχνοταν ὀλοτέλα ἀνίσχυροι νὰ τοῦ παράσχουν βοήθεια. Ὁ γέρο Πέτρος — πιὸ τολμηρὸς πάντα ἀπ' ὄλους — πρότεινε νὰ μεταφέρουνε καὶ νὰ ἐνώσουν με καινούργιο σύρμα στὴν κουζίνα του τὸ ράδιο. Ἔτσι ὁ Ἀντώνης θὰ εἶχε κάτι νὰ περνᾷ τὴν ὥρα του, νὰ λιγοστεύει ὁ καημὸς του. Ἡ πρότασή του ἀπορρίφθηκε πάλι ὁμόφωνα! (Πῶς! Ξεχνούσε τὸ Μίλιο, ποῦ πιὸ πολὺ ἔρχοταν για τὸ ράδιο καὶ θὰ παρατηροῦσε τὴν ἄλλειψή του; Κ' ὕστερα ἀκούγοντάς το σ' ἄλλη κάμαρα, ποῖος ἔδινε ἐγγύηση πῶς δὲ θὰ πήγαινε κ' ἐκεῖ νὰ ἔρευνησει;). Θύμωσε λιγάκι ὁ γέρος καὶ δὲν ἔβγαζε πιὰ μιλιὰ σ' αὐτὰ τὰ συμβούλια. Στὴ σημερινὴ κοινῶνα τ' ἀγοράκια τῶν δέκα πέντε χρονῶν περιφρονοῦνε τὴ γνώμη τῶν παππούδων τους! Ὡστόσο, δυὸ θραυρὲς κατόπιν, παραδέχτηκε πῶς τὰ παλιόπαιδα τὰ ἐγγονάκια του δὲν εἶχαν κι' ἄδικο. Χωρὶς καμμιάν αἰτία ὁ Μίλιος, ἐκεῖ ποῦ εἶπε καληνύχτα στοὺς ἄλλους, δὲν κατέβηκε τὴ σκάλα, μὰ ἦρθε νὰ χτυπήσει τὴ δική τους πόρτα ζητώντας ἄδεια νὰ μπῆ. Ἐμπνευση ἀπ' τὸ Θεὸ εἶχε νὰ μπῆ στὴ μέση ἡ γριά Λετίσια, ἡ γυναῖκα του, νὰ τοῦ ἀποκριθῆ πῶς ἄλλαξε ἄλλοιῶτικα — Θεὸς ξέρει — τί θὰ ἐβγαζὲ τὸ στόμα του.

Ἄποκρούστηκε ἐπὶ τέλους μιὰ φορὰ ὁ Μίλιος! Δόξα στὸ Θεό!

Στὰ χεῖλη ὀλονῶν ἀνθιξε ἡ χαρὰ τῆς ἐπιτυχίας. Δὲν ἦταν ὁμως ὀλοκληρωτικὴ, γιατί ὁ ἐχθρὸς συγκέντρωσε τὴ δύναμη κ' εἰτοίμασε τὴν ἀντεπίθεση. Γυρίζοντας τὴν ἄλλη μέρα ἡ γριά ἀπ' τὸ παζάρι, ποῦ πήγε νὰ ψωνίσει, ἀντάμωσε τὸ Μίλιο, ποῦ ἔεπρόβαλε ἀπ' τὴν ἀντίθετη μεριά τοῦ δρόμου. Ἐκανε νὰ τὸν προσπεράσει, μὰ γελώντας ἐκεῖνος μεφιστοφελικά, τὴ σταμάτησε για νὰ τὴν ἀνακρίνει.

— Ἔτσι ὄλες οἱ γριὲς πονηρές, σὰν ἀλεπούδες! Γιατί δὲν τόλεγες καμμιά φορὰ, κυρὰ Λετίσια, πῶς ἡ σκιά μου δὲν καλοβλέπεται στὸ σπίτι σας;

— Για τὸ Θεὸ, Μίλιο, τί θὲς νὰ πῆς, διάφευσε ἐκείνη με προσποίηση: θὲς νὰ σ' ὀρκιστῶ τάχα για νὰ πειστής πῶς ἄλλαξα δὲ ρούχα;

— Μπορεῖ κι' αὐτὸ, ἐπανέλαβε ἐκεῖνος, με περισσότερὴ ἀξιοπρέπεια, μὰ ἐκεῖνο ποῦ με βάζει σὲ ὑποψία, εἶναι γιατί κρατᾶτε τὴν πόρτα κάτω στὸ ἰσόγειο πάντα κλειδωμένη. Εἶπα πῶς κρύβετε στὸ σπίτι σας κανένα ἀπ' τοὺς αἰχμάλωτους, ἐκείνους ποῦ μπόρεσαν νὰ τὸ σκάσουν ἀπ' τὴ γαλαρία, ὕστερα ἀπ' τὸ τελευταῖο μπλόκο τῆς ἀστυνομίας.

— Ναί, ναί! Ἔτσι ἀπαράλλαχτα τότε ὁ θεοκατάρτατος, συμπλήρωσε ἡ γριά, κ' ἔβανε ἐμένα, γριὰ γυναῖκα, νὰ τοῦ κάνω ὄρκο στὰ παιδιά μου, πεθαμένα καὶ ζωντανά, ποῦ κακοχρονάχει!

Κ' ἔκανε τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ μ' ἓνα κίνημα βίαιο, ἀποφασιστικὸ, λὲς για ν' ἀναιρέσει τὸ δεσμὸ τοῦ ὄρκου, ποῦ ἄθελά της ἔκανε!

Τὸ βράδυ δὲ φώναξε τὸν Ἀντώνη στὸ τζάκι, ἀπὸ φόβο μὴν ξαναπήγαινε ὁ Μίλιος. Τί δικαιολογία θάβρισκε τὴ φορὰ αὐτὴ για νὰ τὸν ἐδιώχνη; Ἐνα μέσο ἀμύνης λιγώτερο, τὸ μαρτύριο αὔξαινε!

Μιὰ λύση, Θεέ μου! Δὲ μπορεῖ στὸ τέλος νὰ βρεθῆ μιὰ λύση;

Στὴ ζυγαριά τῆς σκέψης του ἡ ἀπαισιοδοξία ἄρχισε πάλι νὰ βαραίνει τὴν ἐλπίδα. Ὁ ἐφιάλτης ἄρχισε πάλι νὰ ξανακερδίζει ἔδαφος κ' εἰτοιμαζότανε νὰ τοῦ ριχτῆ θρασύτερος. Ἐνοιωσε πῶς ἡ ἐκμηδένισή του τὴ φορὰ αὐτὴ θάτανε σίγουρη! Ποῦ ἦτανε ὁ φύλακας τοῦ ἀγγελοῦ για νὰ τοῦ δώσει ἐνίσχυση;

Χτύπος στὴν πόρτα! Ἄπ' τὸ μισάνοιγμα τὸ γελαστὸ μούτρο τῆς Τζιούλιας κ' ὕστερα ἡ κελαρυστὴ φωνὴ της ποῦ τὸν καλοῦσε για δέιπνο.

— Ἐφυγε ἐκεῖνος», τοῦ εἶπε. Οὔτε τ' ὄνομά του δὲ θέλανε πιὰ ν' ἀναφέρουνε, σὰν τὴν κακὴ ὥρα, μὴν τάχα καὶ ζυπνήσει. Ὁ ἀγγελος τῆς σωτηρίας του τοῦ βρισκόταν πάντα στὸ πλάι. Ἀπὸ τὴν κόλαση ἐνοιωθε νὰ πηδαίει στὸν παράδεισο κι' ἀνάσανε τὴν ἀνακούφιση φυλακισμένου ποῦ τοῦ ἀφαιροῦνε ζαφνικά τις χειροπέδες.

Στὴν κουζίνα ἡ ἀτμόσφαιρα ἦταν ὅλο χαμόγελο. Ἡ σπιτονοικοκυρά του, ποὺ ἔτρεχε δεξιά ζερβά σὰν αὐτόματο, νὰ τοῦ ξαναζεστάνει τὸ φαί ποὺ κρύωσε, ἐνῶ ταῦτο-τόχρονα ἡ γλώσσα δούλεβε:

Κακόμοιρο! Ὑπομονή! Δὲν ἔλεγε ὁ εὐλογημένος νὰ τὸ κουνήσει ἀπόψε! Ὁ ἄντρας μου, ποὺ τὸν συχάθηκε σὰ χάρο, τόσο φουρκίστηκε ποὺ σκεδὸν δὲν τοῦδινε ἀπόκριση! Πῆγε ὕστερα νὰ πλαγιάσει ἴσως ἔτσι ντρεπότανε ὁ ἄλλος καὶ τοῦδινε δρόμο!

Κι' αὐτὴ ἡ κακομοίρα μόνο ποὺ δὲν ἔκλαιε ἀπ' τὴ λύπη της.

—Ὑπομονή, παιδί μου, τοῦ ξανάπε! Ἴσως κι' ὁ Πλάστης δὲν μᾶς τότε ξαναστείλει! Γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ ἀπὸ αὐριο θὰ σοῦ εἰτοιμάζω λίγο νωρίτερα, νὰ παίρνεις τὸ δεῖπνό σου ἀπ' τὶς ἔξι.

Καθόταν ἐκεῖνος δίπλα στὸ τζάκι κι' ἄπλωνε τὶς παλάμες ἀνοιχτὲς πάνω ἀπ' τὴν ὑψωμένη φλόγα. (Δοκίμασε κι' αὐτὸς κάτι νὰ πει ἀπὸ εὐγένεια, μὰ ἡ φωνὴ δὲν ἔβγαине ἀπ' τὸ στόμα του, σὰν τὸ νερὸ ποὺ παγώνει στὴ θρύση. Τί θάλεγε; Πῶς δὲ συγχιζόταν, πῶς δὲν τὸν σκαντάλιζε ὁ Μίλιος;)

Δοκίμασε κι' αὐτὸς κάτι νὰ προσθέσει στὴν κουβέντα ἀπὸ εὐγένεια. Παγωμένη ἡ φωνὴ του στὴν ἀρχή, δίσταζε νὰ βγεῖ, μὰ κατόπι μπόρεσε δειλὰ-δειλὰ νὰ πει πῶς δὲ συγχιζότανε καθόλου. Ὁ Μίλιος δὲν τὸ σκαντάλιζε, κι' ὅλη ἡ ἰστορία δὲν ἦταν παρὰ ἓνα τίποτα.

Μὰ ἔλα ποὺ τὸ μαραμμένο του μούτρο κ' ἡ κομμένη του φωνὴ τὸν πρόδιδαν;

* * *

Τὴν ἐπόμενη βραδιὰ καὶ τὸ καινούργιο σκέδιο τῆς σπιτονοικοκυρᾶς ναυάγησε. Στὶς ἔξι ἀκριβῶς ποὺ εἰτοιμαζότανε γιὰ νὰ τοῦ στρώσει τὸ τραπέζι, μπῆκε τρεχάτη ἡ γρηὰ Λαιτίτσια ν' ἀναγγεῖλει πῶς ὁ Μίλιος χτυποῦσε κιόλας τὴν πόρτα.

—Κατάρα!

Ἄκουσε μιὰ θλαστήμα πίσω του ὁ Ἀντώνης— ἔπρεπε νάταν τῆς σπιτονοικοκυρᾶς— μὰ δὲ βρῆκε καιρὸ γιὰ νὰ γυρίσει νὰ τὴν κοιτάξει στὰ μάτια. Τὸ μπράτσο του ἦταν αἰχμάλωτο τῆς γρηᾶς ποὺ μὲ διήση τὸν πέρασε ἀπ' τὸ σκοτεινὸ διάδρομο στὴν κουζίνα. Ὁ γέρος καθότανε σιμὰ στὴ σόμπα. Χαμογέλασε ποὺ τὸν εἶδε καὶ τοῦ ὑπόδειξε μιὰ τιμητικὴ θέση σιμὰ του.

Θὰ μᾶς θυμάσαι καμμιά φορά, Ἀντώνη, σὰ μὲ τὸ καλὸ γυρίσεις στὴν πατρίδα!

Κ' ὕστερα λίγο νευριασμένα:

—Μὰ τί γίνεται, ρε ἀδερφέ, δῶ πέρα. Ἐγὼ λέω νὰ τοῦ ποῦνε μιὰ καὶ καλὰ νὰ γκρεμοτσακιστῇ. Δὲν τὸν παίρνει ὁ κόρακας πιά; Τοῦλάχιστο νὰ ντραποῦνε γιὰ τὸν ξένο ἄνθρωπο ποὺ βασανίζουν γιὰ λογαριασμό του! Ποῖος ἀπὸ μᾶς πῆγε ποτές νὰ τὸν ἐπισκεφτῇ;

Σκέφτηκε μιὰ στιγμή ὁ Ἀντώνης νὰ κάνει ἀνάκριση, νὰ βρεῖ λεπτομέρειες στὴν ποιότητα αὐτοῦ τοῦ ἀσυνθηκόλητου ἐχτροῦ του. Τί ἀνάστημα ἀρὰ γε νάχε; Ψηλός, λιγνός καὶ δυνατός, ἢ κοντόπαχος ἀσκημάνθρωπος μὲ μουστάκια; Θὰ τὸν κατάβαλλε ἀρὰ γε στὴ δύναμη; Ἐκεῖ ποὺ πέτυχε νὰ μάθει ὡς τώρα, ἦταν πῶς ἦταν συγγενῆς τους. Τίποτα παραπάνω. Ἄν τοὺς ζητοῦσε βέβαια θὰ τοῦ τὸν περιγράφανε σὲ ὅλη του τὴν ἔχταση ἀπ' τὸ ἄλφα ὡς τὸ ὦμέγα. Μὰ ὁ ἐγωῖσμός του κατόπι; Γιατί νάδινε νὰ καταλάβουν πῶς τὸν ἔχτρευόταν, πῶς τοῦ εἶχε κυριέψει ἔστω καὶ τὴν ἐλάχιστη θέση στὸ μυαλό; Ἄχ! τί πνιχτικὴ ἀτμόσφαιρα! Ἀηδία πιά νὰ παίξει τὸ κρυφτοῦλι, σὰν ἓνα παιδάκι!

Κι' ἂν ὁ Μίλιος ἔμπαινε, ἀπόψε, στὴν κουζίνα; Δὲν τὸ ἐλπίζανε. Μὰ γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ ἡ γρηὰ Λαιτίτσια ἔλαβε τὰ μέτρα της. Ἐνα μεγάλο παραβὰ ποὺ εἶχε στὴ σοφίτα τότε δοκίμασε κ' ἐφάρμοξε θαυμάσια στὸ τζάκι. Αὐτὸ ἀπὸ καιρὸ τὸ κράταγαν σθηστὸ— οἰκονομία στὰ ξύλα μὲ τὸν πόλεμο—, τοὺς ἔφτανε μόνο ἡ σόμπα. Ἄν ὁ Μίλιος ἔκανε πρόβα νὰ ξαναρχόταν, θὰ κλείνανε τὸν Ἀντώνη ἐκεῖ μέσα, ὥσπου ἐκεῖνος νάφευγε.

Στὸ δεῖπνο ποὺ τὸν προσκάλεσε σὲ λίγο ἡ γρηὰ Λαιτίτσια γιὰ τὸν τύπο ἀρνήθηκε μ' ἀξιοπρέπεια. Τὸ νοικοκυριὸ τῶν γέρων ἦταν μᾶλλον φτωχικό· ἐνῶ τῆς κόρης τους, μὲ τὸ μύλο ποὺ ἄλεθε καλαμπόκι καὶ σάρι, ἔμοιαζε τώρα στὸν πόλεμο πραγματικὸ χρυσωρυχεῖο.

Ἡ κυρὰ Λαιτίτσια ὅμως τοῦ πρόσφερε ἀγάπη, τοῦ σιδέρωνε καὶ τοῦ μπάλωνε τὰ ρούχα κάθε βδομάδα. Ἄ! αὐτὴ καὶ τὴν ψυχὴ της ἀκόμη τὴν ἔδινε γι'αυτὸν. Τὸν περασμένο μῆνα πόσες φορές δὲν τοῦ εἶχε πάει τρόφιμα στὶς γαλαρίες ἀπάνω ποὺ

κρυβόταν, με τούς άλλους φίλους του, βαδίζοντας στα χιόνια, με κίνδυνο να τη δούνε οί φασίστες απ' τὸ παρατηρητήριο τ' ἀντικρυνοῦ λόφου! Τότες δὲν εἶχε ἐχτιμήσει καὶ τόσο τὴν προσφορά της — ἕνας βοηθὸς ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τὸσους — γιατί δὲν ἤξερε τὴν οἰκονομικὴ της θέση. Μὰ τώρα ἔβλεπε, ξεσκεπάζε τὴν ἀλήθεια! Κεῖνο ποῦ γενναϊόδωρα τούς ἔφερνε, τὸ στερούσε ἀλτρουϊστικά απ' τὸ δικό της στόμα. Τὴν ἀγαπούσε πῶς πολὺ απ' τὴ σπιτονοικοκυρά του, γιατί αὐτὴ τοῦ κρατούσε πάντα συντροφιά. Τὴ συμπαθοῦσε σὰ μάνη κ' ἡ πρώτη δουλειά του σὰν τέλειωνε ὁ πόλεμος καὶ γύριζε στὸ σπίτι του, θὰ τῆς ἔστειλε ἕνα γερὸ μπαξίσι ποῦ νὰ ξεπλέρωσε μὲ τὸ παραπάνω τὴν ὑποχρέωση.

Κυλοῦσαν οἱ ὥρες, μὰ ὁ Μίλιος δὲν ἔφευγε. Εἶχε φέρει καὶ τὸ γιού του ἀπόψε δεκατεσσάρων χρονῶν ἀγόρι ποῦ πάγαινε Γυμνάσιο, γιὰ νὰ τοῦ ζηγήσει, δῆλωσε, καλλίτερα τὰ νέα απ' τὸ ράδιο. Κάτεχε γεωγραφία ἀρκετὴ, τοποθεσίες καὶ πόλεις μὲ τὴν ἀκρίβειά τους. Ἡ μήπως νάταν κι' αὐτὸς δορυφόρος καμουφλαρισμένος τοῦ Μίλιου, ποῦ νὰ τὸν βοηθοῦσε στὴν ἔρευνα;

Νευριασμένη ἡ γρηῃ Λαιτίτσια πῆγε στὴν κουζίνα τῆς κόρης της νὰ κοιτάξει νὰ βρεῖ τρόπο νὰ τοῦ φέροι τὸ φαί του. Τίποτα! Γύρισε μὲ τὰ χέρια ἀδειανά. Ὁ Μίλιος, εἶπε, μὲ τὸ γιό του κρατάγανε ἀντικρυνὲς θέσεις στὰ κοιλώματα τοῦ τζακιού, ποῦ κάθε κίνηση τῶν ἄλλων γινόταν στὴ στιγμή καταληπτή. Ἡ σπιτονοικοκυρά του κάτι δοκίμασε νὰ κάνει στὰ κρυφά, μὰ εἶδε τὰ τέσσερά τους μάτια καρφωμένα ἀπάνω της κι' ἀποτραβήχτηκε. Πῆγαινε ἡ κακομοίρα ν' ἀρρωστήσει απ' τὴ στενοχώρια της! Μὰ ἦταν ὀλοφάνερο πῶς καὶ ὑποψιάζονταν γιὰ νάρχονταί κάθε βράδυ.

Μαρτύριο! Ἀπελπίσια! Φρίκη!

Κι' ὅλη ἡ συζήτησι περὶστρέφονταν διαρκῶς γύρω ἀπὸ τὴν πείνα του! Γιατί δὲν κουβεντιάζαν, βρὲ ἀδερφέ, καὶ γιὰ κάτι ἄλλο; Δὲν τὸ καταλαβαίνανε πῶς τὸν ἐξευτελίζανε, ρωτώντας τον κάθε λίγο ἂν πεινάει; Ἡ μήπως τὸν ἀνακουφίζανε μ' αὐτό; Τὸν κάνανε μόνο νὰ πεινάει καὶ νὰ ὑποφέρει περισσότερο! Ἀηδία! Ἐπρεπε νὰ τοῦ δίνει πιά ἀπ' αὐτὸ τὸ σπίτι ποῦ κατάντησε κορόϊδο! Ἡ μπάς καὶ τὸν πήρανε γιὰ κανένα κουρελὴ ζητιάνο;

Γιὰ τὴν ὥρα ὅμως ἀνάγκη νὰ χαμογελαί. Νὰ μὴ πληγωθῆ τὸ γόητρό του. Νὰ μὴ προδοθῆ μονάχος του πῶς συγχιζόταν κ' ὑπόφερνε! Ἀχ! δὲ μπορούσε πιά! Ἡ μελαγχολία εἶχε καταχτήσει πυκνὰ τὸ πρόσωπό του, κ' οἱ προσπάθειές του νὰ τὴ διαλύσει μοιάζανε ἐκεῖνες τῆς μύγας πιασμένης ἀλύτρωτα σὲ ἀράχυνα βρόχια.

—Κακόμοιρο! Θὰ μὰς θυμάται καμμιά φορά! τοῦ λέγανε σὲ κάθε ἀνάπαυλα.

Δὲν τοὺς ἀπαντοῦσε πιά. Τί νὰ τοὺς ἔλεγε; Πῶς δὲν πεινούσε; Ἀπίστευτο! Τὰ ἔντερα του, ποῦ γουργουρίζανε ἐπαναστατικά, τὸν διαφένδανε.

Ἐξω ὁ οὐρανὸς σὰ βαρυφορτωμένο ἄλογο, ἀγκομαχοῦσε σκεπασμένος μὲ πυκνὰ μαῦρα σύννεφα κι' ἀμολοῦσε, σὰν ἴδρω του στὴ γῆς, χοντρές-χοντρές στάλες βροχῆς, ποῦ χτύπαγαν ρυθμικά, μονότονα, τὸ τζάμι. Ἡ βροχὴ φαίνεται ἐμπόδιζε τὸ Μίλιο καὶ τὸ γιού του ν' ἀναχωρήσουν. Μὰ εἶχαν μαζί τους ὀμπρέλλα καὶ ἀδιάβροχο. Τὸ ξυπητήρι εἶδεινε δέκα καὶ μισή!

Τὸ μεγαλύτερο παιδί τῆς σπιτονοικοκυράς ξανάκανε ἀκόμη μιὰ ἀπόπειρα γιὰ νὰ τοῦ φέροι τὸ φαί, μὰ στάθηκε κι' αὐτὴ δίχως ἀποτέλεσμα. Νὰ ξέραν τούλάχιστο νὰ τοῦ διηγηθοῦνε τὰ πολεμικά νέα;

Ἡ γρηῃ Λαιτίτσια τοῦ ἔφτιαξε στὰ πεταχτὰ ἕνα μῆλο ψητὸ στὰ σίδερα τῆς σόμπας καὶ τοῦ τὸ πρόσφερε μ' ἕνα μαχαίρι στὸ πιατάκι. (Τὸ σφουγγάρι μὲ τὸ ξύδι στὸν κάλαμο γιὰ τὸ σταυρωμένο Χριστό!)

—Κακόμοιρο, νὰ ξεγελᾶσεις τὴν πείνα σου! Ὡστόσο νάρτει ἡ εὐλογημένη ἐκεῖνη ὥρα νὰ γκρεμοσασκιστῆ!

Κι' ὁ γέρο Πέτρος, ποῦ σιωποῦσε τόση ὥρα, ἀφοῦ τράβηξε μιὰ ρουφηξιὰ γερὴ ἀπ' τὸ τσιγάρο του, κι' ἄφησε κατόπι νὰ δραπέτεψαι ἀπ' τὰ ρουθούνια καὶ τὸ στόμα του ὁ καπνός, εἶπε στὸ ἐγγόνι του, τὸ παιδί τῆς σπιτονοικοκυράς :

—Ἡ μαμά σου τὰ φταίει ὅλα! Χτὲς εἶπε πῶς θὰ κανόνιζε τὸν ἄνθρωπο!

—Ναί, παππού! Μὰ ποιὸς τῶλεγε νάρχονταν ἀπόψε ἀπ' τὴς ἔξι;

Θέλησε ν' ἀρνηθῆ τὸ μῆλο ὁ Ἀντώνης. Μὰ ἀπὸ ἀξιοπρέπεια ἢ ἀπὸ πείνα, τὸ δέχτηκε καὶ τὸ ἔφαγε σιγὰ-σιγὰ, κάνοντας το μικρὲς φέτες μὲ τὸ μαχαίρι, ξεχνώντας ἢ μὴν ἔχοντας τὴ δύναμη ν' ἀρθρώσει εὐχαριστίες.

Ἦταν ὀλότελα ἐκμηδενισμένος. Πίστευε πῶς ὅλοι τους, τὸ κάθε τι γύρω του, τὸν σατυρίζανε. Θὰ ἔπαιρνε πιά τὴν ἀπόφαση νάφευγε. Μποροῦσαν κιόλας νὰ τὸν εἶχαν

βαρεθή! Πού μπορούσε να ξέρει αυτός την Ιταλική νοοτροπία; Μπορούσε ακόμη στην πραγματικότητα να μην υπήρχε ούτε κι' ο Μίλιος. Ίσως νάταν ένας ήρωας φανταστικός, εφεύρεση δικιά τους, πού μ' αυτόν τόν βασανίζανε, τού βγάζαν τήν ψυχή κάθε μέρα, όσο πού νά τὸ καταλάβαινε καὶ νάφευγε μονάχος του!

Στὴ σκέψη αὐτὴ τριγύριζε, ἀπομακρυνόταν καὶ πλησίαζε, ἔκανε τελικὸ σταθμὸ ὁ λογισμὸς του. Κόντευαν νὰ τὸν πάρουνε τὰ δάκρυα.

Μόνος! Ξένος κι' ἀδύνατος χειμῶνα καιρὸ στοὺς πέντε δρόμους!...

Μὰ νὰ πού ὁ Μίλιος ἦθε προσωπικὰ σὲ λίγο νὰ τοῦ διαλύσει τίς ἐφιαλτικὲς αὐτὲς ὑποψίες. Φέβγοντας ἀπ' τῆς σπιτινοικοκυρᾶς του στὶς ἔνδεκα καὶ δέκα, εἶδε φῶς μὲς τὴν κουζίνα τῆς γρηᾶς, κ' ἦθε νὰ πεί τὸ «καληνύχτα». Μόλις πού βρῆκαν καιρὸ νὰ τὸνε χῶσουνε στὸ τζάκι καὶ νὰ βάλουν μπροστὰ τὸν παραβά.

Τὶ μαρτύριο! Κλεισμένος στὸ τζάκι σὰν ποντικός στὴν τρύπα του στὸ ἀκουσμα τῆς γάτας. Μὰ τὸ πιὸ σπουδαῖο ἦταν ἡ ἀποκάλυψη πού ὁ Μίλιος ἦτανε μιὰ πραγματικότητα! Κινούμενο πλάσμα σὰν κι' αὐτὸν μὲ ὅσα καὶ σάρκα.

Δοκίμασε νὰ βρεῖ μιὰ χαρμαμάδα νὰ τοῦ κοιτάξει τὴ φάτσα, μὰ δὲν τὸ πέτυχε. Ἄκουγε ὅμως τὴ φωνὴ του. Μιὰ φωνὴ βαρεῖα καὶ συρτή, μὰ δὲν καταλάβαινε γρῦ ἀπ' ὅ,τι λέγανε, γιατί μιλοῦσαν τὴ διάλεχτο τῆς Μπεργασμάσκο. Ἐπρεπε νὰ μιλοῦσε ὀρθῶς. Λιγώτερο κακό! Μὰ τί λέγουν, Θεέ μου; Τί σαχλοκουβέντες ψέλφουνε καὶ δὲν ἔχουν κουράγιο νὰ τελέψουνε;

Ἐξω ὁ ἀγέρας συνάδευε τῶρα τὴ βροχὴ· λίγες στάλες εἰσχωρημένες ἀπ' τὴν καπινοδόχο τοῦ μπασιζίκανε τὸ πρόσωπο.

Ὁ Μίλιος ἔμεινε ὡς ἓνα τέταρτο.

Ὅταν τὰ βήματά του ἀκουστήκανε νὰ σήνουνε στὸ δρόμο, οἱ γέροι σήκωσαν μπροστὰ ἀπὸ τὸν Ἀντώνη, τὸν παραβά!

—Μωρὲ τί κρυφῶνας, ἀλήθεια! Κ' ἡ ἀστυνομία ἀκόμη μὲ δυσκολία θὰ τ' ἀνακάλυφτε! Τί ἔλεγε; Κολοκύθια! Γιὰ τ' ἀλάτι πού δὲ βρίσκεται στὴν ἀγορά, τὴν ἀξία τοῦ κρέατος πού ἀνεβαίνει στὸ λαθρεμπόριο!...

Ἐξισε τὸ κεφάλι του ὁ Ἀντώνης καὶ χαμογέλασε, μὰ μὲ μεγάλη προσπάθεια. Ἡ σπιτινοικοκυρὰ του ἀπ' τὴν πόρτα τὸν καλοῦσε γιὰ δεῖπνο. Ἡ ὥρα ἔνδεκα καὶ εἰκοσιπέντε!

* * *

Τρεῖς μέρες συνέχεια δὲν πήγαινε τὰ βράδια πού τὸν καλοῦσανε γιὰ δεῖπνο. Κακόκεφος, μέρα καὶ νύχτα ξαπλωμένος στὸ κρεβάτι, ἔβαζε ὅλους σ' ἀνησυχία. Προφασιζόταν πῶς τὸν πόναγε τὸ στήθος, ἓνα ξαφνικὸ κακὸ πού τοῦ ἔσεκιζε τὰ πλεμόνια σὰ ξυράφι. —Κρυολογήματα, τοὺς ξήγησε, πού τοῦ κολλήσανε στὴ στρατιωτικὴ του ζωῆ. Πόσες φορὲς δὲν κοιμηθῆκανε στὰ χιόνια μὲ σκέπασμα μονάχα μιὰ κουβέρτα καὶ τὸ παλτό! Τὸ καλοκαίρι οἱ πόνοι του ναρκώνονταν καὶ κρύβονταν, μὰ τὸ χειμῶνα, μὲ τ' ἀπότομο κρύο, παίρνανε ξανὰ ζωὴ καὶ τὸν παιδέβαινε. Κι' ἄς ἦταν τὸ σαρὰκι πού τὸν ἔτρωγε ὁ Μίλιος ὁ προμηθεύτικος αὐτὸς πού δίχως οἶχτο καὶ διακοπὴ τοῦ ἔσεκιζε μερουνχτίς τὸ σηκῶτι. Στὸ στρατὸ μόνο μὲ τὸν πόνο μποροῦσαν νὰ ξεγελοῦνε καὶ τοὺς πιὸ ἐμπειροὺς γιανοτροὺς σὰν ἡ ψυχὴ τους πεθυμοῦσε λίγη ἀνάπαψη κ' ἡσυχία μέσα στὰ κρεβάτια τοῦ νοσοκομείου, μὲ τ' ἄσπρα, ὀλοκάθαρα σεντόνια καὶ τίς ξανθομαλλες δροσάτες ἀδελφές νὰ τοὺς περιποιούνται! Ὁ πόνος δὲ θεωρεῖται, οὔτε μετριέται στὸ σφυγμὸ ἢ μὲ τὸ θερμόμετρο. Μὰ μήπως πόνος δὲν ἦταν κι' αὐτός; Ἡ προσποίηση του ἄλλωστε ἦταν ἀθῶα. Κέρδος δὲν τούφερνε κανένα καὶ τότε ζήμιωνε στὸ φαί. Ἄφηνε τὸ πιάτο ἀνέγγιχτο ἢ μισοαδειασμένο τίς περισσότερες φορὲς, γιὰ νὰ δικαιολογήσει τὴν ἀνορεξία καὶ τὴν κακοκεφία του. Θεέ μου, γιατί νὰ μὴν ἀρρωστοῦσε στὰ σοβαρά; Στὸ στρατὸ ἦταν πολλοὶ πού παίρναν σύφιλη κι' ἄλλες γυναικείες ἀρρώστειες θεληματικά, ἄλλοι πού προτιμοῦσαν μιὰ πληγὴ, ἓνα μικρὸ ἀκρωτηριασμό, φτάνει νὰ βγαίνουν ἀνάπνοι κι' ἀνεπιθύμητοι! Ἡ κομωδία ἔμπαινε στὴ δεύτερη τῆς πράξης. Παθητικὴ ἀντίσταση κ' ἥττοπάθεια! Δῆμιος καὶ θῦμα ὁ ἑαυτός του!

Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἔλπιζε νὰ πετύχει μιὰ καλὴ συνθηκολόγηση μὲ τὸ Μίλιο! Δὲν τὸν ἔβριζε πιὰ, δὲ βλαστημοῦσε, δὲ φοβέριζε. Κλείστηκε στὸν πόνο του, σὰ βορποκίνητος στὸ κελλί του πού ἀναμῆνει ἀγωνιώδικα μιὰν ἔχταχτη χάρη. Μὰ ὁ Μίλιος, τί ἀσυγκίνητος ἔχτρος! Καὶ τίς πρώτες βραδυὲς πού ἔλειψε ἀπ' τὸ δεῖπνο, ἐξακολουθοῦσε νὰ πηγαινοέρχεται σὰν πρῶτα!

Δὲν τούμενε, λοιπόν, ἄλλη διέξοδο ἐξὸν ἀπ' τὴ φυγὴ.

«Τὸ κακόμοιρο!», ἀναλογιζόταν ἡ σπιτινοικοκυρὰ του. «Καὶ τί ξέρομε ἐμεῖς νὰ κάνουμε; Σάμπως καὶ βρίσκεται τίποτα στὰ φαίμοκεῖσ ν' ἀγοράσει κανεὶς τῶρα μὲ τὸν πόλεμο;»

“Αν καλούσαν πάλι τὸ γιατρό ; Ὑπῆρχε ὁ φόβος μὴν τοῦ ξέφευγε κανένας λόγος καὶ προδίδονταν ὅλοι τους. Μὰ δὲ μπορούσαν πάλι ν’ ἀφήνανε τὸ ξένο ἄνθρωπο νὰ παιδεύεται ἄρρωστος στὸ σπῆτι τους ; μπορούσε ἀκόμη — μὴ γένοιτο, Θεέ μου ! — καὶ νὰ πέθαινε ! Δὲν ἦταν πολλές μέρες πού στὸ γειτονικό τους χωριὸ ἕνας Γιουγκοσλαύος αἰχμάλωτος πέθανε μὲ περιπνευμονία. Στὸν Ἀντώνη δὲν ἀναφέρανε οὔτε λέξη μῆπως τὸν ἀποκαρδιώσαν. Θὰ περιμέναν δυὸ-τρεῖς μέρες, λοιπόν, κι’ ἂν βλέπανε πὼς ἡ κατάστασή του χειρότερη, θὰ ψάχναν γιὰ γιατρό.

Ὁ Ἀντώνης ἀπόρριψε μιὰ τέτοια πρόταση. Δὲν ἦταν δὰ καὶ γιὰ θάνατο ! Τὸ κλίμα ἢ αἰτία ! Λίγη ἀδιαθεσία, πού γρήγορα θὰ τοῦ περνοῦσε. (Κι’ ἀλήθεια, τί μπορούσε νὰ τοῦ κάνει στὴν περίπτωση αὐτὴ ὁ γιατρός ; Νὰ βγάλει τὸ Μίλιο ἀπ’ τὴ μέση ; Ποῦ τοῦ περνοῦσε !).

Στὴ γρηὰ Λαιτίτσια, πού τοῦ ἔφερε τὸ παγοῦρι μὲ τὸ ζεστὸ νερὸ γιὰ νὰ κρατάει ζεστασιά στὸ στῆμα, ἐξομολογήθηκε ἐμπιστευτικά τὴν ἀπόφασή του νὰ φύγει. Ἀρκετὸ βάρος τοῦς εἶχε δώσει, εἶπε — τριανταπέντε μέρες φιλοξενία — δὲν ταίριαζε νὰ κάνει περισσότερη κατάχρηση τῆς καλωσύνης τους. Κατὰ πού θὰ τραβοῦσε θὰ σκεφτότανε ὁ ἴδιος τίς ἐπόμενες δυὸ μέρες. Γιὰ τὴν Ἑλβετία βέβαια, ὄχι ! Τὰ σύνορα ἦταν πιὰ κλειστά, κι’ ὅσοι τὸν τελευταῖο καιρὸ δοκίμασαν νὰ τὰ διαδοῦν πιαστήκανε ἀπ’ τὰ φυλάκια τῶν Γερμανῶν. Τούμνε νὰ διαλέξει γιὰ τὴν Κάτω Ἰταλία ν’ ἀνταμῶσει τοὺς δικούς του, πού πολεμοῦσαν στὸ Κασσίνο, ἢ γιὰ τὴ Γιουγκοσλαυία. Γιὰ τὸ καλὸ πού τοῦ κάνανε δὲν εὔρισκε λόγια νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ. Θάξιζε νὰ τοὺς ἔφτιαχνε εἰκόνα καὶ νάναβε μπροστὰ τῆς μερόνυχτα καυτῆ ! “Ἐλπίζε ὕστερα ἀπ’ τὸν πόλεμο — ἂν ἡ μοίρα τὸν ἀφνε ζωντανὸ — κάτι νάκανε γι’ αὐτούς. Ἴσως καμμιά φορὰ ἀκόμη νὰ ἐρχόταν νὰ τοὺς ἀντάμωνε.

Τὸν ἄκουγε ἡ γρηὰ σιωπηλῆ ; μὰ σὰν τέλειωσε, ξέσπασε στὰ κλάματα.

— Νὰ φύγει ! Καὶ πού θὰ πήγαινε μὲ τέτοιο καιρὸ ; Ἐκατὸ μονάχα μέτρα στὴν ἀσφαλτόστρατα καὶ θὰ τὸν γραπῶνανε οἱ Γερμανοί. Νὰ ἦτανε τοῦλάχιστο καλοκαιρί ; Μὰ μὲ τέτοιο κρύο... Ἡ μήπως ἀμφέβαλλε τόχα γιὰ τὴν ἀγάπη τους ;

Καὶ σίμωσε τὴν καρέκλα τῆς στὸ προσκεφάλι του.

Συγκινημένος ἐκεῖνος τῆς πήρε τὸ μικρὸ τῆς χέρι καὶ τὸ φιλοῦσε μὲ στοργή. “Ἦθελε νὰ ζηγήσει, νὰ πει πολλά, μὰ δὲν ἔβρισκε λέξεις νὰ συναρμολογήσῃ. Διάβαζε τὴν εἰλικρίνεια τῆς ψυχῆς τοῦς στὸ κάθε τι πού κάναν γι’ αὐτόν. Ἦθελε νὰ ἐξωτερικέμῃ, νὰ πει πὼς ἔφταιγε «κείνος» (ὁ Μίλιος !), μὰ ἦτανε μικροπρέπεια. Περιοριζόταν κι’ αὐτὸς νὰ δακρῦζε.

— Ἡ μπᾶς — ξανάρχισε πάλι ἡ γρηὰ — σὲ σκανταλίζει κ’ ἐσένα, ὅπως ἐμᾶς, ἐκεῖος ὁ καταραμένος ὁ ξάδερφος, πού κακὸ χρόνο νάχει ! Νάξερεις πόσο δαιμονιζόμαστε !....

Τὴ νύχτα δὲ μπόρεσε νὰ κοιμηθῆ. Οἱ δυὸ ἄνθρωποι, πού ἦταν θρονιασμένοι μέσα του, ξανάρχισαν τὴν τρομερὴ τους πάλη. Τὸν κρατοῦσανε διαιτητῆ τοῦς ἄγρυπνο. Ἐπρεπε νὰ διαλέξῃ : Νὰ σφίξει τὴν καρδιά του — νὰ μπορεῖ ν’ ἀνέχεται τὸν ἑαυτό του караγκιόζη, νὰ ἐξουθενώνεται ἀπ’ τὸ Μίλιο, ἢ νὰ πάρει τὴ σκιά του καὶ νὰ τραβῆσι στὸ ἄγνωστο, νὰ καθησυχάσουν τὰ νεῦρα του !

Θὰ προτιμοῦσε τὸ δεύτερο.

Λυπότανε, ἀλήθεια, ἐξαιρετικά πού θάφευγε, μὰ φταίγανε λίγο κι’ αὐτοί ! Κοιτώντας τον νὰ γίνεται ψυχικά ἕνα σκουπίδι, γιατί δὲν τοῦ σηκώνανε ἀπ’ τίς πλάτες ἕνα τέτοιο ἀσῆκωτο γομᾶρι... Νὰ τὸν διώχνανε στὸ κάτω-κάτω. “Ἐνα καπέλο δυὸ κεφάλια δὲ χωρᾶ. Αὐτὸς ἢ ὁ Μίλιος !

Καὶ τώρα, πὼς θάφευγε ; Ἦθελε νὰ κρατήσῃ τὴν ἀξιοπρέπειά του ψηλά, ἀπαράλλαχτα ὅπως τὴν ἐποχὴ πού τοῦς γνώρισε : μὴν τότε παίρνανε γιὰ κανένα τυχοδιώχτη ἀχάριστο ! Οὔτε νὰ καταλάβαιναν πὼς ἐλατήριο τῆς φυγῆς του ἦταν ἡ ἀπέχθειά του γιὰ τὸ Μίλιο ! Δὲ μπορούσε δὰ νὰ τοὺς προσάψει καὶ τὴ μοιφή πὼς δὲ διῶξαν ἕνα συγγενὴ γιὰ χατήρι του !

Στὸ τέλος βρῆκε. Νά ! Δὲ θὰ τοὺς ἔλεγε γρῦ ! Ὁ ἀπέφευγε νὰ τοὺς ἀποχαιρέτησῃ, γιὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπ’ τὴν ἀντίδρασή τους. Αὐτὸς ἕνας, ἐκεῖνοι πολλοί. Θὰ δραπέτευε νύχτα καὶ μάλιστα τὴν αὐριανή, ἀφήνοντας τὸ μπόγο μὲ τὰ ρούχα γιὰ πλῆσιμο στὴν κατοχὴ τῆς γρηᾶς καὶ μιὰ ἐπιστολὴ συγκινητικὴ, πού νὰ τοὺς ἔκανε νὰ κλαῖνε ! “Ὡ, ἦτανε μάστορς γι’ αὐτό ! Τὴν Ἰταλικὴ στὸ γράψιμο τὴν κάτεχε καλλίτερα ἀπ’ αὐτούς.

Καὶ τελευταία, πού θὰ πήγαινε ;

Τόσο πολὺ δὲ γνοιαζότανε γι’ αὐτό. Βγαίνοντας ἕνα-δυὸ χιλιόμετρα ἀπ’ τὸ

χωριό, θά διάλεγε όρίζοντα καί θά τραβούσε. Δέν πίστευε νάβρισκε όλο Μίλιους στό διάβα του νά τόν κυνηγούνε!

* * *

Τήν άλλη μέρα τ' απόγεμα μπήκαν στήν κάμαρά του ή σπιτονοικοκυρά μέ τόν Τζοβάνη τόν μωρουδάκι της, τριάμισυ χρονώ, καί τή Τζούλια. Μάθανε, είπε ή σπιτονοικοκυρά, πώς θάφευγε, καί τούς πήρανε όλους τά κλάματα στό σπίτι. Κι' αυτή ή ίδια πιό πολύ, κι' ας ντρεπότανε μπροστά του νά μιλήσει. Μά κι' ή Τζούλια τόν ίδιο, όλα τά παιδιά μαζί. "Όχι! Ποτέ! Δέ θά τόν άφηναν νά φύγει!

Ταράχτηκε εκείνος μιά στιγμή. Πρόδωσε, λοιπόν, τόν μυστικό του ή γρηά Λαιτίτσια; Ή σπιτονοικοκυρά του κρατούσε μιά έφημερίδα. Τήν αγόρασε έπίτηδες γιά νά του δείξει μιά είδηση, εκεί πού έγγραφε γιά τή σύλληψη δεκαοχτώ συνάδερφων του αϊχμαλώτων πού κρύβονταν σ' ένα σπίτι, σ' ένα χωριό, έξι χιλιόμετρα μόνο μακρυνά. Κάφανε τόν σπίτι οί Γερμανοί μέ τούς φασίστες κι' ώδηγήσανε δεμένους τούς νοικοκυραίους στή φυλακή. Μπορούσε καί νά τούς ντουφέκιζε τόν στρατοδικείο, λέγανε. Πόλεμος είν' αυτός! Κι' ακόμη ένα άλλο, ένα νεαρό παιδί— Θεέ μου, από πού λέγανε πώς ήταν... ά, θυμήθηκα... Γιουγκοσλαύος —, τόν πιάσανε σήμερα τόν πρωί εκεί πού τούδινε ό φούρναρης ψωμί μέ τόν δελτίο. Είχανε του κακόμοιρου τά χέρια κλειδωμένα στις χειροπέδες, ριγούσε τόν κορμί του απ' τόν κρύο κ' έκλαιε πού τόν σέρνανε πρós τόν σταθμό του τραίνου. Παρά τρίχα νάβρισκε τόν μπελά του κι' ό φούρναρης.

"Άκουγε ό Άντώνης σκεπτικός, χωρίς νά έκφράζει καμμιά άποψη. Οί σκέψεις του είχαν μπερδευτή σα νήματα. Μίλησε ύστερα ή Τζούλια. «Ό Μίλιος, είπε, δέ θά τούς ένοχλούσε πιά. Έκει πού δούλευε σήμερα τόν πρωί γλαστρесе καί του έσπασε τόν πόδι. Τόν πήγαν στό νοσοκομείο σέ κακή κατάσταση!...».

— Συφορά πού βρήκε τόν ξάδερφο, πρόστεσε κ' ή σπιτονοικοκυρά. Ντροπή σου, Τζούλια, νά γελάς! Τί θ' άπογίνει ή κακομοίρα ή γυναίκα του μ' έξι παιδιά!... Μάς ένοχλούσε τόσο, στ' αλήθεια, μά μπορεί καί νά μην τόν καταλάβαινε. Λιγάκι φλύαρος είναι, μά στό θάθος έχει καλή καρδιά!...

Με μεγάλη δυσκολία μπόρεσε νά κρατήσει τή χαρά του ό Άντώνης. Λίγο καί θά ξεσπούσε σέ θριαμβευτικό γέλιο! Ό Μίλιος ακίνδυνος! Τιμωρός του ήτανε τάχα ό φύλακας του άγγελος, ή μήπως πέτυχε τ' άκόντιο καμιάς από τίς τόσες κατάρες, πού του ξεστομίζανε κάθε στιγμή όλοι τους;

Πήρε τόν μικρό Τζοβάνη στήν άγκαλιά του, τόν φίλησε καί τούπε πώς δέ θάφευγε μόνο γιά χατήρι του.

Στό δείπνο πού κάθησε στήν κανονική ώρα, στις έξήμισυ, άφησε γιά τελευταία φορά τόν πιάτο μισοαδειασμένο απ' τόν φαί του, νά μη προδοθή ή χαρά του καί τού πληγωνόταν ή άξιοπρέπεια...

ΠΑΡΙΣ ΛΑΓΚΑΔΗΣ

ΧΩΡΙΣΜΟΣ

Προχτές, σά μ' έχαιρέτισε καί μουπεν «Έχε γειά!»
Καί τρυφερά μου έσφιξε τόν χέρι μου τόν κρύο,
Τά μέλη μου παράλυσαν στό βλέμμα του τόν θείο.
Νά κρατηθώ δέ μπόρεσα καί σύρτηκα μακρυνά!

"Όχι, δέν είναι, στή ζωή, μιά ώρα πιό σκληρή,
Μιά ώρα πού τά δάκρυα πικρότερα κυλάνε,
Πού ή φύση όλη γύρω μας πενθει μέ τήν ψυχή μας;
Δέν είναι από τού χωρισμού πικρότερη στιγμή!

Σπαράζει, ώιμέ, τά στήθεια μας βαθειά μιά τρικυμία,
Πού νά θουλιάξει άποζητᾶ τόν πλοιο τής χαράς μας,
Καί πλημμυρίζει τήν καρδιά μιά θλιθερή πικρία,
Όταν ό φίλος τής ψυχής φεύγει καί πάει μακρυνά μας.

"Όχι, δέν είναι, στή ζωή, μιά ώρα πιό σκληρή,
Μιά ώρα πού τά δάκρυα πικρότερα κυλάνε,
Πού ή φύση όλη γύρω μας πενθει μέ τήν ψυχή μας;
Δέν είναι από τού χωρισμού σκληρότερη στιγμή!

ΕΛΕΝΑ ΒΑΡΛΑΑΜ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ

Δ Η Μ Ω Ν Α Σ Σ Α (*)

- ΤΡΟΦΟΣ Στο χέρι μου, Δημώνασσα, ἀποκούμπα.
(Μπαίνουν μέσα Δημώνασσα καὶ Τροφός.)
- ΧΟΡΟΣ
"Ὅπως ὁ βράχος, δέχεται τὸ χτύπημα
ξεριζωμένης ἀπ' τῆς πόρτα ἰτιάς
ἀμίλητα, ἔτσι τούτῃ τὸ καινούριο
τῆς μοίρας χτύπημα εἶδε. Μὰ μηνάει
αὐτὸ καινούριες μπόρες φοβερές,
γιατὶ ἀξεθύμαστος φουντώνει ὁ πόνος
καὶ σ' ἔργα πέφτει σφαλερά, μὲ μέτρο
καλὰ μελετημένο ἀπὸ προτοῦ.
(Μπαίνει ἕνας γέρος.)
- ΕΝΑΣ ΓΕΡΟΣ
Ἐξήντα κύκλους εἶδε ὁ Μᾶης, ἀφότου
τέτιες πλημμύρες ἡλίου στὸν αἰθέρα
εἶδα ν' ἀνθίζουν. Κι' ἔμαθα τὸ μίλημα
τῶν ἴσκιων καὶ τῶν κλώνων σ' ἄλλους τόσους,
καὶ χάρηκα τὸ γύρισμα στὴν πόλη,
στὸ σπιτικό π' ἀχνίζει τὸ τραπέζι,
φροντίδα τῆς συμβίας μου ποῦ γλυκόλαλη
στὴν πόρτα καρτεροῦσε νὰ φανῶ.
Κι' ἔξαφνα πένθη τοῦ σπιτιοῦ μου ἀντίκρουσα
κι' ἀρρώστιες ξαφνικές, μὰ τέτιος κόμπος
δὲ δέθηκε ποτὲ μὲς τὸ λαιμό μου.
Στὴν πόλη νὰ συμβαίνουνε κακά ;
Κάτι μυρίζει στὸν ἀγέρα γύρω.
"Ὡ! δὲν γελιέται ὁ γέρος, τοῦ προδώνει
κι' ἄθῶα ἀκόμα κίνηση πολλά.
"Ἄς μῶ σ' ἀνάκτορα. Μπορεῖ νὰ μάθω.
(Μπαίνει μέσα ὁ γέρος.)
- ΤΡΟΦΟΣ "Ὡ! Θεοί, συμφορές!
- ΧΟΡΟΣ Τί συμβαίνει ;
- ΤΡΟΦΟΣ "Ὡ! Δημώνασσα, μ' ἄπρεπο θάνατο.
Βοηθήστε, γυναῖκες.
- ΧΟΡΟΣ Στὰ σπίτια
τῆ Δημώνασσα ἀκούω νὰ φωνάζουν.
Τὴν τροφὸ ξεχωρίζω νὰ θγαίνει.
(Βγαίνει ἡ Τροφός.)
- ΤΡΟΦΟΣ Τρισαλλοί! Συμπολίτες, ρημάχτηκε
ἡ κορφή τοῦ λαοῦ μας, σὰ δάσος
στοῦ βουνοῦ τὴν κορφή ποῦ τὸ θέρος
πυρκαγιά στὰ ξερόκλαδά του ἄναψε.
- ΧΥΡΟΣ Τί συμβαίνει ; Γιὰ μίλα ξεκάθαρα.
Μὲ τρομάρες πληθαίνουν τὰ αἰνίγματα.
- ΤΡΟΦΟΣ Μὲ θηλιά τῆ ζωῆ της σταμάτησε
ἡ Δημώνασσα, ἄλλοι! Τρισαλλοί μου!
- ΧΟΡΟΣ Συμφορὲς ἀμελέητες πάλι
στὸ κεφάλι μᾶς βρίσκουν. Μὰ πὲς μου
πῶς αὐτὸς ὁ χαμὸς ξετυλίχτηκε;
- ΤΡΟΦΟΣ Σὰ μπήκαμε καὶ πήγαινε γαλήνια
πρὸς τὸν κοιτῶνα, ὅπως κατάρτι πλοίου

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος.

π' ακούνητο σπαθίζει τὸν ἀγέρα
 ὅταν τὸ κύμα ἀλκυονίδες μέρες
 στὸν κόρφο τοῦ πελάγου ἀποκοιμίζου,
 μὲ πρόσταξε μ' εὐγένεια στὸ κελλάρι
 τονωτικὸ πιστὸ νὰ φιάξω, τὶ ἔνοιωθε
 τὴν καρτεριά της πιά νὰ λιγοστεύει.
 "Ἐτρεξα ἐγὼ μὲ προθυμιά. Γυρνώντας
 μὲ τὸ πιστὸ σὲ λίγο τοῦ κοιτώνα
 μάτια χτυπῶ τὴν πόρτα. Μιά ὑποψία
 σὰν ἀστραπή μοῦ φώτισε τὸν νοῦ
 καὶ βοηθοὺς καλώντας παραβίασα
 τὸν ἅγιο χώρο. Μὰ τὰ μάτια τί εἶδαν
 λιγοθυμῶ νὰ δηγηθῶ. Νυφιάτικα
 ντυμένη νὰ κρεμιέται ἡ Δημόνασσα
 ἀπὸ σκοινὶ διπλόθλο, καθὼς
 πλατάνου κλώνος ποῦ τ' ἀστροπελέκι
 ἀπόκοψε. Κι' οἱ δοῦλες ξεκρεμάσαν
 τὸ σῶμα τὸ μισόζωο καὶ στὸ στῶμα
 τ' ἀπόθεσαν, ἐνῶ μὲ δάκρυα τὸ κεφάλι
 τῆς ἔλουζα ἀλμυρὰ μοιρολογώντας.
 Κι' αὐτῆς τὰ γουρλωμένα μάτια κοίταζαν
 τὸν οὐρανὸ τοῦ κρεβατιοῦ μὲ πείσμα.

ΧΟΡΟΣ

Δὲν ἀπαρνήθηκε τοὺς νόμους τῆς πατρίδας!
 Γιατί κι' ὁ λόγος ποῦ ἀπαρνιέται στέκει
 δίπλα στὶς ἄνομες κι' ἀνιερές πράξεις.

ΤΡΟΦΟΣ

'Ἄλλοι καὶ τρισᾶλλοί! Βασίλισσά μου.
 (Μπαίνει μῆσα ἡ Τροφός.)

ΧΟΡΟΣ

"Ἄς φροντίσω τῆς πόλης τὰ ἡνία
 νὰ κρατήξω, τὶ τ' ἄξαφνο τῶρα
 παραλύει τὶς ὁρμές τοῦ λαοῦ,
 ποῦ σὲ λίγο ἢ συνήθεια θ' ἀνάψει.

(Τέλος).

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ.

Χ Ρ Υ Σ Η Ε Λ Π Ι Δ Α

Χρυσὴ ἐλπίδα! ὦ, πῶς ἀργοπεθαίνουμε
 σὲ χίμαιρες πνιγμένοι,
 ζητιάνοι τῆς ζωῆς σὲ δρόμο πολυσύχναστο,
 σὰν φύλλο πούπεσε στὴ γῆς
 μέσα στὸ καλοκαίρι...

Νειότη γλυκειά! ὦ, πῶς φυτοζωοῦμε
 μέσ' τὸ σακάτικο κορμί,
 κουρσάροι τῶν παθῶν, σὲ τείχη ἀπροσπέλαστα,
 ὅπου ἡ σημαία τῆς μοίρας
 μὲ σάλπισμα θουβὸ μᾶς ὀδηγεῖ!...

Ε Ρ Ω Τ Η Σ Η

—Γοργὸ ποτάμι, ἄγριο, ποῦ πέφτεις ἀπὸ τὸ θουνοῦ
 καὶ τρέχεις τὸν κατήφορο, μὲ ὀρμὴ κυνηγημένο,
 ποιά φλόγα, πέσμου, νὰ κινεῖ
 στὰ σωθικά σου τὴ μεγάλη μηχανή ;

—Στὴν ἐπιφάνεια ἰδέα, σκέψη, νοῦς μὲ παφλασμὸ
 σταγόνες τοῦ νεροῦ κτυπιούνται.
 Μὰ εἶν' ἡ καρδιά τὸ θᾶρος ποῦ νικᾷ
 κι' ἐγὼ τὸ πλοῖο, ποῦ κείνη κυβερνᾷ.

Σ. Π. Χ.

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΕΥΘΥΝΕΣ

Ἡ ἀξημέρωτη νύχτα τῶν χαλεπῶν καιρῶν μας πάει νὰ πνίξει πάλιν κάθε πίστη καὶ κάθε ἐλπίδα — ὅ,τι δηλαδή μπόρεσε ν' ἀναστήσει μέσ' ἀπ' τὸ γδοῦπο τῶν χαλασμάτων τοῦ τελευταίου πολέμου ὁ πόνος καὶ τ' ὄνειρο. Ἡ προχθεσινὴ φρίκη, ποῦ δὲν πρόκανε νὰ ξεχαστῆ, ἄρχισε κιόλας νὰ σμίγει μὲ μιὰ καινούργια δοκιμασία ποῦ ὀλοένα καὶ γίνεται πιὸ σκληρὴ καὶ πιὸ ἐφιαλτικὴ. Ὁ ἄνθρωπος παλαίει παντοῦ καὶ παντοῦ ἐκδιάζεται καὶ ὑποχωρεῖ. Ἄλλου τότε χτυπάει τὸ πολυβόλο καὶ ἄλλου τότε θερίζουν οἱ ἀντινομίαι καὶ οἱ ἀντιδράσεις. Προδομένος καὶ τραγικὰ διχασμένος μάταια πασπατεύει στὸ ζόφο, καὶ ὦρα τὴν ὦρα λὲς καὶ θ' ἀδράξει τὴν ἀπόγνωση ποῦ τὸν παραμονεύει...

Καιρὸς γιὰ κατανομὴ εὐθυνῶν δὲν ὑπάρχει — οὔτε καὶ ποῦ θὰ ἐξυπηρετοῦσε ἄμεσα μιὰ τέτοια ἀπόπειρα. Ἄλλωστε μάς εἶναι γνωστὸς ὁ θύτης. Εἶν' ὁ ἴδιος αὐτὸς ποῦναι καὶ θῆμα — ὁ ἄνθρωπος. Οἱ παραλείψεις του τραυματίσανε καὶ μπερδέσανε τὴ μοίρα του καὶ τὸν κάνανε δυνάστη τοῦ ἑαυτοῦ του. Ὅ,τι ξέχασε, ὅ,τι ἀρνήθηκε, ὅ,τι μείωσε, ὅ,τι ὑπερέβαλε, ὅ,τι παραβίωσε καὶ κατηλεύθηκε τὸν ἐκδικήθηκαν. Τοῦ ἐρείπωσαν τὴ συνείδηση, τοῦ θλόωσαν τὸ νοῦ καὶ τὰ μάτια, τοῦ μόλυναν τὴν ψυχὴ καὶ τὸ ρίξανε στὸ χάος...

Ἐνα ἔρεισμα ἀναζητοῦμε ὅλοι τὴν πικρὴ τούτη ὥρα. Μ' ἀγρυπνὴ ἀγωνία καὶ ἀνησυχία τριγυρνᾶμε γύρω ἀπὸ κανόνες καὶ ἀξίες γιὰ τὸ ξανάφτιαγμα καὶ τὴν ἰσορροπία τῆς ζωῆς μας. Μὰ ἡ ἀπάτη ποῦναι τόσο νωπὴ δὲ μᾶς δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ σταθοῦμε πουθενά... Παντοῦ σχήματα ξεβροντισμένα καὶ ἰδέες ὑπόλογες.

Μὰ ἡ δίνη τῶν πικρῶν καιρῶν δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πνίξει τὸ πᾶν. Οἱ βαρυχειμῶνιες ποῦ μαστίζουν κάποτε τὸν κάμπο μπορεῖ νὰ ξεριζώνουν καὶ νὰ παρασύρουν. Δὲν πετυχαίνουν ὅμως νὰ συνθλίψουνε καὶ τὰ σπλάχνα τῆς γῆς, ποῦ πάντα κάποιο σπῆρο θὰ κρατήσουν — ἔτοιμο, στὴν ὥρα του, νὰ πιάσει, ν' ἀνθίσει καὶ νὰ καρπίσει.

Τὴν ἴδια ἀλήθεια δέχεται καὶ ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου. Γνώρισε καὶ αὐτὴ μπόρες πολλὰς καὶ εἶδε συχνὰ τὸν ἥρωά της νὰ γονατίζει καὶ νὰ σβῆνει. Ἀργὰ ἢ γρήγορα, ὅμως, τὸ βοηθοῦσε ν' ἀ-

νακαλύπτει κάποια δύναμη ποῦ τὸν ξανάριχνε στὴ ζωὴ γιομάτο ἀπὸ θάρρος καὶ πνοὴ δημιουργικὴ. Μιὰ δύναμη ποῦ οὐδέποτε λυγίζει καὶ ποῦ ὅσο δοκιμάζεται θρέφεται καὶ θεριεύει. Ἡ δύναμη ποῦ λέγεται Πνεῦμα. Μόνο ποῦ δὲν πρέπει, ἀπὸ τὴ φύση του, νὰ περιμένει τὴν ὦρα του σὰν τὸ σπῆρο τῆς γῆς. Ἐχει ὑποχρέωση νὰ τὴ διεκδικήσει. Νὰ μαζέψει ἀπὸ παντοῦ τὶς οὐσίες ποῦ δίνουν ζωὴ καὶ φῶς καὶ νὰ κοτέβει γιὰ νὰ ξεδιαλύνει τὶς τύχες τῶν ἀνθρώπων, νὰ παλέσει καὶ ν' ἀνέβησει.

Μπορεῖ νὰ κουράστηκε καὶ αὐτὸ καὶ ν' ἀηδίασε πολὺ. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος δὲ δίστασε, τελευταῖα, νὰ τὸ πλήξει καὶ νὰ τὸ ἐξευτελίσει. Τόσους πίσω ἀπὸ τὰ πάθη του, τόκανε προθήκη συμφερόντων, τόνισε στὸ βόρβορο τῶν ἀσχημιῶν του, τὸ ἀρνήθηκε καὶ τὸ προπηλάκισε. Ὅμως, εἶπαμε, οἱ δοκιμασίες τὸ ζωντανεύουν. Ὁ πόνος τοῦ ἀναστήνει τὴν ἐγνοια. Κι' ἡ ἀγωνία τοῦ ἀνοίγει πάντα δρόμο. Μόνο ποῦ σήμερα θὰ πρέπει νὰ ἐγκαταλείψει τὸ πεζοδρόμιο γιὰ ν' ἀποβάλλει τὴ λάσπη ποῦ τοῦ φιλοδῶρησαν οἱ παρύτες καὶ νὰ τραβήσει μπρὸς γιὰ νὰ μπεῖ στὴν προφυλακὴ τῶν ἀνθρώπων. Νὰ διεκδικήσει, στὴν ἀνάγκη, τὴν πρωτοπορεία. Γιὰ νὰ μᾶς βγάλει ἀπὸ τὸ χάος.

Εἶναι φανερὸ πᾶς ὁ λόγος πιά γιὰ τὸν ἀξιο πνευματικὸ ἄνθρωπο. Μαζί του οἱ πιὸ σκληρὲς εὐθύνες. Πάνω ἀπὸ συμβατικότητες καὶ ἀδυναμίες νὰ ὀρθώσει τὸ ἀνάστημά του γιὰ νὰ σημάνει τὴν ὦρα τῆς ἀνανέωσης. Στριγμένος γερὰ ἀπάνω σ' ὅ,τι μεγάλο τοῦ προσφέρει ἢ παράδοση καὶ ὀργανωμένος μὲ τὴ συνείδηση τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν ἀναγκῶν ν' ἀνοίξει τὴν ψυχὴ τῶν λαῶν καὶ νὰ τὴν ζωντανέψει. Ἡ ρωμαλέα φωνὴ του θὰ μερέψει τὰ πάθη, θὰ σκορπίσει τὶς ψευδαισθήσεις καὶ θὰ καλέσει στὸ δρόμο ποῦ μοναχὰ πρὸς τὴ δημιουργία καὶ τὴ χαρὰ ξέρει νὰ βγάξει. Ὅ,τι καλεῖται ν' ἀξιοποιήσει δὲν εἶναι παρὰ ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ ζωὴ του. Νὰ τὸν τραβήξει πέρα ἀπ' ὅ,τι εἶναι πρὸς ὅ,τι πρέπει καὶ ἀξίζει. Ἀρχίζοντας ἀπ' τὰ μικρὰ νὰ χωρήσει πρὸς τὰ μεγάλα. Ἄλλωστε εἶναι μερικὰ «μικρὰ» ποῦ κατατρυναοῦν τοὺς λαοὺς πιὸ πολὺ ἀπ' τὰ «μεγάλια». Ἐχομε οἱ Κύπριοι πείρα. Ἄς ἀγκαλιάσουμε μὲ δύναμη καὶ ἀπόφαση αὐτὰ τὰ «μικρὰ» τοῦ τόπου μας —

πελώρια για τὴ συνείδηση τοῦ λαοῦ μας —κι' ἔχουμε καιρὸ γιὰ τὰ «παγκόσμια» μεγάλα. Ἄλλωστε τὰ ἄμεσα αἰτήματα τοῦ νησιοῦ μας περιορίζουνε μοιραία καὶ τὴ σκοπία μας. Ἡ κατάκτησή τους θὰ διευρύνει τοὺς ὀρίζοντες μας κι' ἡ ἔγνοια μας θ' ἀπλώσει τότες γιὰ νὰ σμίξει μὲ τὸν πόνο ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Τὸ πολὺ πρέπει νὰ λυτρωθῇ ἀπ' τὸ κλουβί του γιὰ νὰ πετάξει μὲ τ' ἄλλα στοὺς ἀνοιχτοὺς, τοὺς διάπλους αὐρανοὺς.

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Γεωργίου Α. Μέγα : Ἡ Ἑλληνική Οἰκία. Ἀθήναι, 1949. Σειρὰ ἐκδόσεων τοῦ Ὑπουργείου Ἀνοικοδομήσεως ἀρ. 37, σελ. ια'—133, πίν. Α'—ΙΗ'.

Εἰς τὸ νέον του τοῦτο ἔργον ὁ γνωστός λαογράφος καθηγητῆς Γ. Μέγας ἐξετάζει τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῆς ἑλληνικῆς οἰκίας καὶ τὴν σχέσιν αὐτῆς πρὸς τὴν οἰκοδομίαν τῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς, ὡς δηλοῖ καὶ ὁ ὑπότιτλος τοῦ ἔργου. Τὸ ὅτι τοῦτο ἐξεδόθη εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ὑπουργείου Ἀνοικοδομήσεως καὶ προλογίζεται ὑπὸ τοῦ συντονιστοῦ αὐτῆς Α. Δοξιάδου δεικνύει ὅτι ἡ μελέτη δὲν ἔχει ἀπλῶς ἐπιστημονικὸν χαρακτήρα, ἀλλὰ καὶ πρακτικόν, ὑπὸ τὰς σημερινὰς μάλιστα ἰδιαίους συνθήκας τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς.

Ὁ καθηγητῆς Γ. Μέγας εἶναι γνωστός διὰ πολλὰς εἰδικὰς μέχρι σήμερον μελέτας του ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἑλληνικοῦ σπιτιοῦ, ἰδίᾳ τῆς Θράκης, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Δωδεκανήσου κ.ἄ. Ἀλλ' ἡ παρούσα μελέτη ἔχει καθολικὸν χαρακτήρα καὶ μᾶς παρουσιάζει τὴν ὄλην ἐξέλιξιν τοῦ ἑλληνικοῦ μονωρόφου καὶ διωρόφου σπιτιοῦ, ὡς εἶναι τοῦτο σήμερον, καὶ ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὸ ἀρχαῖον καὶ ἐν μέρει τὸ βυζαντινὸν σπίτι, τὰ ὁποῖα μεμονωμένως ἐπεχείρησαν καὶ ἄλλοι προηγουμένως νὰ μελετήσουν. Τὸ συμπέρασμα ἐκ τῆς ὄλης ἐρεύνης εἶναι ὅτι οἱ σημερινοὶ τύποι τοῦ νεοελληνικοῦ σπιτιοῦ προέρχονται ἐκ τύπων τῆς κλασσικῆς, ἴσως δὲ καὶ παλαιότερας ἀκόμη ἐποχῆς, οἱ ὅποιοι συνεχίζονται καὶ εἰς τὴν βυζαντινὴν περίοδον ἀκόμη, ὥστε νὰ παρατηρῆται παράδοσις συνεχῆς καὶ ἀδιάσπαστος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον.

Εἰς τὸ β' μέρος τῆς μελέτης ἐξετάζονται αἱ οἰκίαι τῶν σλαβικῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς. Ἡ ἐξέτασις αὐτῶν γίνεται ἐπὶ τῆς βάσεως ξένων δημοσιεύσεων. Καί

πρῶτον ἐξετάζεται τὸ βουλγαρικὸν σπίτι, ἔπειτα τὸ γιουγκοσλαβικὸν καὶ τελευταῖον τὸ ἀλβανικόν. Ἐκ τῆς συγκριτικῆς ἐρεύνης, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ καθηγητῆς Γ. Μέγας προβαίνει, ἐπὶ τῆς βάσεως τῶν στοιχείων τούτων, προκύπτει ὅτι καὶ εἰς ὄλους τοὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς ἡ ἐπίδρασις τῆς ἑλληνικῆς καὶ βυζαντινῆς οἰκοδομίας ὑπῆρξε πολὺ μεγάλη καὶ μόνον ἐκ ταύτης κατανοοῦνται καὶ ἔρμηνεύονται οἱ τύποι τῶν σπιτιῶν τῶν χωρῶν αὐτῶν καὶ ἡ τεχνολογία τῆς κατασκευῆς τῶν. Τὸ τοιοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν δράσιν Ἑπειρωτῶν καὶ Μακεδόνων μαστῶρων, οἱ ὅποιοι διέδιδον εἰς τὰς ἀπολιτιστοὺς ταύτας πρὶν χωρᾶς τὰς ἑλληνικὰς μορφὰς καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐν γένει ζωὴν. Ἡ διαπίστωσις αὕτη μᾶς ἐνθυμίζει τὴν ἀνάλογον ἐπίδρασιν τῶν ἑλλήνων ἀρχιτεκτόνων καὶ καλλιτεχνῶν εἰς τὴν περσικὴν ἀρχιτεκτονικὴν κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα π.Χ., οἱ ὅποιοι μετέφερον οὕτω τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν εἰς μακρυνὰς χώρας.

Ἡ σημασία τοῦ ἑλληνικοῦ παράγοντος οὕτω διὰ τὴν ἀνάπτυσιν καὶ τὸν ἐκπολιτισμὸν τῆς Βαλκανικῆς ἀποδεικνύεται καὶ εἰς τὸν τομέα τοῦτον τῆς οἰκοδομίας ἀναμφισβήτητος καὶ τὸ συμπέρασμα εἶναι ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἑνδιαφέρον, διότι δεικνύει ἀκόμη περισσότερον τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου εἰς τοὺς γύρω τοῦ λαοὺς ὡς ἐκ τῆς πολιτιστικῆς του ἀνωτερότητος. Ἔτσι δύο βασικά πορίσματα διὰ τὴν μελέτην τοῦ συγχρόνου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ μᾶς ἔδωσεν ἡ λίαν ἑνδιαφέρουσα μελέτη τοῦ καθηγητοῦ Γ. Μέγα:

(α) Ὅτι τὸ νεοελληνικὸν σπίτι εἶναι προῖον ἐξελιξέως τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς βυζαντινῆς ἑλληνικῆς οἰκοδομίας καὶ (β) ὅτι τὰ σπίτια τῶν διαφόρων λαῶν τῆς Βαλκανικῆς ἐδημιουργήθησαν ἐκ τοῦ οὕτω ἐξελισσομένου καὶ ἐξελιχθέντος ἑλληνικοῦ σπιτιοῦ. Εἶναι πρόδηλος ἡ τεραστία σημασία τῆς τοιαύτης διαπίστωσης.

Ἐν τῇ ὄλῃ μελέτῃ γίνεται ἐλαχίστη ἀναφορὰ εἰς τὸ κυπριακὸν σπίτι. Προκειμένου περὶ τοῦ σημερινοῦ κυπριακοῦ σπιτιοῦ ἐλάχιστα ἢ τίποτε μέχρι σήμερον ἔχουσι δημοσιευθῆ. Καὶ εἶναι καιρὸς τοῦτο νὰ συμπεριληφθῇ, ὅπως καὶ κάθε ἐκδήλωσις τῆς νεοελληνικῆς κυπριακῆς ζωῆς, μέσα εἰς τὸ σύνολον τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ. Διὰ τὸ ἀρχαῖον κυπριακὸν σπίτι ἀρκετὰ στοιχεῖα μᾶς παρέσχον αἱ τελευταῖαι ἀνασκαφαὶ ποὺ διεξήχθησαν εἰς τὴν Κύπρον ὑπὸ ξένων

ἀρχαιολογικῶν ἀποστολῶν καὶ τοῦ Κυπριακοῦ Μουσείου. Ἡ συγκριτικὴ μελέτη των θὰ μᾶς εἶναι ὡσαύτως διαφωτιστικὴ.

Αἱ διάφοροι εἰκόνες, κατόψεις, προσόψεις καὶ σχέδια ποῦ δημοσιεύονται ἐντὸς τοῦ κειμένου, 75 τὸν ἀριθμὸν, εἶναι πολὺ ἐξυπηρητικά πρὸς κατανοήσιν τῶν ἀπόψεων τοῦ συγγραφέως, ὡς καὶ οἱ ἐν τέλει πίνακες, εἰς οὓς διαφαίνεται ἡ ἐξελικτικὴ πορεία, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν ἡ λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ, μετὰ τῶν διαμέσων σταθμῶν τῆς. Τούτων ἡ ἐπεξεργασία ὀφείλεται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ὑπουργείου Ἀνοικοδομήσεως. Εἰς τὸ τέλος παρατίθεται πλουσία βιβλιογραφία.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

C. A. Romainos, Cultes Populaires de la Thrace. Les Anasténaria. La Cérémonie du Lundi Pur. Traduit du Grec par I. Tissaméno. Athènes 1949. Pp. XV+216 +1 carte et 5 clichés.

Δ. Λουκοπούλου — Δ. Πετροπούλου. Ἡ Λαϊκὴ Λατρεία τῶν Φαράσων. Athènes, 1949, σ. 164.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ χρόνου αὐτοῦ γιορτάσθησαν στὴν Ἀθήνα μετ' ἐπίσημες ἀλλὰ κ' ἐγκάρδιες ἐκδηλώσεις τὰ 25 γόνιμα χρόνια τῆς πολλαπλῆς πνευματικῆς δράσεως τοῦ κ. Ὁκταβίου Μερλιέ καὶ τῆς κ. Μέλπως Μερλιέ, ποῦ κ' οἱ δυὸ τόσα προσέφεραν γιὰ τὸν πλουτισμὸν τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς γενικὰ, μέσῳ τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου ποῦ διεύθυνε ὁ πρῶτος καὶ τοῦ Μουσικοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου ποῦ διεύθυνε ἡ δευτέρα. Δίκαια ἀξίζουν κάθε ἑπίαινε καὶ τιμῇ οἱ δυὸ αὐτοὶ πνευματικοὶ ἄνθρωποι καὶ οἱ Ὀργανισμοὶ ποῦ διεύθυνον γιὰ τὴ μεγάλη καὶ ἀποτελεσματικὴ ἐργασία τους στὴν προαγωγὴ τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ μόνο στὸ ἐκδοτικὸ ἔργο τους νὰ περιορισθῶμε, νιώθουμε σεβασμὸν γιὰ τὸν ὄγκο του καὶ τὴν ὑψηλὴν ποιότητά του: λογοτεχνία, μουσικὴ, ἱστορία, λαογραφία, γλωσσολογία, βιβλιογραφία, ἀντιπροσωπεύονται πλούσια κι ἀξία εἰς ἐκδόσεις τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν. Ἐχω μπροστά μου τρεῖς ἀπὸ τὶς τελευταῖες του ἐκδόσεις: C. A. Romainos, «Cultes Populaires de la Thrace», Δ. Λουκοπούλου — Δ. Πετροπούλου «Ἡ Λαϊκὴ Λατρεία τῶν Φαράσων» καὶ Ἐμμ. Κριαρὰ «Κατσαίτης». Γιὰ τὰ δυὸ πρῶτα βιβλία γράφω ἀμέσως παρακάτω. Πρωτύτερα ὁμως, μαζί μετὰ τὰ θερμὰ συγχαρητήριά μου πρὸς τὸν κ. καὶ τὴν κ. Μερλιέ γιὰ τὰ εὐτυχισμένα εἰκοσιπεντάχρονά τους,

ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω καὶ σ' αὐτοὺς καὶ στὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτούτο τὶς εὐχαριστίες καὶ τὴν εὐγνωμοσύνη μου — συναισθημάτων ποῦ τὰ συμμερίζομαι ζωηρὰ μαζί με ὄλο τὸν ἑλληνικὸν λαὸν — γιὰ τὴν εὐδόκιμη πολιτιστικὴν δράση τους στὴ νεοελληνικὴ πνευματικὴ ζωὴ.

Τὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτούτο Ἀθηνῶν, κἀτὰ ἀπὸ τὴ φωτισμένη διεύθυνση τοῦ κ. Ο. Μερλιέ, ἐγκαινιάζει μετὰ τὸ βιβλίον «Cultes Populaires de la Thrace» τοῦ κ. Κ. Α. Ρωμαίου μιὰ νέα σειρά ἐκδόσεων, τὰ «Cahiers d' Hellenisme», πλουτίζοντας ἔτσι περισσότερο τὴν ἥδη πλούσια σὲ οὐσιαστικὰ ἀποτελέσματα ἐκδοτικῆς του δράσης σὲ τόσα πεδία τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Σκοπὸς τῆς νέας σειρᾶς εἶναι, ὅπως γράφει ὁ κ. Μερλιέ στὸν πρόλογόν του, «νὰ δεῖξει τὴ συνέχεια κ' ἐπιβίωση τοῦ ἑλληνισμοῦ μέσα σὲ περισσότερο ἀπὸ 30 αἰῶνες» τῆς ἱστορίας του. Καλύτερη ἐκλογὴ γιὰ πρῶτον στὴ νέα αὐτὴν σειράν δὲ μπορούσε νὰ γίνῃ ἀπὸ τὶς «Λαϊκὲς Λατρεῖες τῆς Θράκης», τοῦ σοφοῦ καθηγητῆ καὶ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Κ. Α. Ρωμαίου. Γιὰτὸ συγγραφέας δὲν περιορίζεται μονάχα εἰς τὶς δυὸ θρακικὲς λατρευτικὲς τελετὰς, ποῦ εἶναι τὸ κύριο του θέμα, ἀλλὰ πλαταίνει τὸν κύκλο τῆς ἀνάλυσης μετὰ ἄλλες παράλληλες ἢ ὅμοιες τελετὰς σ' ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ μετὰ τὴν ἱστορικὴν ἐξέτασίν τους ἀπὸ τὴν πιὸ παλιὰ ἐποχὴ ὡς σήμερα. Μετὰ τὴν ἀρτία ἀρχαιολογικὴν κατάρτισίν του, μετὰ τὴν πλούσια λαογραφικὴν του πείρα, μετὰ τὴν ἀπέραντη ἀγάπην του γιὰ τὸ λαόν, μετὰ τὴν διεπισδυτικὴν του δύναμιν καὶ τὴν ἰκανότητά του γιὰ εὐστοχῆς συγκρίσεις καὶ διαφωτιστικούς παραλληλισμούς, μετὰ ἐπιστημονικὴν μέθοδον ἀλλὰ καὶ μετὰ ζωντανίαν, ὁ κ. Ρωμαίος παρουσιάζει σ' ἕνα συνθετικὸν μαζί καὶ ἀναλυτικὸν πίνακα τὶς δυὸ αὐτὲς λατρευτικὲς ἐκδηλώσεις τῆς Ἑλληνικῆς Θράκης μέσα σὲ τὸ γενικὸ πλαίσιον τῆς ἱστορίας, λαογραφίας καὶ ἀρχαιολογίας τῆς Ἑλλάδος. (Τὸ ἔργο αὐτὸ πρωτοδημοσιεύθηκε σὲ ὑποδειγματικὴν δημοτικὴν — ἄλλο δείγμα τῆς ζωντανῆς ἀγάπης τοῦ κ. Ρωμαίου στὸν Ἑλληνικὸν λαόν — στὸ «Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ», τομ. ΙΑ', 1944-1945, σ. 1-130).

Τὸ βιβλίον τὸ προλογίζει ὁ κ. Μερλιέ (σ. V-XV). Ἐπειτα ἀπὸ ἕνα χάρτη μίας περιοχῆς τῆς Β.Α. Θράκης καὶ πέντε εἰκόνες ἀπὸ τὴν προπαρασκευὴν καὶ τελετὴν Ἀναστεναρίων ἀκολουθεῖ ἡ Εἰσα-

γωγή (σ. 5-10) κ' έπειτα τὸ κύριο μέρος σὲ δυὸ τμήματα : α) 'Αναστενάρια (σ. 11-118) καὶ β) Τελετὴ Τυρινῆς Δευτέρας (σ. 119-199), καὶ στὸ τέλος ἕνας πλούσιος καὶ πολὺ βοηθητικὸς πίνακας ὄρων, πραγμάτων καὶ προσώπων (σ. 201-212). Τὸ κάθε τμήμα ἔχει ιδιαίτερη διβλιογραφία καὶ ὑποδιαιρεῖται σὲ μικρότερα κεφάλαια γιὰ τὴν περιγραφή καὶ ἔρμηνεία τῶν δυὸ τελετῶν καὶ γιὰ τὰ συμπεράσματα ποὺ ἐξάγουμε ἀπὸ τὴν κάθε μιὰ χωριστὰ καὶ τελικὰ ἀπὸ τὶς δυὸ μαζί.

Εἶναι δύσκολο νὰ δοθῆ συνοπτικὴ ἀνάλυση τοῦ βιβλίου, ιδιαίτερα γιὰ τὴν οἱ δυὸ τελετὲς δὲν ὑπάρχουν στὴν Κύπρο. Θὰ τὶς παρουσιάσουμε σὲ πολὺ γενικὲς γραμμές : 'Αναστενάρια (γιὰ τὴν ἔτυμολογία τῆς λέξης κοθὼς καὶ μερικῶν ἄλλων ὄρων ποὺ ἀπαντοῦν στὶς θρακικὲς τελετὲς βλ. Δ. Ι. Γεωργακά «Ἐτυμολογικὰ καὶ Σημσιολογικὰ», 'Αρχεῖον Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θεσαυροῦ, τομ. ΙΒ', 1945-1946, σ. 40-46) εἶναι οἱ μύστες μιᾶς περιέργης λατρείας, κι αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ λατρεία, ποὺ γινόταν τὸ Μάη σὲ μερικὰ χωριά τῆς Β.Α. Θράκης. (Γίνεται καὶ τώρα κρυφὰ στὸς θρακικοὺς προσφυγικοὺς συνοικισμοὺς). "Ὅλο τὸ Μάη μῆνα, ιδιαίτερα τὴ δδομάδα καὶ προπάντων τὴ μέρα τῆς γιορτῆς τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης μαζεύονται σὲ ιδιαίτερα ξοκκλήσια ἢ καὶ στὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ, ἀνάβουν φωτιές, κι ἅμα κατακαθίσουν χορεύουν γύρω με τὴ συνοδεία μουσικῆς καὶ πάνω στὴν ἴδια τὴν πυρωμένη καρβουνιά με γυμνὰ πόδια, χωρὶς νὰ παθαίνουν τίποτε, κρατώντας τὶς εἰκόνες τῶν δυὸ Ἁγίων, κ' ἔπειτα κάνουν θυσία ταύρου, ποὺ μοιράζονται τὸ κρέας καὶ τὸ δέρμα του. Κάνουν καὶ ἄλλες ιδιαίτερες τελετὲς με καθορισμένο τυπικὸ καὶ τάξη, καὶ τὸν πυροβατικὸ χορὸ τους τὸν χορεύουν καὶ σ' ἄλλες περιπτώσεις, π.χ. γιὰ νὰ γιαιτρέψουν ἄρρωστο ἢ νὰ προφητέψουν.— Ἡ τελετὴ τῆς Τυρινῆς Δευτέρας, ποὺ λέγεται καὶ Κι ἀ λ ὀ γ ε ρ ο ι , Κ ο ὔ κ ε ρ ο ι κ.ά., γίνεται ἀπὸ ὀρισμένους ποὺ μεταμφιέζονται κωμικά, γυρίζουν τὸ χωριὸ μαζεύοντας δῶρα, καὶ τὸ ἀπόγεμα στὴν πλατεία, ἀφοῦ κάνουν μερικὲς κωμικὲς σκηνές, ἐκτελοῦν με σεμνὴ ἱεροπρέπεια μιὰ δραματικὴ τελετὴ ὀργώματος καὶ σπορᾶς, ποὺ τὴν ἐπισφραγίζει εὐθύμος χορὸς καὶ γενικὴ διασκέδαση ὡς τὴ βαθεῖα νύκτα.

Ἡ φτωχικὴ μου αὐτὴ σύνοψη δὲ δίνει

τίποτε ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὴν κίνηση, ἀπὸ τὶς πλούσιες σὲ χρώμα καὶ σημασία λεπτομέρειες τῶν τελετῶν, ποὺ παρουσιάζονται ζωντανὰ καὶ καθάρια, με ἀναγλυφικότητα, με λογοτεχνικὴ χάρη κ' ἐπιστημονικὴ ἀρίθεια ἀπὸ τὸν κ. Ρωμαῖο. Οἱ εὐστοχοὶ παραλληλισμοὶ καὶ πειστικὲς συγκρίσεις ποὺ κάνει με ἀνάλογα ἢ διάφορα ἔθιμα ἄλλων ἑλληνικῶν ἢ ξένων μερῶν, οἱ πλούσιες παραπομπές σ' ἀρχαίους, βυζαντινοὺς καὶ νεώτερους συγγραφεῖς καὶ σ' ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα ποὺ διαφωτίζουν τὶς παράξενες θρακικὲς τελετὲς, ἡ βαθεῖα διεξόδηση ἕως καὶ πέρα ἀπὸ τὰ προϊστορικὰ χρόνια καὶ ἡ φωτεινὴ διαδρομὴ ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες ὡς σήμερα, ἡ λεπτομερειακὴ συζήτηση κ' ἐπιστημονικὴ διαφάτιση ὄλων τῶν σημείων, ἡ τετραγωνικὴ ἐπιχειρηματολογία καὶ ὁ πυκνὸς καὶ ζωντανὸς στοχασμὸς, κάνουν πειστικὰ καὶ ἀδιάσειστα τὰ συμπεράσματά των, ποὺ ἔχουν σημασία ἔχι μόνο θρησκευολογικὴ καὶ ἱστορικὴ ἀλλὰ καὶ καθαρὰ ἔθνικη,— χωρὶς ὅμως φανατισμοὺς ποὺ τυφλώνουν. Καὶ πάλι ὅμως εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑποτιπώσουμε κὰν τὰ ἐπιχειρηματὰ του στὴν πληρότητά τους καὶ στὴν ἐξελικτικὴ τους ἀνοδο χωρὶς νὰ τὰ βλάψουμε σοβαρὰ. Γιὰ νὰ τὰ χαρεῖ ἕνας σ' ὅλη τους τὴ ζωντανία καὶ ἀδρότητα πρέπει νὰ διαβάσει με προσοχὴ τὸ βιβλίο. Περιοριζόμεσθε ν' ἀναφέρουμε μερικὲς ἀπὸ τὶς γενικὲς του ἀρχές καὶ συμπεράσματα :

Ὁ λαογράφος ἀπὸ τοὺς διάφορους κλάδους τῆς λαογραφίας «θὰ κάμη τὴν ἐκλογή του καὶ θὰ δώση τὴν πρώτη θέση σὲ ὅ,τι ἀγγίζει τὸ βαθύτερο του συναισθηματικὸ εἶναι, στὴ λαϊκὴ θρησκεία με τοὺς πολύμορφους λατρευτικοὺς τρόπους καὶ τὶς σχετικὲς παραδόσεις, στὰ παραμύθια, μοιρολόγια, τραγούδια καὶ ὕστερα θὰ κατατάξῃ τ' ἄλλα». (σ. 6). Ξαίρουμε ὅμως ὅτι «σὲ καιροὺς μεγάλης συγκίνησης καὶ δοκιμασίας, μερικὴς ἢ καθολικῆς, βρίσκομε ὅλοι νὰ εἴμαστε κοντὰ, πολὺ κοντὰ, στὸ λαϊκὸν ἄνθρωπο. "Ἄν λοιπὸν ὁ λαογράφος συνειδητοποιήσῃ μέσα του τὴ μέθεξι ἢ αὐτὴ στὸν ψυχικὸ κόσμον τοῦ λαοῦ, τοῦ δικοῦ του πρώτα λαοῦ, θὰ μελετήσῃ τότε με συμπάθεια καὶ ἀγάπη τὴ λαϊκὴ θρησκεία καὶ τὰ λατρευτικὰ ἔθιμα καὶ τὸ σημαντικώτερο, με βαθύτερη κατανόηση. Καὶ δὲ ὅα ἔχη ὁ ἔρευνητὴς ὡς μόνο ἰδανικὸ του νὰ συνδέσῃ τὸ σημερινὸ Ἑλληνικὸ λαὸ με τὴ μεγάλη καὶ λαμπρὴ Ἀρχαιότητα ἢ καὶ πέρα ἀπ' αὐτὴ —

κέρδος τῆς Ἱστορίας ἀξιολογώτατο — ἀλλὰ θὰ δεβαίνω πάντοτε, ὅτι ἡ λαϊκὴ θρησκεία καὶ λατρεία κάθε καιροῦ καὶ τόπου ἕως τὴν πρωτόγονη γνωστὴ ἐποχὴ, εἶναι μόνη τῆς μεγάλῃ ἀνθρώπινη ἀξία, καὶ σὰν ἱστορικὸ φαινόμενο οὐσιαστικὴ σημασία γιὰ τὴν ἱστορία τῆς θρησκείας ἐν γένει». (σ. 6-7). «Ὁ νεώτερος ἱστορικὸς τῆς θρησκείας ἐξετάζοντας τὰ λατρευτικὰ ἔθιμα εἶναι ἀδύνατο νὰ μῆθι στὸ νόημα χωρὶς νὰ μετέχη κάπως στὴ σχετικὴ συγκίνηση». (σ. 8). «Μπορεῖ μιὰ θρησκεία μὲ τούς θεολόγους, ποιητὲς καὶ καλλιτέχνες ν' ἀνεθῆ ὅσο θέλεις ψηλά, ἀλλ' ὁ λαὸς στὰ πλατεῖα στρώματα θὰ μείνῃ πιστὸς στὴν παραδομένη καὶ ἀπλὴ δικὴ του λατρεία καὶ ἀντίληψή». (σ. 181). Τὰ λατρευτικὰ αὐτὰ ἔθιμα «ὄλα συνοψίζονται μὲ ὅσες κι' ἂν ἔχουν παραλλαγές κάτω ἀπὸ τὸ σχῆμα: ἔφ υ γ ο ν κ α κ ὀ ν, ε ὕ ρ ο ν ἄ μ ε ι ν ο ν τοῦ ἀρχαίου τελεστικοῦ ρητοῦ καὶ σωστὸ εἶναι νὰ τὰ ὀνομάζουμε εὐετηρικὰ ἔθιμα». (σ. 190). Στὰ ἀρχαῖα Ἄνθεστήρια καὶ γενικά στίς νεκρικὲς λατρεῖες «βάση ἦταν προθεϊκὴ εὐετηρικὴ τελετὴ, ὅπου μαζί μὲ τὴν ἀνανέωση τῆς ζωῆς εἶχαν τὴ θέση τους καὶ οἱ πεθαμένοι». (σ. 191). Πρέπει νὰ προσέχουμε πολὺ καὶ νὰ μελετοῦμε μὲ σεβασμὸ καὶ στοργὴ τὴ λαϊκὴ λατρεία, γιὰ τὴν οἱ λατρευτικὲς αὐτὲς ἑορτὲς δὲν εἶναι ποτὲ ἀξίες ἀποστοφῆς, χρήσιμες μόνον στὸν ἐρευνητὴ, πού θὰ σκύψει σ' αὐτὲς καὶ θὰ μετρήσῃ, πῶσο ψηλὰ δῆθεν στεκοῦμαστε σήμερα. Λείπουν ἀσφαλῶς ἀνώτερα πνευματικὰ ἰδανικά. Ἄλλὰ καθένas, ὅταν ἔχει τὴν ἀναγκαῖα μέθεξη καὶ συμπάθεια, θὰ ἐκτιμῆσῃ ἀπροσποίητα καὶ βαθειὰ θὰ σεβασθῇ τὴν ἀκοίμητη προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου, μὲ ὅπλο τὴν ἀκατάβλητη πίστη του, νὰ νικήσῃ τὰ ἐμπόδια τῆς ζωῆς του καὶ νὰ σωθῇ». (σ. 198-199).

«Ἄντρες καὶ γυναῖκες ἀποτελοῦν θῖασο θρησκευτικὸ μόνιμο καὶ μοναδικὸ μέσα στὸν ἄλλο Ἑλληνικὸ κόσμον, τὰ Ἄ ν α σ τ ε ν ἄ ρ ι α, καὶ μὲ τὴν ἴδια λέξη ὀνομάζοντες τὴς μεγάλες ἑορτὲς καὶ τελετὲς τους γύρω ἀπὸ τὸ πανηγύρι τοῦ Ἁγ. Κωνσταντίνου, τελετὲς περιεργότατες, ἀρχαῖες καὶ διονυσιακές. Οἱ τελετὲς τῆς Τυρινῆς Δευτέρας εἶναι οἱ ἴδιες μὲ ὅσες γίνονται τὶς ἀποκριεὲς σὲ ὅλους τοὺς ἑλληνικοὺς τόπους, ἀλλ' ἔχουν τὴν πληρότητα, ὥστε καὶ δῶ πάλι νὰ φαίνεται καθαρὰ ἡ πανάρχαιη καταγωγή τους καὶ ὁ διονυσιακὸς χαρακτήρας. Καὶ τὰ δύο λατρευτικὰ ἔθιμα

μὲ ὅλες τὶς διαφορὲς εἶναι, σύμφωνα μὲ τὴ λαϊκὴ γνώμη, ἀπαραίτητα, γιὰ τὴν ἔχον τὸν ἴδιο μεγάλον σκοπὸν, νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ὑγεία καὶ τὴν καλοχρονία στὰ χωριά πού γίνονται». (σ. 9). «Ἡ προσκόλλησι τῶν ἀναστενάρηδων στὴ φασακίκα καὶ ἀποκλειστικὴ λατρεία τῶν δύο ἁγίων [Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης] εἶναι παλαιὰ καὶ τὸ πρῶτον φανερῶς τῆς σωστῆς εἶναι νὰ ζητηθῇ στὴν ἐποχὴ τοῦ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ τῶν χριστιανῶν γιὰ τὸν προστάτη τους αὐτοκράτορα καὶ τὴ φιλικότητα γι' αὐτοὺς ἐκράτορα. Στὴν ἐποχὴ αὕτη καὶ 2-3 αἰῶνες ὕστερα δὲ μποροῦσε ἡ νέα νικητρία θρησκεία νὰ ξεχωρίσῃ τοὺς δικούς της λατρευτικούς τρόπους καὶ ὁ πολὺς χριστιανικὸς λαὸς ἀδύνατο ἦταν νὰ λησμονήσῃ τὶς παλιὰς συνήθειες». (σ. 47). «Τελειώνουμε μὲ τὴ γνώμη, ὅτι οἱ Θρακικὲς λαϊκὲς λατρεῖες μὲ διονυσιακὸ χαρακτήρα, ὅπως καὶ οἱ ἀποκριτικὲς τῆς ἄλλης Ἑλλάδας, ἀντιστοιχοῦν στὰ ἑσρινὰ Διονύσια καὶ οἱ ἄλλες τοῦ πόντου, τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας στὰ χειμερινὰ. Τὰ Ρουσάλια ἀνήκουν στὴν λίγο ἢ πολὺ προχωρημένη ἀνοιξή. Καὶ ὅλες αὐτὲς οἱ τελετὲς ἔχουν πανάρχαιη καταγωγή καὶ εἶναι εὐετηρικὲς, ἑορτὲς γιὰ τὴν καλοχρονία.» (σ. 193). «Ἔτσι εἶδαμε πῶς τὰ Ἀναστενάρια καὶ ἡ τελετὴ τῆς Τυρινῆς Δευτέρας εἶναι ἀρχαῖες λαϊκὲς λατρεῖες εὐετηρικὲς πόχου τὴν ρίζαν τους στὴν προθεϊκὴ ἐποχὴ καὶ κατόπι στὰ ἱστορικὰ χρόνια πῆραν τὸ χαρακτήρα διονυσιακῆς τελετῆς, ἀλλ' ἔμειναν πάντοτε μέσα στὰ πλαίσια τῶν λαϊκῶν». (σ. 198).

Ἄλλὰ τ' ἀποσπάσματα αὐτὰ πρέπει νὰ διαβαστοῦν στὴ φυσικὴ σειρά τους μὲ τὰ γεγονότα πολὺ περιγραφόμενα καὶ τὰ ἐπιχειρήματα πού προβάλλονται στὸ βιβλίον γιὰ νὰ κατανοηθῇ ἡ σωστὴ τους ἀξία. Οἱ ὀρίζοντες πλαταίνουν, τὰ σκοτεινὰ σημεῖα φωτίζονται, γεμίζουν τὰ κενὰ ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες καὶ ξεπετιέται ὁλόρθος κι ὁλοζώντανος ὁ ἀγέραςτος Ἑλληνισμὸς μέσ' ἀπὸ τὴν λαϊκὴν λατρεία του σὲ μιὰν ἀδιάσπαστη συνέχεια. Κι ἀκόμη, ὅπως πολὺ σωστά παρατηρεῖ στὸν Πρόλογό του ὁ κ. Μερλιέ, «Βιβλία σὰν αὐτὸ τοῦ κ. Ρωμαίου θὰ κάνουν τὴν ἱστορία τῆς ἀρχαίας καὶ νεώτερης Ἑλλάδας ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ πολύτιμα βοηθήματα τῆς Κοινωνιολογίας — τῆς ἐπιστήμης δηλ. πού θέμα τῆς ἔχει τὴν ἐξέλιξη τῆς κοινωνίας καὶ τῶν πολιτισμῶν — μὲ τὴ μελέτη ὄχι πιά ἀπομονωμένων πρωτόγονων κοινωνικῶν ὁμάδων, μὰ μὲ

τῆ μελέτῃ μιάς ἀπὸ τὶς πιὸ πολὺπλοκες κοινωνικὲς ὁμάδες, τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνικῆς ὁμάδας ἐξετασμένης σ' ὅλη τῆ διάρκειά της». (σ. VII). Ἔτσι καὶ ἡ πραγματοποίηση τοῦ οὐείου του, ὅταν σχεδίαζε τὴ νέα ἐκδοτικὴ σειρά τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου, ἐγκαινιάζεται μὲ τὸν καλύτερο τρόπο. «Ἀρχομένου ἔργου πρόσωπον θέμεν τηλαυγές», θὰ μπορούσε νὰ καυχήθῃ ὁ κ. Μερλιέ πού γράφει : «Ὀνειρεύομαι ἓνα σύνολο Τ ε τ ρ α - δ ῖ ω ν ὅπου θὰ παύσαμε νὰ μιλάμε γιὰ ὅ,τι εἶναι γνωστό, καὶ παραδεχτό, ὅπως εἶναι ἡ ἀξία τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, γιὰ ν' ἀντικρούσουμε κάτι πού ἀγνοεῖται καὶ συζητεῖται, ὅπως εἶναι ἡ ἀπόδειξη τῆς ἀδιάκοπης συνέχειας τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες». (σ. VI).

Οἱ «Λαϊκὲς Λατρεῖες τῆς Θράκης» τοῦ κ. Κ. Α. Ρωμαιοῦ εἶναι μιά ὑποδειγματικὴ ἐργασία στὸ πεδίο τῆς συγκριτικῆς λαογραφίας, σοφὴ καὶ ζωντανή, πλούσια σὲ μοτίβα καὶ συμπεράσματα, μὲ τετράγωνη λογικὴ ἀλλὰ καὶ ποιητικὴ διάθεση — παρ' ὅλη τὴν αὐστηρὰ ἐπιστημονικὴ τῆς μέθοδο. Προπάντων τὴ θερμαίνει ἡ ἀγάπη καὶ ἡ πίστη στὸν Ἑλληνικὸ λαὸ καὶ τὴ διαποτίζει ἡ ἀκριβολογημένη σοφία τῆς φωτεινῆς ἐπιστήμης. Γιὰ τὸν ἐρευνητὴ λαογράφο εἶν' ἓνας ὑποδειγματικὸς βοηθὸς καὶ πολῦτιμος ὁδηγὸς πρὸς ἐρευνες καὶ μελέτες ἀνάλογες γιὰ τὸν ἱστορικὸ, τὸν ἐθνογράφο καὶ τὸν ἀρχαιολόγο ἓνα ὑπόδειγμα ἐπίσης γιὰ τὸ πῶς μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ φωτίζεται καὶ νὰ γίνεται γνῶση ζῶσα τὸ παρελθόν.

* * *

Τὸ βιβλίον τῶν Δ. Λουκοπούλου—Δ. Πετροπούλου «Ἡ Λαϊκὴ Λατρεία τῶν Φαράσων», πού ἐπίσης βγῆκε στὴν Collection de l'Institut Français d'Athènes, ἀποτελεῖ τὸ τρίτον τεῦχος στὴ σειρά «Καππαδοκία» τοῦ Μουσικοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου — Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν, πού διευθύνει ἡ κ. Μέλπω Μερλιέ. Εἶναι μιά πρωτότυπη καὶ πολὺ σημαντικὴ ἐργασία μὲ πλούσιο λατρευτικὸ ὕλικό, πού ἂν δὲ μαζεῦσαν τώρα ἴσως νὰ χανόταν γιὰ πάντα· γιατί δὲν ὑπάρχουν πιὰ Ἕλληνες στὰ Φάρασα τῆς Καππαδοκίας, κ' οἱ Φαρασιῶτες, πού ἡ θύελλα τοῦ πολέμου τοὺς ἔφερε πρόσφυγες στὴν Ἑλλάδα, σιγὰ-σιγὰ ἀφομοιώνονται καὶ χάνουν τὸν ἰδιάτερον χαραχτήρα τῆς γλώσσας, τῶν ἐθίμων, τῶν ψυχικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐκδηλώσεών τους. Γι' αὐτὸ εἶναι πρὸς τιμὴ

τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν πού προσπαθεῖ νὰ περισώσει ὅ,τι ἀκόμη ὑπάρχει ἀπὸ τὸν πολῦτιμο αὐτὸ θησαυρὸ.

Ἄλλὰ τὸ βιβλίον αὐτὸ δὲν εἶναι μονάχα μιά πολῦτιμη συλλογὴ ὕλικου πού μέρα μὲ τὴ μέρα χάνεται· εἶναι καὶ μιά ἀξιόλογη συμβολὴ στὴ μελέτῃ τῆς λαϊκῆς λατρείας γενικά, τῆς πηγαίας θρησκευτικότητας τοῦ λαοῦ, πού ἔχει τὴ λατρεία ὄχι στεγνὸ τύπο, ἀλλὰ τὴ διοχετεύει δυναμικὰ στὴ ζωὴ του. Θὰ μᾶς ἔφερνε πολὺ μακρὰ ἡ συζήτηση ἀναποτολμούσαμε ν' ἀναπτύξουμε τὸ θέμα αὐτό, πράμα πού δὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ στὸ σύντομο αὐτὸ σημεῖωμα. Ἄλλωστε ἡ φωτεινότητῃ, ὅσο σύντομη. Εἰσαγωγή τοῦ κ. Δ. Πετροπούλου θίγει μὲ ἐξαιρετικὴ σαφήνεια καὶ πειστικότητα τὸ ζήτημα αὐτό. Πρὸβλ. καὶ τὶς γενικὲς ἀρχὲς καὶ τὰ συμπεράσματα τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Κ. Ρωμαιοῦ, γιὰ τὸ ὁποῖα γράφω πιὸ πάνω.

Στὴν Εἰσαγωγή (σ. 1-14) ὁ κ. Πετρόπουλος, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ διαπίστωση τῆς τεράστιας σημασίας πού ἔχει ἡ λατρεία στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, παρουσιάζει ἐπίσης σὲ πολὺ γενικὲς γραμμὲς τὸν ἑλληνικὸν χαραχτήρα τῆς λαϊκῆς λατρείας τῶν Φαράσων καὶ γράφει γιὰ τὸν τρόπο τῆς συλλογῆς καὶ κατάταξης τοῦ ὕλικου πρῶτα ἀπὸ τὸν ἀξέχαστο λαογράφο Δ. Λουκοπούλου κ' ἔπειτα ἀπ' αὐτὸν τὸν ἴδιον πού τὸ πλούτισε καὶ τὸ ἐπεξεργάστηκε τελικὰ.

Ἔπειτα ἀπὸ μιά σελίδα γιὰ τὴ φωνητικὴ ἀξία τῶν ἰδιαίτερων τυπογραφικῶν στοιχείων, (πού χρησιμοποιοῦνται σύμφωνα μὲ τὸ βιβλίον τοῦ καθηγητῆ Ν. Π. Ἀνδριῶτη «Τὸ Γλωσσικὸ Ἰδίωμα τῶν Φαράσων»), ἀκολουθεῖ τὸ κύριον μέρος, α) Γενικά Λατρευτικά Ἔθιμα καὶ Δοξασίες, σὲ δώδεκα κεφάλαια (σ. 17-58) καὶ β) Λατρευτικά Ἔθιμα καὶ Δοξασίες κατὰ τὶς Ἐποχὲς τοῦ Χρόνου, σὲ τέσσερα κεφάλαια (σ. 59-142). Ἐνα σημεῖωμα (σ. 143-146) γιὰ τοὺς Φαρασιῶτες πληροφορητῆς πού ἔδωσαν τὸ ὕλικό, τὸ Βιβλιογραφικὸ Εὐρετήριον (σ. 147-148) κ' ἓνας χρησιμώτατος Πίνακας Λέξεων καὶ Πραγμάτων (σ. 149-160) συμπληρῶνουν τὸ ἀξιόλογον αὐτὸ ἔργο.

Ἡ μεθοδικὴ κατάταξη τοῦ ὕλικου — πρῶτα τὰ ἔθιμα καὶ οἱ δοξασίες γενικά κ' ἔπειτα κατὰ τὶς ἐποχὲς τοῦ χρόνου, χειμῶνα, ἀνοιξῆ, καλοκαίρι καὶ φθινόπωρο, καὶ ἐιδικώτερα ἀκόμη, μῆνα μὲ μῆνα καὶ μέρα μὲ μέρα — βοηθεῖ πολὺ

στην πληρέστερη παρακολούθηση και κατανόηση τῆς λαϊκῆς λατρείας τῶν Φαρράσιων, τοῦ χαραχτήρα καὶ τῶν λεπτομερειῶν τῆς. Ἀξιοπαρατήρητο, ἂν καὶ ὄχι ἀναπάντεχο, εἶναι τὸ γεγονός τῶν πολλῶν λατρευτικῶν τόπων σὲ μῖα σχετικῶς μικρῆ περιοχῇ καὶ τῶν ἀπειρῶν περιπτώσεων τῆς ζωῆς οἱ ὁποῖες ἔδιναν στοὺς Φαρασιώτες τὴν εὐκαιρία γιὰ ποικίλες λατρευτικὲς ἐκδηλώσεις. Σὲ πάρα πολλὰ σημεῖα ὁ ἀναγνώστης θὰ θυμηθῆ ἀνάλογες ἐκδηλώσεις σ' ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδας, στὴν Κύπρῳ ἰδιαίτερα, ἀποτυχεῖ συχνά οἱ ἀφορμὲς καὶ οἱ τρόποι λατρευτικῶν ἐκδηλώσεων καὶ ἡ ὁρολογία ἀκόμη ταυτίζονται. Ἰδιαίτερη σημασία ἔχει ἡ ἐπιβίωση, ὅπως καὶ στὴ Θράκη, τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς θυσίας ζῶων («γουοπάνι» στὰ Φάρασα) μὲ τὴν πολλαπλὴ ἐφαρμογὴ τῆς. Ἀλλὰ κι ὅλα τ' ἄλλα: θρησκευτικὰ ἰδρύματα, ἀγιάσματα, προσφορές, εὐχές, τάματα, θεραπευτικὲς ἐνέργειες, κλπ., ἔχουν τὸ ἀνάλογο τους στὴν ἀρχαία ἢ νέα Ἑλλάδα καὶ συνενώνουν μὲ τὰ ἰσχυρὰ δεσμά τους ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες τὴν ἀπομονωμένη αὐτὴ περιοχῇ τοῦ Ἑλληνισμοῦ μ' ὅλες τὶς ἄλλες περιοχὲς του. Οἱ πλούσιες ὑποσημειώσεις σ' ὅλο τὸ βιβλίον, ἐκτὸς πρὸς ἐπεξηγοῦν λέξεις καὶ φράσεις δυσκόλες ἢ ἐρμηνεύουν ἐκδηλώσεις ἰδιαίτερα φαρασιώτικες, τονίζουν τὸ σύνδεσμο αὐτὸ μὲ ἀναφορὲς στὰ ἔθιμα ἄλλων περιοχῶν καὶ μὲ παραπομπὲς στὴ σχετικὴ βιβλιογραφία, ἀρχαία καὶ νεώτερη, κ' ἔτσι βοηθοῦν πολὺ ἕνα πρὸς ἄλλο νὰ κάνει συγκριτικὴ μελέτη τῶν λατρευτικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ.

Ἄλλὰ θυμοῦμαι πάλι, ὅπως καὶ πάντα, τὴν Κύπρῳ (μένω, ἀλήθεια, ἀδιόρθωτος «τοπικιστῆς» σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο): Γιατί δὲ γίνεται τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴ λαϊκὴ λατρεία τῆς Κύπρου; Γιατί δὲ συλλέγεται τὸ σχετικὸ ὕλικό, χωρὶς μὲ χωρὶς, περιοχῇ μὲ περιοχῇ, καὶ δὲν παρουσιάζεται συστηματικὰ σὲ μικρότερες ἢ μεγαλύτερες ἐργασίες, ὥστε νὰ συγκροτηθῆ ἡ γενικὴ εἰκόνα τῆς σπουδαιότατης αὐτῆς ἐκδηλώσεως τῆς ἐλληνικῆς κυπριακῆς ζωῆς. Δὲν παραβλέπω βέβαια πὼς μερικὲς μικροεργασίες — σημαντικὲς μολεταῦτα — ἔγιναν, ὄχι ὅμως σὰν ἀνεξάρτητες συλλογὲς ἢ μελέτες ἀλλὰ σὰν τμήματα σὲ γενικώτερες λαογραφικὲς ἐρευνες. Μὲ τὰ βιβλία ὅμως αὐτὰ τοῦ Ρωμαίου καὶ τῶν Λουκοπούλου — Πετροπούλου σὰν πρότυπο καὶ ὁδηγὸ μὴ μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ γίνουν οἱ ἰδιαίτερες, καθο-

λικὲς καὶ εἰδικὲς ἐρευνες στὸ λαϊκὸ λατρευτικὸ πεδίο μὲ τὴν καταγραφή πρῶτα καὶ κατάταξη τοῦ σχετικοῦ ὕλικου, μὲ τὴ μελέτη του ἔπειτα καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ ἐπεξεργασία του. Ξαίρω ἐπίσης πὼς ἡ Ἑταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν μῆσα στὸ εὐρύτερο πεδίο τῶν ἐπιδιώξεων τῆς ἔχει περιλάβει καὶ τὸν τομέα αὐτὸ καὶ πρὶ χρόνια ζήτησε ἀπ' ὅλους τοὺς δασκάλους στὰ χωριά νὰ μαζέψουν καὶ νὰ ἐπεξηγήσουν ὅσο μποροῦν μερικὲς ἀπὸ τὶς λατρευτικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ λαοῦ μας, ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ ἀνταπόκριση ἦταν πολὺ φτωχῇ. Ἐπιθυμῶ νὰ εισηγηθῶ νὰ ξαναγίνει ἡ προσπάθεια αὐτὴ πρὸ συστηματικὰ, μὲ τὴν προσδοκία πὼς εἶναι δυνατό νὰ βοηθηθῆ ἠθικὰ καὶ ὕλικα καὶ μὲ τὴν προκήρυξη εἰδικῶν διαγωνισμοῦ ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν, πρὸς νὰ τὸν χρηματοδοτήσουν οἱ ἐρησκευτικὲς ὀργανώσεις μας ἢ καὶ ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἐπίσημα. Μοζὶ ὅμως πρέπει νὰ μελετηθῆ καλὰ ἀπὸ τοὺς ὑποψήφιους συλλέκτες κ' ἐρευνητὲς τοῦλάχιστο «Ἡ Λαϊκὴ Λατρεία τῶν Φαρράσιων» τῶν Λουκοπούλου — Πετροπούλου, πρὸς νὰ τοὺς βοηθήσει σημαντικὰ στὴν ἐργασία τους.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΠΕΝΘΗ

Λοῖζος Φιλίππου

Μεγάλῃ ἀπόλλεια γιὰ τὴν πνευματικὴν Κύπρον ὑπῆρξεν ὁ θάνατος τοῦ Λοῖζου Φιλίππου, πρὸ συνέβηκε, τὴν 17ην παρελθ. Αὐγούστου, στὴν Πάφο.

Ἐκλεκτὸς διανοούμενος καὶ ἀκατάπονητος ἐρευνητῆς ὁ Λ. Φιλίππου ἀφιέρωσε τὴ ζωὴ του στὴ μελέτῃ τῆς ἱστορίας τῆς Κύπρου, ἰδιαίτερα κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, κ' ἔφερε σὲ φῶς ἄγνωστες λεπτομέρειες καὶ πολὺτιμα στοιχεῖα τοῦ Κυπριακοῦ ἐθνικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ βίου κατὰ τὴν πολυτάραχην ἐκείνην ἐποχῇ. Τῇ φιλολογικῇ του δραστηριότητι ἐπῆρσε δυσμενῶς ἡ ἀνάμιξή του — τὰ τελευταῖα ἰδίως χρόνια — στὴν πολιτικὴ καὶ κομματικὴ διαπάλη τῆς ἐπαρχίας του, τὸ ἔργον του ὅμως θὰ ἐπιζῆσει τῶν μικρότερον τῆς ἐποχῆς του καὶ θὰ καταλάβει σημαντικὴ θέση στὴν Κυπριακὴ βιβλιογραφία τῶν νεωτέρων ἰδίως χρόνων.

Ὁ Λοῖζος Φιλίππου γεννήθηκε στὴν Πάφο, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1895. Σὲ ἡλικία δεκαοκτῶ ἐτῶν ἀποφοίτησε ἀπὸ τὸ Παγκύπριον Διδασκαλεῖο κ' ὑπῆρξε λίγα χρόνια, σὰν ἐλληνοδιδάσκαλος, στὸ Γυμνάσιον Πάφου. Ἀργότερα

ενεγράφη στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τὸ 1920 πήρε διπλώμα νομικῶν. Ἐκτοτε ἐγκαταστάθηκε στὴν Πάφο, ὅπου ἐξασκοῦσε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου μέχρι τοῦ θανάτου του.

Τὸ 1921 ἴδρυσε τὴν ἑβδομαδιαία πολιτικὴν ἐφημερίδα «Πάφος», τὴν ὅτιαν ἐξέδιδε μέχρι τοῦ 1923 κί' ἄργότερα ἀπὸ τὸ 1931 μέχρι τοῦ θανάτου του. Τὸ 1935 ἴδρυσε τὴ φιλολογικὴ «Πάφος», ἡ ὁποία ἐξεδίδετο μέχρι τοῦ 1947. Διετέλεσε μέλος τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν, ἰδρυτῆς καὶ πρόεδρος τοῦ Σωματείου «Κινύρας», μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς Προσφύγων (1942—45) καὶ ἐπίτιμος ἕφορος τοῦ τοπικοῦ Μουσείου Πάφου.

Ἐγραψε πλῆθος ἄρθρων, μελετῶν καὶ μονογραφιῶν περιτρεφόμενων γύρω ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῆς Κύπρου, καὶ ἰδιαίτερα γύρω ἀπὸ τοὺς Κυπρίους ἁγίους, ἐπισκόπους, διδασκάλους καὶ διανοουμένους τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἄρθρα αὐτὰ δημοσιεύθηκαν ἀπὸ τὴν πολιτικὴν καὶ φιλολογικὴν «Πάφον». Ἰδιαίτερα ἀξιωμαθὴ μελέτη εἶναι ἡ δημοσιονομικὴ μελέτη του, ποὺ δημοσιεύθηκε στὸν «Κήρυκα» τῆς Λεμεσοῦ «Περὶ τῶν οικονομικῶν τῆς Κύπρου ἐπὶ Τουρκοκρατίας».

Σὲ αὐτοτελεῖς τόμους ἐκδοθήκανε τὰ ἀκόλουθα ἔργα του: «Τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἐν Κύπρῳ κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας (1571-1878)», ποὺ βραβεύτηκε μὲ τὸ πρῶτον βραβεῖον κατὰ τὸν Α' φιλολογικὸν διαγωνισμό τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυρίλλου τοῦ Γ' τοῦ ἀπο Κυρηνείας, «Ἡ Ἱερά Μονὴ Χρυσορογιατίσσης», «Δύο Κύπριοι Ἀγανισταὶ — Ἐπτὰ ἀνέκδοτα ἔγγραφα», «Ἀκαμαντὶς καὶ Μάριον», «Ραῖος» κ.ά.

Παραμένει ἀνέκδοτον τὸ ἔργον του «Ἡ Κύπρος εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ 1821».

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Στις 17 Αὐγούστου πέθανε στὴν Πάφο ὁ δημοσιογράφος καὶ συγγραφεὺς Λοῖζος Φιλίππου.

—Ὁ ἀρχηγὸς τῆς Βρετανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἀποστολῆς, ποὺ διενήργησε δοκιμαστικὰ ἀνασκαφὰς στὰ Κούκλια, κ. Τ. Β. Μίτφορντ, ἀνεκοίνωσε ὅτι οἱ ἐρευνες τῆς ἀποστολῆς συνεκεντρώθησαν κυρίως εἰς δύο σημεῖα: 1) Εἰς περιοχήν ἐντὸς τοῦ χωρίου, δυτικῶς τῶν λειψάνων τῶν ἀνακαλυφθέντων κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς 1887-8, καὶ 2) εἰς τὸν λόφον τοῦ Μαρκέλλου, ὀρειοανατολικῶς. Εἰς τὸ πρῶτον σημεῖον, κάτω ἀπὸ τὰ Μεσαιωνικὰ καὶ τὰ Ρωμαϊκὰ λείψανα ἀνευρέθησαν δύο δάπεδα, προγενεστέρας ἐπο-

χῆς, ἀναγόμενα εἰς τὴν κλασσικὴν καὶ τὴν Μυκηναϊκὴν περίοδον ἀντιστοίχως.

Ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Μαρκέλλου ἀνευρέθησαν τὰ λείψανα ἐνὸς τεύχους, διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ὁποίου ἐχρησιμοποιήθησαν ἐν μέρει λίθοι καὶ ἐν μέρει πλίνθοι. Ἐξήτασθη ἐπίσης σωρὸς λίθων εἰς τὴν συνεχόμενῃν περιοχήν. Μεταξύ τῶν λίθων τούτων ὑπάρχον πολλά τεμάχια λιθινῶν ἀγαλμάτων τοῦ βου αἰῶνος π.Χ., καὶ ἀρχιτεκτονικῶν πελεκητῶν λίθων, οἱ ὅποιοι πιθανῶς ἀπετέλουν τμήμα ἐγκαταλελειμμένου ὁμοῦ. Ἀνευρέθησαν ἐπίσης καὶ μετεφέρθησαν τώρα εἰς τὸ Κυπριακὸν Μοσεῖον πρὸς ἀνασύνθεσιν τεμαχία μιᾶς μαρμαρινῆς Σφυγγῆς μὲ καλὸς διατηρημένας ζωγραφικὰς παραστάσεις.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

C. Spyridakis, D. Litt.: A brief history of the Cyprus question. Nicosia (Cyprus), 1950.

Γεωργίου Α. Μέγα: Ἡ λαϊκὴ κατοικία τῆς Δωδεκανήσου. Ἀνάπτυον ἐκ τοῦ Β' τόμου τῆς μελέτης «Ἡ Δωδεκανήσος: Τὸ οἰκιστικὸν καὶ πλάστικόν πρόβλημα». «Ἀριθμ. 22 τῆς σειρᾶς ἐκδόσεων τοῦ Ὑπουργείου Ἀνοικοδομήσεως. Ἀθήναι, 1949.

Γεωργίου Α. Μέγα: Ἡ Ἑλληνικὴ οἰκία. Ἱστορικὴ αὐτῆς ἐξέλιξις καὶ σχέσις πρὸς τὴν οἰκοδομίαν τῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς. Ἀθήναι, 1949. — Σειρὰ ἐκδόσεων Ὑπουργείου Ἀνοικοδομήσεως, ἀρ. 37.

Κ. Σπυριδάκι, δ.φ.: Σύντομος ἱστορία τοῦ Ἐνωτικοῦ ζητήματος τῆς Κύπρου. Ἐκδοσις Γραφείου Ἐθναρχίας Κύπρου. Ἐν Λευκωσίᾳ Κύπρου, 1950.

Φώτου Γιοφύλλη: Δαιδάλεα. Ποιήματα. Ἐκδοσις Μαυριδῆ. Ἀθήνα, 1950.

Νίκου Ε. Μηλιώρη: Ὁ Παλαμᾶς καὶ οἱ πρόσφυγες. Ὀμιλία. Ἀθήναι, 1950.

Ἡρακλῆ Θ. Μαλλῶση: Τῆς εὐτυχίας ὁ κάμπος. Εἰρήνη—Ἑλλάδα. Ποιήματα. Λογοτεχνικὴ Γωνία. Ἀθήνα, 1949.

Μελισσανθῆς: Ἡ ἐποχὴ τοῦ ὕπνου καὶ τῆς ἀγρυπνίας. Ποιήματα. Ἀθήνα, 1950.

Χρῦσανθου Γαῖου: Κοντέσσα Μάρθα Τζανέτου. Δράμα σὲ 3 πράξεις. Ἀθήναι, 1950. «Τυποεκδοτικῆς», Ἐμμ. Μπενάκη 42γ' — Τηλ. 33.394.

Νέαρχου Κληρίδου: Μαθήματα ἱστορίας γιὰ τὸ Δημοτικόν. Τάξη Στ'. Σύμφωνα μὲ τὸ νέον πρόγραμμα τοῦ Γραφείου τῆς Παιδείας. Τιμὴ 15 γρ. Λευκωσία, Κύπρου, 1950. Τύποις «Σαβαλλῆ».

Νίκου Γαβριήλ Πεντζίκη: Πρα-

γματογνωσία. Κείμενο σὲ συνέχεια. Θεσσαλονίκη, 1950.

Πνευματικῆς Ἀδελφότητος Ἑλληνίδων Κύπρου: Τὰ εἰκοσιπέντε ἔτη (1925-1950). Λευκωσία — Κύπρου. 1950.

Παγκυπρίου Ἐμπορικοῦ Λυκείου: Ἐπετηρὶς τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1949-50. Ἐν Λάρνακι Κύπρου, 1950.

Κώστα Κελώνα: Τὰ Προξένια, Κυπριακὴ ἠθογραφία σὲ πέντε εἰκόνες. Μὲ προλογικὸ σημεῖωμα τοῦ Τεύκρου Ἀθιά. Λογδῖνο, 1950.

Α. Δ. Χριστοδουλίδη, Διευθυντὴ τοῦ Προτύπου Μόρφου: Τώρα καὶ πρὶν. Συγκοινωνίες, Λευκωσία, Κύπρου. 1950.

Κώστα Μάχιστου: Σίφουνας, Νουβέλλα τῆς πείνας. Ἐκδότης Α. Μαυρίδης. Ἀθήνα.

Νέαρχου Κληρίδη: Ἀγωγή τοῦ Πολίτου. Γιὰ τὴν Ε' καὶ Στ' τοῦ Δημοτικοῦ, σύμφωνα μὲ τὸ Νέον Πρόγραμμα τοῦ Γραφείου τῆς Παιδείας. Τιμὴ 1/- Λευκωσία, Κύπρου. 1950.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

Ἑλληνικὴ Δημιουργία, ἀρ. 61 καὶ 62, 15ης Αὐγούστου καὶ 1ης Σεπτεμβρίου 1950.

Τὸ τεῦχος τῆς 15ης Αὐγούστου ἐνὶ ἀφιερωμένῳ στὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου. Περιεχει μελέτες τῶν Φώτη Κόντογλου «Χαρμολύπη ἢ τὸ χαροποιὸν πένθος», Γεωργίου Θ. Ζώρα «Ἡ Παναγία εἰς τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν», Κ. Σπυριδάκη «Ἡ Παναγία εἰς τὴν Κύπρον», Ἀνδρέα Καραντώνη «Ἀυτοστος, ὁ μήνας τῆς Παναγίας» καὶ Εὐέλπ. Λιβεριάδου «Ἡ ἠθικὴ τῆς ἀπολυτρώσεως καὶ τῆς χάριτος», διηγήματα τῶν Σπύρου Παναγιωτοπούλου, Χρ. Γερογιάννη καὶ Γεωργίας Βλάση, κριτικὰ σημεῖωματα τῶν Φαίδωνος Μπουμπουλίδη, Γιάννη Ἀνδρικοπούλου, Ἀγλαίας Μητροπούλου καὶ Γεωργίου Σκλάβου, ἀρθρο τοῦ διευθυντοῦ Σπύρου Μελά «Ἡ κοίμησιν τῆς Θεοτόκου» κ.ά.

Τὸ 62ον τεῦχος ἐνὶ ἀφιερωμένῳ στὸ Δημοτικὸν Τραγούδι (Δ' ἀφιέρωμα). Περιλαμβάνει μελέτες τῶν Σπύρου Μελά «Στις πηγὲς τῆς ἐθνικῆς τέχνης», Κλεοπ. Παπαχρήστου «Ἡ λεβεντιά τοῦ κλέφτη στὴ δημοτικὴ ποίησιν», Μπρούνο Λαθανίτη «Ὁ Ντ' Ἀνουταίο καὶ τὰ Ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια», Μιχ. Περάνθη «Τραγούδια ἀπὸ τὴν Ἠπειρο», Βασ. Σκαφιδά «Σαρακατσάνοι ἢ Σαρακατσαναῖοι», Κ. Σ. Κώνστα «Ἡ αἰτωλικὴ μουσικὴ λαογραφία», Παν. Γρίστου «Περὶ τοῦ ὄρου ἀνθίζω στὴ δημοτικὴ ποίησιν», Γιάννη Ἀνδρικοπούλου «Ὁ ἀργαλιεὺς καὶ τὸ δημοτικὸν τραγούδι», Π. Κ. Λινάρδου «Τῆς ἀγάπης τραγούδια», κριτικὰ σημεῖωματα τῶν Σπ. Μελά, Φ. Κ. Μπουμπουλίδη, Ἀγλαίας Μητροπούλου κλπ.

Ἡ Hellenisme Contemporain Ματοῦ. Ἰουλίου 1950.

Περιλαμβάνει μελέτες τῶν Armond Gaspard «Poemes épiques de Byzance et d'Arménie», D. A. Zakythinos «Les Institutions et despotat

de Morée, Jean Stakianakis «La Rivière», Ang. Hadjimichali «La Sculpture sur Bois», D. V. Economides «Les Ecoles Grecques en Roumanie jusqu'à 1821», χρονικὰ, ἐπιθεώρησιν τοῦ τύπου, κριτικὰ σημεῖωματα τῶν Κλ. Παράσχου, Θ. Ζυδη κ.ά.

Πατρίεα, ἀρ. 45-46, Ἰουλίου 1950. Δημοσιεύονται μελέτες τοῦ διευθυντοῦ Ε. Παπανούτσου «Πίστη καὶ γνώση», τῆς Σοφίας Γεδεών «Ἐπαγγελματικὰ ἰδανικὰ τῆς ἑλληνικῆς ὑπαίθρου», τοῦ Εὐρ. Σούρα «Frobel καὶ προσχολικὴ ἀγωγή», τοῦ Ἀθαν. Κ. Γκρόζα «Ὅτι σωτηρὲς ἐργασίες», τῆς Φωτεινῆς Τζωρτζάκη «Ἡ ἐκλογή τοῦ ἐπαγγελματοῦ», διέλιθοκρισιές τῶν Μ. Σακελλαρίου-Κανδήλη, Μαρίνου Καλλιγὰ, Εἰρήνης Παίδουση κλπ.

Βίαις (Μηνιαῖο ὄργανο τῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Ἀλεξανδρείας καὶ Κάτω Αἰγύπτου), ἀρ. 4-5, Ἰουλίου-Αὐγούστου 1950.

Μελέτες τῆς Εὐγ. Παλαιολόγου-Πετρώνας «Ἡ παιδικὴ μας Λογοτεχνία», τοῦ Β. Μ. Γαλάνη «Ἡ ἀντιληπτικὴ δύναμις τοῦ παιδιοῦ», τῆς Ρέας Ταταράκη «Ὁ συμβολισμός», τοῦ Χρ. Ι. Κυριακίδη «Τὰ σχολικὰ μας περιοδικὰ», τοῦ Κ. Μάρκου «Ἐνα εὐθημα διὰ τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὰ Μαθηματικὰ», τοῦ Γ. Καρακώστα «Ἡ μορφωτικὴ ἀξία τῶν Μαθηματικῶν», τοῦ Δεῖμου Φλεγυά «Ρίτα Μπουμπ Παπᾶ», τοῦ Α. Β. Καραπαναγιώτη «Τὸ νόημα τῆς Τέχνης» κ.ά. Ἀντίαιος, ἀρ. 5-6, Ἰουλίου 1950.

Δημοσιεύονται μελέτες τῶν Κ. Σωτηρίου «Ἡ παιδεία», Γ. Ἀγγέλου «Τὰ δημοσια ὁικονομικὰ καὶ οἱ πιστώσεις τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ», Π. Σπάρτα «Μισθωτὴ ἐργασία καὶ κεφάλαιο», Δ. Μπάτση «Τὰ ἀποτελέσματα καὶ οἱ προοπτικὲς τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ στὴν Ἑλλάδα», Marcel Prenant.

«Ὁ περίγυρος καὶ ἡ κληρονομικότητα τῶν ἐπίχρητων ἰδιοτήτων», ἐπιστημονικὰ καὶ τεχνικὰ χρονικὰ, ὁικονομικὰ καὶ κοινωνικὴ ἐπιθεώρησιν, ἐθελιοκρισιές κ.ά.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Ν. Κάσιον, Ζάντοβι: Πήραμε τὴ μεταφρασὴ σας· εἶναι πολὺ καλὴ καὶ θὰ δημοσιευθῇ.—Κ. Κολώνα, Ρίτσιμον: Τὰ τραγούδια σας ἔχουν ἕνα γνήσιον ποιητικὸ αὐθορμητισμὸν κ' ἕνα εἰλικρινὴ λυρισμό. Ἡ γλώσσα τους ὁμως εἶναι ἀνάμωλη κ' ἡ στιχογυρικὴ τους ἐλαττωματικὴ. Διαβάστε νεοελληνες ποιητές, γιὰ ν' ἀποκτήσετε γλωσσικὴ καὶ στιχογυρικὴ εὐχέρεια.—Πάριν Λαγκάδη, Σταυροβούνη: Πήραμε τὸ διηγημά σας. Θὰ τὸ δημοσιεύσωμε κ' αὐτὸ μὲ τὴ σειρά του. Περιμένομε κ' ἄλλη νεώτερη συνεργασία σας.—Ἀνδρέαν Θ. Κυπριανοῦ, Λεμεσό: Τὸ ποιημά σας θὰ δημοσιευθῇ μὲ μικρὰς τροποποιήσεις.—Νίτσα Διομήδη, Βόλο: Σὰς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια. Τὰ «Πηλιορείτικα πανηγύρια» θὰ δημοσιευθοῦν σὸ προσεχές. Μὲ τὸ ταχυδρομεῖο σας στείλαμε μερικὰ ἐντυπα, γιὰ νὰ γνωρίσετε καλύτερα τὴν πνευματικὴν κίνησιν καὶ τὴς ἰδιαίτερες πολιτικὰς συνθήκας τοῦ τόπου.—Ν. Μπατάναν, Πειραιᾶ: Ἐδῶσα τὴν προκήρυξίν σας σὸ γραμματεῖα τῆς ΕΣΕΑΚ, ὁ ὅποιος εἶναι καὶ ὁ ἀρμόδιος νὰ μερμνήσει γιὰ τὴ δημοσίευσίν της. Εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴς ἐνεργειάς σας. Εὐχαριστῶς θὰ σὰς ἀποστέλλωμε ἕνα ὄργανον ἀριθμὸν ἀντιτύπων τῶν «Κυπρ. Γραμμάτων». Γράφετέ μας πόσα ἀκριβῶς θέλετε.